

SÉD 15.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

IV. évfolyam, 2018. 4. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2018. 4. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,
Gopcsa Katalin, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:
Géczy János

Szerkesztőségi titkár:
Mayer Lisa, Hud Janka

Olvasószerkesztő:
Ladányi István

Lapterv: Somody Péter
Tördelés: Dénes Tamás
Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó:
Gelencsér András rektor
Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:
seed.veszpreem@gmail.com
Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú
Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Bartuc Gabriella *színkritikus, újságíró*

Bognár Viktória *egyetemi hallgató*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező*

Farkas Dóra *egyetemi hallgató*

Gáspár Gábor *fotóriporter*

Gopcsa Katalin *művészettörténész, lapunk
szerkesztője*

Hornok Máté *egyetemi hallgató*

Hóvári János *történész, turkológus, diplomata*

Huber Lilla Mária *művészettörténész*

Hud Janka *programszervező*

Kovács Attila *zongorista, zeneszerző*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos,
zenekutató*

Mórocz Anikó *újságíró*

Órsi Ágnes *újságíró*

Palágyi Sylvia *régész*

Palkóné Jády Melitta *könyvtáros*

Pintér Viktória *irodalomtörténész, kritikus*

Rohonyi Gábor *filmrendező, forgatókönyvíró*

Somogyi-Rohonczy Zsófia *művészettörténész*

Strenner József *ny. főkertész*

Szarvas Melinda *irodalomtörténész, kritikus*

Veres B. Zsuzsanna *művelődésszervező*

Vonderviszné Kapor Ágnes *középiskolai
magyartanár, művészettörténész*

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta
Veszprém, Egyetem utca 10.,
 - Pannon Egyetem MFTK
Veszprém, Vár utca 39.,
- Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata Polgármesteri Hivatala
Veszprém, Óváros tér 9.,
 - Hangvilla
Veszprém, Brusznai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium
Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém, Komakút tér 3.,
 - Művészetek Háza
Veszprém, Vár utca 29.,
- Agóra Városi Művelődési Központ
Veszprém, Táboraállítás park 1.,
 - Szaléziánium –
Érsekségi Turisztikai Központ
Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros
hónap első hetében jelenik meg.
Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

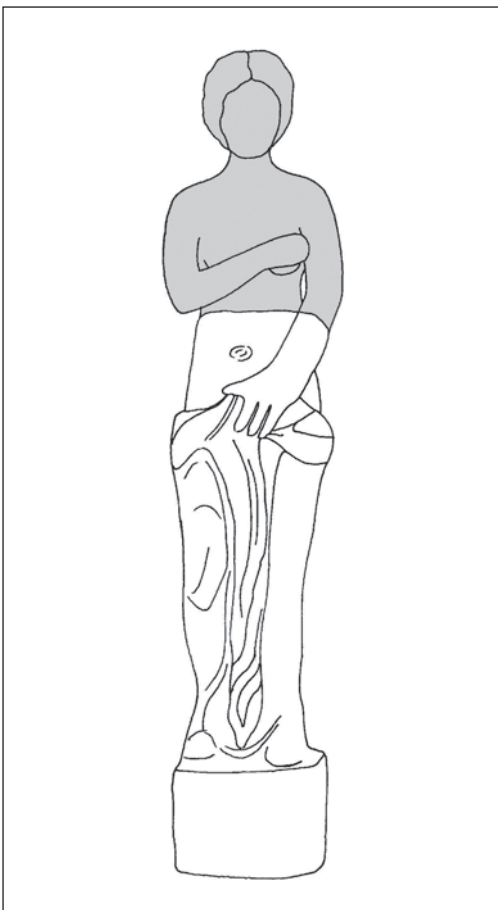
- 2 Palágyi Sylvia
Terrakotta Venus
- 3 M. Tóth Antal
Virágvasárnaptól a feltámadásig
Rossini *Stabat Mater*ének eladása a Hangvillában, 2018. március 27-én
- 4 Bognár Viktória
A Pósa-ház
- 5 Strenner József
Városunk fenyei
- 8 **VESZPRÉMFEST**
Kovács Attila
Jamaica hangjai
Ziggy Marley koncertje. VeszprémFest, Aréna, 2018. július 11.
- 9 Kovács Attila
Egyszerűen fekete
Aloe Blacc koncertje. VeszprémFest, História kert, 2018. július 12.
- 10 Kovács Attila
Kelta country
Amy Macdonald koncertje. VeszprémFest, História kert, 2018. július 12.
- 12 Kovács Attila
Mezítláb a színpadon
Joss Stone koncertje. VeszprémFest, História kert, 2018. július 14.
- 15 M. Tóth Antal
Operavarázs a Pajtakertben
Nemzetközi operagála a 15. VeszprémFest (2010-ig Veszprémi Ünnepi Játékok), a História kert nagyszínpadán, 2018. július 13-án
- 16 Somogyi-Rohonczy Zsófia
Elképzeltem ismeretlen
Goldilocks Zone kiállítás. Dubniczay-palota – Várgaléria, Veszprém, Vár u. 29., 2018. június 23. – 2018. szeptember 16.
- 17 Mórocz Anikó
A monokrómián túl
Sokszínűség és egyszínűség Lakner László művészetében
- 19 Vondervisztné Kapor Ágnes
...legmélyedbe szorulva...
Áttekintés/Monochromia – válogatás Lakner László életművéből. Művészetek Háza – Vass László Gyűjtemény. A kiállítás megtekinthető: 2018. október 27-ig
- 20 Őrsi Ágnes
A Szent Jobb kendője
„... cui haec sacra reliquía inerat...” – A kendő, amely a Szent Jobbot takarta. Kiállítás, Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2018. július 3. – december 31.
- 20 Gopcsa Katalin
Az élhető város felé
A kulturális főváros felé: *Városfejlesztési kihívások a 21. században*. Jan Gehl konferencia-előadása. Veszprém, Hangvilla, 2018. május 7.
- 20 Hornok Máté
Az emberről egy órában
Usine 1.84: *Közelítés*. Koreográfia: Tókos Attila és ifj. Zsuráfszky Zoltán
- 21 Hornok Máté, Farkas Dóra
Carpe diem!
A XX. Tánc Fesztiválja gálaműsora. Magyar Táncművészeti Egyetem – A jövő csillagai. Koreográfusok: Fodor Antal (Bach – E-dúr hegedűverseny), Várnagy Kristóf, Nagy Emese (Dzsumbuj), Duda Éva (Dobbantó). Veszprém, Hangvilla, 2018. június 3.
- 22 Rohonyi Gábor
Ismerős ismeretlen
Vad Balaton. Természetfilm. Rendezte: Mosonyi Szabolcs, forgatókönyvíró-producer: Bagladi Erika, Bemutató: 2018. április 19. (Forgalmazó: Pannonia Entertainment Ltd.)
- 22 Kovács Attila
ÉSTE – Én igen!
Az ÉSTE formáció koncertje. Veszprém, Agóra, 2018. június 27.
- 23 Hóvári János
Veszprém 56-os hőse
Új kötetek Brusznay Árpádról
- 24 Éltes Erzsébet
Kiszabadulni a fogságból
Csaba Lilla: *Rögzített fogság* című verseskötetének bemutatója. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2018. június 28.
- 25 Szarvas Melinda
Fától az erdő
Kilián László: *A fa mítosza*, Kalota Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest, 2017.
- 26 Pintér Viktória
Szigeten múlt
Géczi János: *Sziget, este hét és hét tíz között*. Tiszatáj könyvek, Szeged, 2018. Szerk.: Reményi József Tamás
- 26 Palkóné Jány Melitta
Mackó
- 27 Veres B. Zsuzsanna
Hegyeshalmi László A fény útja cím kiállítása
Galeria Arcis, Nádasdy-kastély, Sárvár, 2018. június 10. – július 1.
- 27 Őrsi Ágnes
Záróra előtt – Rozé-, rizling- és jazznapok
Óváros tér, 2018. július 6–15.
- 28 Hud Janka
Mindenki itt van?
Utcazene-fesztivál, Veszprém, 2018. július 18–21.
- 32 Huber Lilla Mária
Klasszikusan szabad puha formák
Marton László: *Nagy Bánat szobor*, Veszprém, Kossuth Lajos sétány, 1977, carrarai márvány
- 34 Éltes Erzsébet
A kockás abroszokba ivódott múlt
Vad Fruttik – Likó Marcell – Géczi János – Vándor László: *Béke presszó*. Sajtóbemutató: Veszprém, Hangvilla, 2018. június 29.
- 38 Bartuc Gabriella
Drámaobszervatórium: második kilövés
Vad Fruttik – Likó Marcell – Géczi János – Vándor László: *Béke presszó*. Musical-ösbemutató Vándor László rendezésében, a Pannon Várszínház előadásában. Sajtóbemutató: Veszprém, Hangvilla, 2018. június 29.
- 40 **Mária Terézia adományozólevele**
Schönbrunn, 1771. szeptember 13.

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

A szemet gyönyörködtető, részleteiben is igényesen kidolgozott, Nagydém határában talált, *Apollo és Lar* szoborról a Séd 2017. téli számában olvashattunk. A kancsót, tálát és mécseseket is tartalmazó háziszentély-garnitúra, tehetős tulajdonost/vásárlót feltételez, aki megfelelő földbirtokkal rendelkezett, s bizonyos luxussal rendezte be lakóhelyét. Mindennek igaznak kellene lennie, de a lelőhely közelében egyelőre csak kisebb kiemelkedések, *tegula*- és edénytöredékek, kövek jelentkeztek a felszínen. Itt van viszont Baláca, a római kori villagazdaság, amelynek főépületét Pannonia talán legszebb mozaikjai díszítik, falainak nagy részét minden periódusban festették, ugyanakkor – úgy látszik – nem volt igényük arra, hogy a nagydémi szobrokhoz hasonló kvalitásos kisbronzokat vásároljanak. Megelégedtek szerényebb, gyengébb kivitelű agyagszobrocskákkal, mint ahogy az az 1982-es ásatási szezonban Balácán előkerült Venus-szobrocška alapján vélhető.

Terrakotta Venus

A Venus-szobrocskának pedig nagyon fontos szerepet szánhattak a balácai földbirtokon. Az Itáliához képest szokatlan, kemény telek után jött a Venus által képviselt, az istennő szépségéhez méltó, gyönyörű tavasz, kihajtott a vetés, a szőlő, a fű, s a fák is, ahogy Ovidiusnál is olvashatjuk:

A kiegészített szobrocška
(Rajz: Trexlerné Szlezák Judit)

„Így a tavasz Venusé. Nincs más, ami illene hozzá:

tündököl akkor a táj, s újra kienged a föld.
Föld felszíne reped, fűszál hegye gyorsan előtör,
szőlőtő duzzadt vesszeje újra kihajt.
És gyönyörű Venus is méltó gyönyörű idejéhez...”

„...általa új a vetés, általa nőnek a fák”
„...ápoltság, ízlés, szép ruha – tőle ered.”
„Jöjjetek ezt a nagy istennőt tisztelni, latin nők,
és ti szalagatlanok, kurta ruhát viselők!”

(Ovidius: *Fasti* IV, 125–129; IV, 96, 108; IV, 133–134, fordította: Gaál László)

A tavasz áldásaiért könyörgőkön kívül a szépség és a szerelem istennőjét nemcsak a „kurta ruhát viselő” nők tisztelték, hanem a tisztos matrónák is, akik sokat adtak az ápoltságra, az ízlésre és az ékszerekkel díszített szép ruhákra, azaz a méltó megjelenésre.

A veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban őrzött, posztamensre állított, hiányos balácai Venus-szobrocška magassága 12,2 cm (leltári száma: 94.1.1.), színe vöröses-sárgásbarna. A szabálytalan hasáb alakú talapzatra helyezett szobrocška felső része deréktól felfelé hiányzik. Két karjából csak a bal alkarja és kézfeje maradt meg. Sematikusan ábrázolt bal kezével tartja felső szélén összetekert, lábfejét részben takaró, közepén hosszanti ráncokat vető köpenyét. A bal lábára nehezedő figura jobb lábát behajlítva ábrázolták. A hátoldalon a ruha redőzetét és összetekert felső részét bevagdosásokkal, mély árkolással jelezték, ahogy egy bemélyített vonal utal a gerincoszlopra is. A jobb és a bal oldal kevésbé részletezett kidolgozottsú. A szobrocskát készítő fazekasnak, úgy látszik, fontosabb volt az elülső és a hátsó oldal megmunkálása, s nem volt fontos számára az sem, hogy saját ujjlenyomatait eltüntesse. A bal és jobb oldal benyomódásaiból a kidolgozás folyamata nyomon követhető. A mester vagy inkább nem túl jártas segédje bal kezébe vette a még képlékeny állapotú szobrocskát úgy, hogy hüvelykujja a szobrocška jobb oldalán hagyott nyomot, míg bal oldalán a mutató-, középső, gyűrűs- és kisujja. Finomított az arcon, a felsőtesten, azután ráhelyezte a szobrocskát talapzatára. Az illeszkedés elsimítására nem ügyelt különösképpen.

Szobrocskánk a *Venus pudica* ábrázolások körébe tartozik, mégpedig a szemérmesebb változatok közé. Ezeknél a szobroknál/szobrocskáknál az istennő nemcsak kezével takarja el vénuszdombját, hanem csípőjét és mindkét lábát is kissé lecsúsztott lepellel fedi be. A teljesen ruhátlan vagy a félig öltözött *Aphrodité-Venus*-ábrázolásokban nem nehéz észrevennünk a klasszikus kor görög szobrásának (Kr. e. 4. század), Praxitelésznek a hatását. Ez a hatás végig követhető a hellénisztikus szobrokon, a görög szobrok római kori másolatain és a római kori utánérzéseken

át, egészen a császárkori provinciális kisplasztikai alkotásokig. A római Villa Al-dobrandiniból is ismert, márvány, félig öltözött *Aphrodité pudica* típusú szobrok jellegzetes vonásai mindenképpen felismerhetők a balácai Venushoz hasonló, különböző fazekasműhelyekben gyártott pannoniai ábrázolásokon.

A balácai Venus-szobrocskát a kísérőleletek alapján a Kr. u. 2-3. században készíthették valahol Pannoniában vagy akár a helyi villagazdaság eddig még nem ismert fazekasműhelyében.

Palágyi Sylvia

Irodalom:

K. Palágyi S.: *Terrakotta Venus szobrocška Balácáról*. Zalai Múzeum 14. 2005. 75–80.

Virágvasárnapról a feltámadásig

Rossini *Stabat Mater*ének előadása a Hangvillában, 2018. március 27-én

Gioacchino Rossininek (1792–1868) a középkori siralomének, a *Stabat Mater* szövegére írt művét Pad Zoltán vezényletével a Győri Filharmonikus Zenekar és Veszprém Város Vegyeskara (karigazgató Erdélyi Ágnes) adta elő a Hangvillában. A szólókat Kolonits Klára, Megyesi Schwarz Lúcia, Pataki Adorján és Kovács István énekelte.

Séd, 2015. 4. sz. 65. old.

Séd, 2018. 3. sz. 20. old.

Jacopone da Todi (1230 körül–1306. december 25.) itáliai költőnek Szűz Mária keresztfa alatt átélt fájdalomról szóló költeményét neves komponisták zenésítették meg. A textus bő lehetőséget ad arra, hogy a szerzők egy-egy részletet vagy gondolatot kiemeljenek. Egyesek magát a tragikus eseményt vagy az emberiség megváltásának magasztos gondolatát érezték

megzenésítésre alkalmasnak. Mások inkább az embereknek azt a vágyát tartották fontosnak, hogy részesei lehessenek az Anya fájdalomának, a feltámadásnak és a megdicsőülésnek.

A mű egyik híres dirigense, Antonio Pappano a *Stabat Mater*ről adott interjújában így fogalmazott: „A *Stabat Mater* Máriaéről, Krisztus anyjáról szól, aki fia keresztje alatt áll. Az itáliaiak számára a Madonna egyben nőt is jelent, aki vigasztalás és együttérzést vár. Ez az értelmezés felületes, külsődleges, talán hatásvadász művet is eredményezhetne. Szerintem éppen ez jelenti az itáliai vallásosságot.”

Tény, hogy Rossini *Stabat Mater*e kevésbé tekinthető áhítatos, magasztos egyházi alkotásnak. Sokkal inkább vallásos témájú áriák, duettek, kvartettek, kórusok változásából álló kantáta, vagy (Molnár Antal fogalmazása szerint) „színes, pompás, sokrétű spektakulum”, szcenírozás nélküli opera. A szerző azonban nem részletezi, inkább csak nagy vonalakban vázolja, mintegy jelzi a cselekményt, és fő célja, hogy alkalmat adjon a hangulat zenei kifejezésére.

Rossini, méltón operakomponista múltjához, a helyzet drámaiságát hangsúlyozza. Egy-egy önkényesen kiemelt szó megzenésítésével a megelőző történésekre, a Krisztus keresztre feszítése előtti napokra is gyakran érzünk utalást. Talán a jeruzsálemi virágvasárnapi bevonulás, a hétfői vigasztaló megállás, a keddi dicsőség és

elárulás, a szerdai szorongás, a csütörtöki utolsó vacsora, az elfogatás, a pénteki megkínzás eseményei, emlékei, gondolatai is megjelennek? A nagyhét történéseire, az emberi kapcsolatokra, az egyéneknek és a tömegnek változatos és kiszámíthatatlan reakcióira történő utalások drámai hátteret nyújtanak a Golgotán történtek zenei ábrázolásához, és lehetőséget adnak számunkra a mű címét adó helyzet („*Allt az anya keservében, sírva a keresztfa tövében, melyen függött szent fia*”) jobb megértéséhez és átéléséhez.

Nem lehet célunk, hogy a mű keletkezéstörténetével foglalkozzunk. Köztudott, hogy a *bel canto* operastílus legnagyobb mestere 37 éves koráig írta valamennyi máig híres operáját. Utána 39 éven át szinte alig komponált – kivéve a *Stabat Matert*, amit 1841-ben fejezett be.

A mostani kitűnő előadás megérdemli a szokottnál részletesebb elemzést. Az első, közel tízperces bevezető tablón a vesztőhely és a kínhalál borzalmas valósága, az emlékek, révült gondolatok tömege szinte logikátlanul kavarog. A zenekar, a kórus és az énekkvartett ünnepélyességgel, fenséggel és méltósággal, a maga drámai valóságában mutatja be a jelenetet. A *Cujus animam* tétel operária jellegű, bravúros technikát követelő tenorszóló. Pataki Adorján kiválóan oldotta meg feladatát. A bensőséges szoprán-mezzoszoprán kettős (*Quis est homo*) zenei mondandóját Rossini a szövegből kiemelt két szóra (*flere* – sírni, *supplicium* – szenvedés) építi. Kolonits Klára és Megyesi Schwarz Lúcia tökéletes összhangban énekelte. Az ezt követő basszus ária (*Pro peccatis suae gentis*) a *peccata* (bűn) és a *flagellum* (korbács) mélyebb jelentésrétegeit ábrázolja. A tétel második része a krisztusi áldozatvállalás és a megváltás gondolatát állítja elénk. Az énektechnikailag nehéz, hangulatilag és gondolatilag gazdag és sokrétű áriát Kovács István adta elő. Az *Eja Mater, fons amoris* kezdetű tételben a basszus *recitativo* szólama mellett a zenekari kíséret nélküli kórus könyörög azért, hogy részese lehessen a szenvedésnek és a megváltásnak. A rövid latin szöveget az első magyar fordítás (az 1651. évi *Cantus Catholici*) máig

hitelesen adja vissza: „*Oh Szűz, szeretetnek kútyya add, hogy szívem felgerjedgyen, Jézus szerelmétől égjen, hogy néki kedveskedgyen*”. Kovács István és a kórus együttzenélése maradandó művészi élményt jelentett. A négy szólista kvartettje, a *Sancta Mater* kezdetű tétel utolsó sorában a hangos siratást ábrázolja: *Fac me tecum plangere* (mai magyar fordításban: *Oszd meg velem könnyedet*). A rézfúvók bevezetésével elhangzó szoprán ária (*Fac ut portem*) után a művet három tételből álló oratorikus kórusblokk, a VIII–X. rész zárja. A kóruskíséretes szopránáriát (*Inflammatum*), vegyes karral is előadható kíséret nélküli énekkvartett követi: *Quando corpus morietur*: „*Ha testem meghal, adjad hogy lelkem dicsőn fogadja a Paradicsom*”. Végül az *Amen* szóra egy mesterien felépített kettős fúga következik, amely egy hosszan tartott akkordon megtorpan. Visszatér a bevezető rész, mintegy keretbe foglalva a történéseket. A mű emelkedett hangulatban, hatásosan zárul.

Kivételesen „nagy koncert” volt. Ahogy mondani szokták: valahogy most minden összejött. A közönség ünnepi hangulatban várta a zenei eseményt. A zenekar egészében, vonós, fúvós és ütős szólamcsoportjaiban egyaránt jól szólt. Veszprém Város Vegyeskara is tudása legjavát nyújtotta. A szólista művészek méltán arattak sikert. Az idén Liszt-díjjal kitüntetett Pad Zoltánt, a Magyar Rádió Énekkarának vezető karnagyát eddig széles kórusrepertoárjáról, főleg Kodály, Bartók, Ligeti, Orbán kórusműveinek értő interpretálójaként ismertük. Most először vezényelt Veszprémben ének- és zenekarra komponált művet. Tanúi lehetünk annak, hogy nemcsak a kórus nyelvét beszéli tökéletesen, de a nagyzenekarral is el tudja fogadtatni zenei elképzeléseit. A *Stabat Mater* dirigenseként kiváló oratórium-karmesterként ünnepelehetünk.

M. Tóth Antal

A Pósa-ház

Az építészet eltulajdoníthatatlan jellemzője a tartósság, melynek köszönhetően szilárd pontot nyújt térben és időben. Az épületet alkotó anyagok minősége és a tartószerkezetek milyensége együttesen alkotja az anyagi többletet, eredményezi az épület időtállóságát. De önmagában a prométheuszi stratégia kevés. A szellemi többlet nélkül nem maradtak volna ránk olyan épületek, melyeket építetők speciális tudása vagy használóik szeretete, gondoskodása tartott fenn.

Veszprémben több épület közül is választhattam volna, amelyre illik a fenti leírás. A Pósa-ház esetében azonban három olyan történelmi aspektust is ki lehet emelni, amikor meghatározó szerepet játszott a város életében, illetve tökéletesen példázza a fennálló rendszert. Az első esetben az egyházi hegemonia dominanciáját a barokk stílus önmagában megfelelően mutatja be. A kisiparosok korában a megfelelő elhelyezkedése a Piac téren tette kiemelkedő épületté. Napjainkban pedig, úgy vélem, valamelyest mindkét sajátosság egyszerre jellemzi.

A Pósa-házat a zirci ciszterci rend építtette a 18. század végén. A ciszterci rend Magyarországon való működéséről már 1142 óta vannak feljegyzések.⁴ A törökök kiűzése után, az 1700-as években virágzik fel újra a rend Magyarországon.⁵ A Pósa-ház helyén eredetileg két kisebb épület állt. Az egyik a mögötte lévő majornal a balatonfőkajári Török család tulajdona volt, melyet 1792. június 16-án Török Judit az apátságnak engedett át.⁶ A másik telket valamivel később, 1787-ben Perczel János és Adorján Rozália 2600 forintért adta el

a rajta álló Perczel-féle házzal együtt. A mai Óváros teret, melynek mentén a telkek álltak, korábban több névvel is illették, mindegyik az aktuális társadalmi jelleget fejezte ki. A 18. században Piac térnek nevezték. Közvetlenül a várkapu alatt helyezkedik el, közel a püspöki palotához. Itt tartották a piacot, amióta a középkorban a város elnyerte a vásártartási jogot. Egy 1719-es összeírás szerint körben a téren, illetve a várba vezető utcán végig iparosok laktak.⁷ A megvásárolt ingatlanokat teljes mértékben lebontották, és 1792. június 22-én letették az új épület alapkövét. Az alapító okirat magyar fordítását a zirci apátság *Historia Domesticája* őrzi.⁸ Az építkezés meglehetősen hosszúra nyúlt.⁹ Végül az elkészült épületet 1794-ben adták át. Funkcióját tekintve a nemzeti iskolában tanító ciszterciák és a püspöki szeménáriumban tanuló zirci papnövendékek elszállásolására épült.¹⁰ Rosenthal Sándor így fogalmaz 1936-os cikkében: „öreg emberektől hallottam, hogy régebben zirci apáturak Veszprémbé látogatásukkor itt szálltak meg.”¹¹ Az egyházpolitikai helyzet és az épület stilisztikai jellegzetességei

alapján egy másik cél is húzódik a háttérben. A szemben álló klasszicista Városházával történt összehasonlításra hivatkozva a 18. század közepére datálták az épületet. Rosenthal továbbá összefüggésbe hozza az 1776-os építtetésű barokk püspöki palota virágfüzérés oromdíszét a Pósa-ház lombfüzérével. Valószínűleg nem alaptalan a kapcsolat.¹² Az ellenreformáció szigorú építészeti és művészeti szabályait követő barokk nem is próbálja titkolni, hogy a dícsőséget, pompát és gazdagságot hivatott mutatni, és a hívők vallási, esztétikai érzékére alapoz.¹³ Így feltételezem, hogy a zirci ciszterci rend okkal választott majd fél évszázaddal korábbi stílust abban a korban, ahol már a mindennapokban is érezhető az egyházi hatalom hanyatlása.

A copf stílusban épült ház középrizalitja finoman kiugrik a falsíkból, könnyed kovácsoltvas erkély díszíti. Jellemzői a timpanonos, kőkeretes ablakok szépen kiképzett rozettás párkánydíszei, az emeleti frontot markánsan kiemelő övpárkány és a felső szintet tagoló függőleges faloszlopok faragott ékítményei. Fontos szót ejteni a manzárdtető háttéréből kiemelkedő oromdíszről, a kettős címerről. Dél felől kereszt, középeben a vörös sziléziai sással a heinrichau cisztercita apátság címere. A kereszt többek között a halál és a bűn felett való győzedelmeskedés szimbóluma.¹⁴ Északról tölgyfalevélszorosban a fehér őrdaru látható, a zirci apátság szimbólumaként.¹⁵ Emellett a daru az éberség jelképe.

„...egy madár örködik, és hogy el ne aludjék, követ tart a karmai közt.”¹⁶ A veszprémi szóbeszéd szerint Pósa Endre (későbbi tulajdonos és névadó) szerint az őrdaru „jobb lábában kavicsot tart, hogy arra dobja, aki nagy adót vet ki az épületre.”¹⁷ A két címert pedig felettük egy korona köti össze, mely az égi és a földi hatalmat testesíti meg.¹⁸

1900-as évek elején felszámolták a régi piacot, és újjászervezték a teret. A század elején ismét gazdát cserél az épület, és Pósa Endre veszi meg 1903-ban,¹⁹ aki ekkorra már ismert nyomdász és könyvkereskedő. 1862-ben született Veszprémben, katonaevei után nyitotta meg első üzletét a városban. Érdekes tény, hogy a püspökség, a piaristák és a zirci rend segítették üzletét virágzashoz, pergamenekkel, díszkötéssel és aranyozással foglalkozott a könyvkereskedés mellett. A kiegyezést követő gazdasági fellendülés megfelelő táptalaj volt a kisiparosok számára. Innen ered az „aranygombos iparosok” elnevezés is. A kisipar felszabadult a céhek elnyomá-

sa alól, és még mentes volt a nagyvállalati rendszerektől. Általában német származású, de már magyar nemzetiségű emberekről van szó, akik anyagi függetlenségük tudatában politikai magatartásukat nem az aktuális kormányhoz igazították. Ebbe a közegebe tartozott Pósa is, és így vált közvetítővé államférfiak, képviselők és egyházi személyek között. Alapítói közt volt a Magyarországi Munkások Rokkant és Nyugdíj Egyesületének. Személyes kapcsolatba került gróf Tisza Istvánnal és tagja volt a küldöttbizottságnak, mely felkereste gróf Bethlen Istvánt, hogy meggyőzzék, vállalja el a miniszterelnökséget.²⁰

A Millenniumot követően államosították, és több lakást alakítottak ki az épületben. Később felújították a tetőzetet és újrafestették a homlokzatot.²¹ A renoválás oka, hogy a Magyar Külkereskedelmi Bank megvásárolta az épületet. A funkcionális átalakítások a belső teret érintették. Az épület külsején számottevő változtatást nem eszközöltek. Ennek oka, hogy időközben műemlékké nyilvánították az épületet, továbbá a 17–19. században kialakult, jellegzetesen barokk utcaképet sem törhették meg. A harmadik ok pedig valamelyest megfelel a ciszterciak korábbi döntésének, miszerint fél évszázaddal régebbi stílushoz nyúlnak vissza. Ez a régi múltú, pompás barokk épület meglehetősen nagy presz-

tízt nyújt a bank számára. Jelképez mindent, amit egy bank önreprezentációja megkíván: pompát, gazdagságot, hatalmat, befolyást.

Bognár Viktória

Irodalom

- LUKOVICH Tamás 2016. *Lenyűgöző labirintus*. Budapest, TERC Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. Szakkönyvkiadó
- HANKISS Elemér 2014. *Az emberi kaland*. Budapest, Helikon Kiadó
- CSÁGOLY, Ferenc 2014. *Három könyv az építészetéről – Tartósság*. Budapest, Akadémiai Kiadó
- HERVAY F. Levente 2009. *Ciszterciak a középkori Magyarországon*. In: Guitman Balázs (szerk.) *A ciszterci rend Magyarországon és Közép-Európában*. Piliscsaba Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar
- BADÁL Ede Álmos, *A zirci apátság újjáélesztése a XVIII. században*. In: A ciszterci rend Magyarországon és Közép-Európában. Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar
- DR. GUTHEIL Jenő, *A veszprémi Pósa-ház* In: Veszprémi Szemle 2008/3–4 10. évf.
- DR. HORVÁTH Konstantin, *A veszprémi Pósa-ház alapkövetétele 1792. június 22-én* Veszprémi Hírlap XLIV. évf. 18. sz. 1936. május 3. (vasárnap)
- ROSENTHAL Sándor, *Egy régi házról*. Veszprémi Hírlap XLIV. évf. 18. sz. 1936. június 14.
- BLUNT, Anthony. 1990. *Művészet és teória Itáliában*. Corvina Kiadó
- SEIBERT, Jutta. 1994. *A keresztény művészet lexikona*. Corvina Kiadó
- HAMAR Imre, *Küldetésben Bethlen Istvánnál. Egy veszprémi iparos a politika sodrában. Pósa Endre emlékezeiből*. Veszprém Kalendárium 2009.

Felújítják a Pósa-ház tetejét. Napló 2000. szeptember 1. (péntek)

Jegyzetek

- LUKOVICH T. 2016. *Lenyűgöző labirintus*. Budapest, TERC Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. Szakkönyvkiadó. 25.
- HANKISS E. 2014. *Az emberi kaland*. Budapest, Helikon Kiadó. 68.
- CSÁGOLY, F. 2014. *Három könyv az építészetéről – Tartósság*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 34.
- HERVAY F. L. *Ciszterciak a középkori Magyarországon*. In: Guitman Balázs (szerk.) 2009. *A ciszterci rend Magyarországon és Közép-Európában* Piliscsaba 270.
- BADÁL E. Á. 2009. *A zirci apátság újjáélesztése a XVI-II. században*. In: A ciszterci rend Magyarországon és Közép-Európában. 321.
- GUTHEIL J. *A veszprémi Pósa-ház* In: Veszprémi Szemle 2008/3–4 10. évf. 104.
- Ibid. 103.
- HORVÁTH K. *A veszprémi Pósa-ház alapkövetétele 1792. június 22-én* Veszprémi Hírlap XLIV. évf. 18. sz. 1936. május 3. (vasárnap)
- Ibid.
- GUTHEIL, 104.
- ROSENTHAL S. *Egy régi házról*. Veszprémi Hírlap XLIV. évf. 18. sz. 1936. június 14.
- Ibid.
- BLUNT, A. 1990. *Művészet és teória Itáliában*. Corvina Kiadó. 91.
- SEIBERT, J. 1994. *A keresztény művészet lexikona*. Corvina 167.
- GUTHEIL, 104.
- SEIBERT, 67.
- GUTHEIL, 102.
- SEIBERT, 179.
- GUTHEIL, *Egy régi könyvesbolt félszázados jubileumára*. In: Veszprémi Szemle 2008/3–4 10. évf. 105.
- HAMAR I. 2009. *Küldetésben Bethlen Istvánnál. Egy veszprémi iparos a politika sodrában Pósa Endre emlékezeiből*. Veszprém Kalendárium 121.
- Felújítják a Pósa-ház tetejét*. Napló 2000. szeptember 1. (péntek)

Városunk fenyőői

Még a városlakók többsége is minden bizonnyal ültetett vagy ültetett át fát vagy valamilyen más növényt, így tisztában van azzal, hogy minden ültetés/átültetés kisebb-nagyobb gyökérzetsérüléssel jár. A sérült/csonkolt gyökérzet funkcióit csak csökkent mértékben képes betölteni, így regenerálódása, kiterjedése előtt víz- és tápanyagfelvételre is csak csökkent mértékben képes. Ebből adódóan – szemben a lombhullatókkal, az örökzöldeknel, jelesül a fenyőknél, ahol átültetéskor általában nem történik meg az asszimiláló/párologtató lombkorona-felület visszavágása – felborul a felvevő és felhasználó szervek egyensúlya; a növényt hatalmas stressz éri. Fokozódik ez azzal, hogy az adott növény a nevelési helyétől (pl.: faiskola) eltérő, számára kedvezőtlen, urbánus viszonyok (a klimatikus kilengéseknek kitettebb, kedvezőtlen hely, szennyezett, száraz levegő, korlátozott vízfelvételi lehetőség stb.) közé kerül. A városban gyakran még a táji adottságokhoz adaptálódott, már több éve az adott helyen fejlődő fák is nagyobb gondosságra/gondozásra szorulnak. Így könnyen belátható, hogy a fiatal telepítések, átültetések fokozottabb ápolást igényelnek. Az egyes fajok átültetéstűrő képessége eltérő. Általánosságban megfogalmazható, hogy az egyébként ellenállóbb, igénytelenebb fajok bírják vagy tűrik rosszabbul az új helyre ültetést.

A VÁROSI terek fásulása

Veszprémben évente több száz fiatal fát telepítenek. Az egyéb növénygondozási és más fenntartási, karbantartási munkák mellett ezek fokozott ápolásigénye, vízellátása – leginkább a csapadékszegény nyári időszakban – csak nehezen kezelhető munkacsúcscokat teremt a közterületi zöldfelületet kezelő (nem éppen túldotált) városi szervezet számára, amelynek minden – szakmailag egyeztetett – lakossági segítség jól

jön. Ilyen hatékony segítség lehet például Kovács Attiláné Ildikó asszony ötlete, mely „Fogadj örökbe egy fát” mottóval fejezhető ki. Ez nem jelent bonyolult, megterhelő feladatot az erre vállalkozók számára, hiszen már az nagy segítség lenne – főleg az érintett fiatal fának –, ha egy-egy „örökbefogadó” lakó a környezetében újonnan telepített fák legalább első 2-3 éves öntözését, tövük gyommentesen tartását elvégezné. Ilyen lakossági segítséggel a fenntartó szervezetnek is több lehetősége jutna a kimondottan szakismeretet igénylő feladatok (így a metszés, koronaalakítás, sebkezelés) ellátására.

Séd, 2018. 1–2. sz. 25. old.

Szemben az előző lapszámban megismert felálló, érés után még a fán széthulló tobozú jegenyefenyőekkel (*Abies*), a rövid tűs fenyők több nemzetségének tobozai csüngők, s éréskor nem esnek szét, hanem egészben hullanak le a fáról.

Ilyen a fénykedvelő, árnyékot/beárnyékolást nem tűrő luc (*Picea*) nemzetség, melynek fajtái (hasonlóan a többi fenyőhöz) sok sziklevéllel csíráznak. E nemzetségnek is megközelítőleg 50 faja fejlődött ki, melyek az északi mérsékelt és hideg övben élnek. Magyarország legismertebb karcsonyfája a lucfenyő (*Picea excelsa*, *syn.*: *Picea abies*). E tipikusan magas hegyvidéki faj igényei és kórokozói/kártevői miatt abszolút nem való a városba. Ennek ellenére mind a köztereken, mind a magánkertekben rengeteg, általában gyengén fejlett példányával találkozhatunk. Sok kertészeti fajtája között néhány „várostűrőbb” is akad. A fajták közül érdekessége miatt említendő meg az az egy kígyóluc (*Picea excelsa* 'Cranstonii'), amely vastag, kevés elágazással rendelkező, hosszan lecsüngő ágaival a Remete utca (szemben a volt városi kertészet Fenyves utca 19. szám alatti épületével) szokatlan látványossága.

Az 1970-es évek közepétől városunkban nem számít ritkaságnak a szerbluc (*Picea omorika*), mely a Balkán egy kis részének endemizmusa (bennszülött faja), kizárólag Szerbia és Bosznia határvidékén, a Drina körüli hegyekben őshonos. Az alapfaj tűrőképessége messze meghaladja a többi luc (*Picea sp.*) elviselőképességét, jól bírja a száraz, szennyezett városi talajt és levegőt. Nagy előnye, hogy a lucok veszélyes kártevőire, a gubacstetvekre (*Adelges sp.*) sem érzékeny. Igényeiben ezzel megegyező egyik fajtája, a hosszan lecsüngő oldalhajtású, felül sötétzöld, alul ezüstös-kék színű tűvelű oszlopos szerbluc (*Picea omorika* 'Fastigiata'), melyből

egy rendkívül szép, védelmet érdemlő példány fejlődik a Lóczy Lajos utca 30. számú épület déli oldalánál (sajnos, párját az Ady Endre utca 79-nél 2017-ben kivágták). A faj díszértékét fokozza, hogy tobozai – melyek aprók, kihegyesedő aszaltszilva-szerűek, éretlenül sötétlilák, éretten sötétbarnák – már az egészen fiatal fákon megjelennek. A Lóczy utcai példány

kb. 30-35 éves, jelenleg mintegy 10-12 m magas. A fajtának még két gyengébben fejlett példánya él Veszprémben, a Stadion utca Wartha Vince utca kereszteződésének északkeleti részén.

A Komakút téren, az „Almaszedő” szobor szomszédságában található a város egyetlen keleti luc (*Picea orientalis*) példánya, mely az 1970-es évek közepén ültetett öt darabból maradt életben (az elpusztultak földkábel-rekonstrukciónak, járdaszélesítésnek estek áldozatául). E faj eredeti hazája Anatólia és a Kaukázus hegyvidéke. Hazájában is igen lassú fejlődésű, de ott eléri a 40 m-es magasságot. Kissé igénytelenebb, mint a közönséges luc (*Picea excelsa*), s a gubacstetű-fertőzéssel szemben is

ellenállóbb. Merev, szúrós, élénk smaragd-zöld tűlevelei fénylők, feltűnően aprók, 0,5-1 cm hosszúak. Tobozkezdeményei is kicsik, élénkrozsaszínek. Csokoládébarna tobozai mindössze 5-6 cm hosszúak és 1,5-2 cm vastagok, általában erősen gyantafolyásosak. Ez a Kálvária északnyugati sarkánál álló példány hosszú időn át évente csupán centimétereket fejlődött. Növekedése az utóbbi 4-5 évben gyorsult fel; a fa mai magassága kb. 4 m. Jelenleg nincs közvetlen veszélyben, de mindenképpen odafigyelést, törődést, védelmet igényel.

A Cholnoky-lakótelepen, a Spar-áruház északnyugati sarkánál, a két járda találkozásánál látható egy fehér luc (szin.: penészluc, *Picea glauca* *syn.*: *Picea alba*, *syn.*: *Picea canadensis*), melynek származási helye Észak-Amerika északkeleti vidéke, az USA-tól Kanadán át egészen Alaszkáig. Levelei szürkészöldek, szürkék, kb. 2 cm hosszúak, egyesével, spirálisan nőnek, a fiatal hajtásokon tömötten állnak – szétdőzsgálve kellemetlen szagúak.

Termős virágzatai élénk rózsaszínűek vagy pirosak. Hosszúkás, orsó alakú tobozai 8-10 centiméteresek, éretlenül világoszöldek, megérve vörösesbarnák, gyantásak. A Cholnoky utcai példány kb. 25-30 éves, jelenleg mintegy 4-5 m magas.

A duglászfenyő (*Pseudotsuga menziesii*, *syn.*: *Pseudotsuga douglasii*) kb. 10-12 egyede a Hóvirág-lakótelep Stadion utca-Zrínyi utca közötti részén és az Egyetem utca 18-20. számú épületek körül él, s további 5-6 példánya található a Csermák Antal utca és a Wartha Vince utca környékén. Származási helye Észak-Amerika Csendes-óceán-közeli, nyugati sávja. Két alfaja ismert: a zöld (*Pseudotsuga menziesii var. viridis*) és a kék duglász (*Pseudotsuga menziesii var. glauca*), melyek elterjedési területe részben elkülönül (a zöld az északibb), részben összeér (itt egyes szerzők egy harmadik alfajt is megkülönböztetnek szürke duglász (*Pseudotsuga menziesii var. caesia*) néven. Gyors növekedésű, hatalmas, hosszú életű fenyők. Különösen a zöld alfaj hatalmas; átlagmagasságuk 70 m körüli, míg a kék ritkán haladja meg a 30 m-t. Jellemző rájuk a kezdeti lassú növekedés, mely csak 8-10 éves korban gyorsul fel, s innentől elérheti akár az évenkénti 1 métert is. Koronájuk kúpos, de a szürkéké zártabb, keskenyebb, hegyesebb. F fiatal korukban kérgük sima, szürke, az idős fák esetében pedig lencseszerű kidudorodások (gyantatómlók) alakulnak ki, s a kéreg szürkésbarna színűre vált, hosszan

felhasadozik, s héjkéreg alakul ki. A tűlevelek viszonylag hosszúak, 2,5-4 cm-esek, lágyak, laposak, színük az alfajok nevének megfelelően eltér, letépve, megdörzsölve kellemes citrusillatot árasztanak. A porzós virágok feltűnő narancssárgák. A termős virágzatok színe a zöldtől a pirosig változó. A hosszan kinyúló fedőpikkelyes tobozok világosbarnák tojásdadok. A

veszprémi példányok telepítése az 1960-as évek vége felé történt. A 60 év körüli korukhoz képest – minden bizonnyal a szárazabb és szennyezettebb levegő és a szárazabb, tápanyagszegény városi talaj hatására – kisebb növések, magasságuk 8-15 m között váltakozik. A legnagyobb egyed (magassága mintegy 18-20 m, törzsátmérője: 45-50 cm) a Wartha Vince utca 24. számú épület mögött, a ház délkeleti sarka közelében látható. Megjegyzendő, hogy a gyökérsérülést, így az átültetést rosszul tűri, így telepítés előtt előnyös az egyedek konténeres előnevelése.

Az Egyetem utca 19. számú épület előtt és az Erzsébet téren találunk egy-egy példány hemlockfenyővel (*Tsuga canadensis*). E faj hazája az atlantikus Észak-Amerika a Nagy-tavaktól a kanadai Új-Skóciáig, illetve az USA-beli Appalache-hegységig. Eredeti élőhelyén nagy termetű, bókoló vezérhajtású, széles koronájú, vízszintesen szétterülő ágrendszerű fenyő. F fiatal hajtásai vékonyak, el-, illetve lehajlóak. A tűlevelek rövidek, egy cm körüli hosszúságúak, viszonylag lágyak, tompa, nem szúrós csúcsuk felé elkeske-

nyedők, fénylő világoszöldek. Tobozai aprók, 1-2 cm-esek, éretten vörösesbarnák. A veszprémi példányok telepítése – együtt három másik, időközben elpusztult Erzsébet-sétányi egyeddel – 1979-ben történt.

Fejlődésük nem kielégítő, kimondottan gyenge. Különösen az Erzsébet téri fán (a nagy forgalmú gépkocsiút mellett) látszik, hogy a faj a városi viszonyokat nehezen tolerálja. Mivel azonban e két fenyő zöldterületünk érdekes színfoltja, fokozott odafigyelést, gondozást érdemelnek.

Az alcsaládban néhány lombhullató faj található. Az északi féltekén mintegy 10 fajjal képviselt vörösfenyők (*Larix sp.*) általában 1000-2000 méter közötti magasságban élnek, a vidékünkre jellemzőnél hűvösebb, csapadékosabb, párásabb természeti viszonyok között. Fajai közül Közép-Európában az európai vörösfenyő (*Larix decidua*) elterjedt. Egy elfogadhatóan fejlődő – most kb. 15-16 m magas –, bár erősen felkopasztott példányát a Halle utca 7/i. előtt (itt öntözik) láthatjuk, 4-5 egyede a Solyi utca 5. számú épület keleti oldalánál nő, néhány pedig a volt Vidámpark területén a beárnyékolástól senyved. Gyors növekedésű, hengeresen kúpos koronájú, mélyen gyökerező, fényigényes, eredeti élőhelyén a 35-40 m-es magasságot is elérő fa. Ősszel élénk aransárgára színeződő tűlevelei vékonyak, világoszöldek, a rövid hajtásokon 20-40 db-os csoportokban, a hosszú ágakon egyesével, csavaronalban állnak. Üde, laza, lágyan ívelő, fátalos ágrendszerével és levélzetével kissé a himalájai cédrusra (*Cedrus deodara*) emlékeztet. Termős tobozvirágzata feltűnő, igen tetszetős, fénylő piros. Bar-

na, fásodó, de nem megvastagodó végű pikkelyű tobozai 4-5 cm hosszúak, 2-4 cm szélesek, tojásdad alakúak, és évekig a fán maradhatnak. A fajt a száraz, városi levegő nagyon megviseli. A legyengült példányokat számos kórokozó és kártevő támadja meg, melyek közül a legveszedelmesebbek a különféle rozsdagombák (*Melampsora spp.*), továbbá a vörösfenyő-tünetű (*Adelges segregis*) és a toboz-tünetű (*Adelges laricis*). E szép, de igényes, lombhullató fenyő hazánkban nem honos, de jelentős telepítései vannak a Bükkben, valamint Soproni- és Kőszegi-hegységben, s találkozhatunk vele a Bakonyban is. Közelünkben szép példányai élnek a zirci arborétumban.

Strenner József

VESZPRÉMFEST

Az időjárás nem volt kegyes a jubileumi VeszprémFest első koncertjéhez. Ziggy Marley az Arénába szorult, hogy magyarországi első fellépésén, Jamaica hangjait elhozva, a reggae nyelvén adjon tartalmas gondolatokat. Ennek a stílusnak koronázott királya Bob Marley, akinek legidősebb fiaként viszi tovább ezt karibi hangulatú stílust. Hogy a tiara az ő fejére is felkerül-e még, nem tudni, de nyolc Grammy- és egy Emmy-díja ezt engedi sejtetni.

Jamaica hangjai

Ziggy Marley koncertje. VeszprémFest, Aréna, 2018. július 11.

Bíboreső, vagy Prince ünneplése

The New Power Generation. Gálaműsor Prince és a New Power Generation. VeszprémFest, 2017. július 11.

Prince. Magyarországi első fellépése. 2016. szeptember 21-én szombaton a Magyarországi Kultúrnapok keretében, a The New Power Generation kíséretében. A The New Power Generation 1990-től 2013-ig több, a színpadon koncertezett a reggae művelődés, 2014 óta rendszeresen részt vesz a különböző, nemzetközi létszámú, kulturális konferenciákon. Gálaműsor Prince-vel, amelynek egyik állomása a VeszprémFest. 2018. július 11-én az Arénában.

Séd, 2017. ősz, 22. old.

Nyugodtan kijelenthetjük: a reggae, a jamaicai diaszpóra önálló zenei stílusa a popzenében az 1960-as évek óta kikerülhetetlenül jelen van. Pozitív életérzést tükröző, sajátos hangzása alól nehéz kivonnia magát az embernek, ahogy a koncerten ötödikként felhangzó *One Love, one heart, let's get together and feel all-right (Egy a szeretet, egy a szív, jöjjünk össze, és érezzük jól magunkat)* című dal esetében

sem lehetett. Jamaica népessége elsősorban afrikai eredetű, de a jelentős európai, kínai, indonéz és libanoni bevándorlás alakította lakosság magával hozott kultúrája óhatatlanul kikristályosított egy új stílust. Milyen is ez a zene? Végtelenül egyszerű. Az alap harmóniakörben mozgó kíséretből mindig kiemelkedik az ének, amely Ziggy Marley esetében nagyon tartalmas, sokszor politikai mondanivalót képes közvetíteni. Többféle formája van, de egy biztos, a hangszereseket nem állítja nagyon nehéz feladat elé, inkább az összhatáson van a hangsúly. Gyökere a rhythm and blues és nagyon távolról a korai jazz, mára aztán egyéb popzenei stílusok érzete is beleszivárogtott, például a hip-hopé vagy a pop-rocké. A reggae meg visszahat az egyéb zenei stílusokra. Nagyon sok popzenét játszó csapat repertoárjában tűnik fel ez a táncra, mozgásra invitáló karibi hangzás. Többnyire a négynegyedes ütem első, harmadik vagy a reggae egy másik formájában második negyedek negyedét hangsúlyozó dob mellett a gitár és a billentyűsök pontosan megfordítva ritmizálnak, azaz minden egyes negyed második nyolcadán vagy a második és negyedik negyeden hozzák

a harmóniát, ezt a basszusgitár pedig egy sajátos ritmikai képletel egészíti ki, amely hangzás így érdekes, lebegő érzetet kelt. Ez a szinte monoton hangszeres kíséret nem is igen teszi lehetővé az egyedi szólókat, azt est folyamán sem igen hallottam, mindössze egy zongora-, egy Hammond orgona- és pár kisebb gitárszólót, de nem is ez a cél. Persze a hangszerelés, egy-egy megkomponált bejátszás, unisono finomít a képen. A zenekar Takeshi Akimoto (gitár), Jason Borger (billentyűs hangszerek), Carlton Davis (dob), Rock Dadrick (ütősök), Tracy Hazzard (vokál), George Hughes (billentyűs hangszerek), Kamaria Ousley (vokál), Pablo Stennett (basszusgitár), Adam Zimmon (gitár) maximális fegyverzettséggel veszi tudomásul feladatát, és biztosít stabil háttérrel Ziggy énekének, mondanivalójának. Mert az sok van. Éneke jellegzetesen zöngés tenor hangfekvésben emelkedik a zenekari hangzás fölé, ez töri meg a monotonitást is. A dallamok variációi néha jellegzetesen recitálók. És nagyon is szükség van arra, hogy kiemelkedjen az ének, mert a ráadásokkal együtt felhangzó 14 dal világforradalomról, új generációról, a szerelemről mint vallásról, az emberiség együvé tartozásáról, együttes erejéről, az igazság és a béke utáni vágyról szól. A 2018-ban megjelent új albumáról a 13.-ként felhangzó a *Rebellion Rises (Érlelődő lázadás)* pedig egyenesen a háború elleni tiltakozás, a remény dala. David Nesta 'Ziggy' Marley igazi frontember. Más stílusbeli jártasságát igazolja a *Got To Be True To Myself (Légy hű magadhoz)* rock- és a 11. *Look Who's Dancing (Nézd, ki táncol)* hip-hop megszólalás, de a reggae az igazi terepe. Tudja, hogyan mozgassa, énekeltesse közönségét, akik – szinte várakozva erre – azonnal kaphatók is rá, és vele együtt

vagy válaszként éneklük a kért motívumokat a *Love Is My Religion* (A szeretet a vallásom), akár a *One Love, One Heart*, akár a többi ismert dalban. Az előbbi végén megidézük a Beatles *All You Need Is Love* (Mindössze a szeretetre van szükséged) dalát, amit persze hálással fogad a publikum, nemcsak az ismertsége, hanem végtelenül egyszerű, emberi alap gondolata miatt is. Ha szeretet van, minden van. Egyszóval showman, de nem csak az. A tizedik-ként felhangzó *We are the people, together we are strong* (Ember

vagyunk, együtt vagyunk erősek) refrénű dalt megelőzőleg szinte kinyilatkoztatással mondja, hogy egy az emberiség ezen a planetán, együvé tartozunk, egy a mi erőnk. Istenem, ha meghallanák azok is, akik pont ellenkező irányba kormányozzák a világunkat. A (pop)zene ereje pontosan abban van, hogy hatalmas tömegeket mozgat, Marley is ezen a platformon próbálja világszerte népszerűsíteni ezeket a humánus gondolatokat. Sikerüljön neki!

Az idei VeszprémFest nagyszínpadának első koncertje, ha nem is adott telt házat (vagy csak az Aréna volt nagy a História kertre méretezett közönséghez), populáris, de színvonalas produkcióval indította a 15. évi jubileumi koncertsorozatát. Aki szereti a reggae-zenét, minden bizonnyal jól érezte magát. Érdekes módon itthoni fülekhez nem mindig talál utat ez a zene. A miértje talán abban keresendő, hogy a kultúránk, ezen belül a zenénk evolúciója eltérő úton fejlődött, a gyökerek más talajból erednek. A karibi térség etnikai összetétele más ritmusvilágban, más hangrendszerekben, más énekartikulációban érzi otthon magát, és az eredmény idegenül hathat. Talán az is alátámasztja ezt, hogy itt, a Balaton-partján, ahol a cikket írom, a portákról nagyon sokszor olyan itthon született produktum hangzik fel, aminek eredete a távoli múltban nagyon szép, mai megvalósítása viszont silány, igénytelen és közönséges. És a világnak ezen a fertályán vajon megélnék-e még ezek a humánus gondolatok? Na meg miért is nem merünk felszabadultak lenni? Talán a VeszprémFest típusú fesztiválok ezt próbálják megtörni. Mindenesetre az Aréna-beli közönség boldog volt, szerette Jamaica üzenetét.

Egyszerűen fekete

Aloe Blacc koncertje. VeszprémFest, História kert, 2018. július 12.

„Fekete” hangjával, R&B-ben gyökerező soul, pop és más stílusok fúziójából alakított zenéjével varázsolta el a közönséget Aloe Blacc és zenekara a História kertben. Sugárzóan szimpatikus egyénisége, humanizmusa, tehetségével, mozgáskultúrájával párosulva, dalokon belüli meghökkenítő hangszerelési váltásokkal talán a legszínvonalasabb popkoncertet nyújtotta a fesztiválon.

A konklúzió, mindjárt előljaróban: jó koncert volt, méltó a VeszprémFesthez. Érdekes, hogy a várható magas minőség sem tudta teljesen megtölteni a nézőteret. Mindig felmerül az emberben a miért. A popzene célja széles tömegek megmozgatása slágerek keresztül. Igen ám, de a megvalósítás módja nagyon eltérő. Van a gagyi, amire most nem szeretnék példát hozni, és van a magas igénnyel megvalósított, nagyon finom zenei elképzelésekkel, hangszereléssel megalkotott popdal, ami viszont érdekes módon kevesebbet vonz. Miért? Mert erre oda kell figyelni, meghallani azokat a fordulatokat, amiktől az értékes lesz. Persze megdobogtatja a szívet (és a dobhártyát) a lábdob, beül a fülbe az agyonismélt refrén, de ennyi, a legtöbbször ezen túl már lankad a figyelem. Márpedig Blacc zenéje igényes, tele nűánszokkal, meghökkenítő fordulatokkal, és ez részben máris átteszi a rétegzene térfelére. Ott pedig kevesebben vannak. Még itt, a VeszprémFesten is tanúja voltam koncert közben olyan beszélgetésnek, amikor egy hölgy felé a partnere által odavetett „még egy órát kibírsz, nem?” mondat ütött meg. Ez bizony fáj! Kérdésként persze mindig ott marad az is, hányan beszélnek angolul, hogy megértsék az elhangzó üzeneteket.

A cikk címe az Aloe Blacc (simán fekete) művésznév hevenyészett fordítása. De mennyire fontos ez a „fekete” szó! Nos, a borszín nem érdekes, a hang annál inkább. Ebben a vokálban felsejlik a James Ingram énekének bársonyosságától egészen Ray Charles reszelős orgánumáig terjedő spektrum. Ez a kettő együtt igazán csak a „fekete” hangban van benne. Nyilván más ez az éneklés, mint a *bel canto* (szép éneklés) vagy az opera, a popsláger, esetleg a népdal éneke. Néha több, néha kevesebb, de nagyon jó. Hihetetlen magas fekvésben dalol, néha már falzettre kényszerül, de mindig ott marad a hangjában az a bizonyos zöngé, ami azt az áldott „fekete” hangot adja. És a frazírozás is elképesztően árnyalt, technikás. Ez a magasság nyilván fárasztó, mert azért van

pár intonációs hiba, de ne felejtjük, magas igényű, nagyon nehéz éneklést hallunk, ráadásul nem talmi a szövegben a mondanivaló sem, de erről később. Azt mondják, a *Wake Me Up* (Ébressz fel) hozta el a sikert számára. Valahonnan mindig el kell indulni, és a svéd DJ Aviciivel közös produktumuk valódi nemzetközi karriert indított Blacc és zenekara számára. Ahhoz, hogy ez a siker tartós maradjon, folyamatosan magas nívójú teljesítményre van szükség, ez pedig számára nem kérdés.

Jó Blacc zenekara is. Alex Finkin (billentyűs hangszerek) komplexebb harmóniákkal dolgozik, latin improvizációi mutatják leginkább karakteres játékát. Xavier Zolli basszusgitarja a soul, R&B, funky, reggae számos formáját reprezentálja, Xavier Combs (gitár) szólói érdekes hangokból töltekeznek, Octave Ducasse dobjai pontosak, Antoine Berjeaut trombitája techni-

kás, Fabrice Theuillon szaxofonja szvinges, jazzes érzettel szól. A gitárok néha el-elhangolódnak, hallom, ahogy utána húzzák, de ilyen az élő zene, a fokozatosan hűlő esti levegő a História kertben elhangolja a hangszereket. A zenekar indítja igazi soul-érzettel a koncertet, majd Blacc egy ritmusváltás után a közönség ovációja mellett, érdekes mozgással belopakodik a színpadra, és máris felhangzik az első dallam. Blacc kiválóan kommunikál a közönséggel, nincsenek manírok, felesleges széles mozdulatok, inkább elegáns és mégis energikus a fellépése. Ripacsságnak helye sincs. „Szép naplemente, jó közönség, jó zene! Mi kell még?“, kérdezi, és máris megalapozta a kapcsolatot a publikummal. És ez a jó kapcsolat mindvégig megmarad, hogy aztán az *I can do that* (Meg tudom tenni) záródalban a közönséget kétfelé választva a merészebbek betáncoljanak az így kialakított folyosón. „Minden soul“, mondja Blacc, miközben számos stílust (funky, reggae, pop, rock, R&B) és előadót – Ziggy Marley-t, Stinget, Sammy Davis Juniort, Elton Johnt – idéznek a koncerten, ez utóbbit egy-egy frázis erejéig. Tisztelgés és stílusok és zenészkollégák előtt. Meghatottan emlékszik vissza DJ Aviciire, és természetesen megszólal a szinte country érzetű *Wake me Up* című közös daluk. Sohasem egysíkúak a megszólaló művek, mindig van bennük egy csavar, egy-egy ritmus- vagy éppen stílusváltás, magas zenei igényesség-

gel. Ezek alatt többnyire sokkal komplexebb harmóniák mellett improvizálhatnak a hangszeresek. Ez ugyan egy kis zavart okoz a közönségben, sokan nem tudnak mit kezdeni ezekkel a zenei momentumokkal – de engem megborzongat –, Blacc meg mindig képes feloldani a helyzetet, és visszazökkenteni hallgatóságát.

A szövegek is magas igényűek, tele valódi tartalommal. A szeretet a válasz mindenre, mondja a *Love is the Answerben* (A szeretet a válasz). Az *I Need A Dollar* (Egy dollár kell, derűltség, mert valaki valóban nyújt egyet) befutott sláger, itt a koncerten reggae és fúzió érzetű stílusváltással, kiváló hangszeres szólókkal, valójában emberjogi témákat feszegetve. A *You Have To Be Going On* (Ki kell tartanod) kitartásra buzdít, a család és a barátok szeretetére, végső konklúzióként *I'm gonna do it my way* (A magam módján akarom megtenni). És így tovább, a hangverseny mind a tizenhárom dala kemény, ütős mondanivalót hordoz, mindegyik középpontjába az embert állítva a maga fájdalomával, örömeivel, a magasra emelt fej és tekintet erejével. Az utolsó, ráadás szám aztán már egyfajta ünneplés rhythm and bluesban.

A VeszprémFest idén leginkább a magasabb minőségű popzenei kínálatból merített. A szervezők számítottak Aloe Blacc és csapata igényességére. Koncertjük mindenképpen igazolta ezt az elvárást.

Kelta country

Amy Macdonald koncertje. VeszprémFest, História kert, 2018. július 12.

A július 12-i est másodikként felhangzó koncertje Amy Macdonaldé és zenekaráé. Az előzőhöz képest teljesen más karakterű zene jobban megmozgatta a közönséget, sőt, mintha inkább erre vártak volna. Tűnődöm, és próbálok kitalálni az okát. A koncert a maga zsánerében persze hozza az elvárt minőséget.

Miért jön be jobban a közönségnek ez a zene, mint mondjuk Aloe Blaccé? A titok nem más, mint az egyszerűség, a könnyebb befogadhatóság, a megszokott popos ritmusok és harmóniavezetések, a minden bonyolultságot nélkülöző hangszerelés és persze Amy Macdonald mély tónusú, ugyanakkor sokszor metszően tiszta hangja, az amerikai countryzenére rímelő énekmodora. Mindenképp pozitív, hogy saját – valószínűleg a skót zenei hagyományokat követő – stílusát professzionális módon hozza. A zenei alapok countryszerűen egyszerűk, dacára annak, hogy zenekara, Ben Lyonsmith (gitár, vokál), Jimmy Sims (basszusgitár, vokál), Shannon Harris (billentyűs hangszerek), Adam Falkner (dob), Tom Kirkpatrick (gitár, mandolin, ukulele, billentyűs hangszerek, vokál) felállításban minden bizonnyal több potenciált rejt. Nem, mindvégig megmaradnak a pop egyszerűbb változatánál. Ez a fajta muzsika időtlenül konzerválódott alapokon jött létre, születhe-

tett volna akár a '60-as években, akár napjainkban. Na, ez az igazi ok, ez az, amiért a közönség nagyobb része erre a koncertert jött el. Honnan tudom? A reakcióiból, az itt-ott elejtett mondatokból. Én meg azért egy kicsit nézek ki a fejemből, de ez legyen az én bajom.

Amy Macdonald személyisége szerethető, szinte a félszegségig kedves, visszafogottan, majdnem bátortalanul szólítja meg időnként a publikumot, rákérdezve, értik-e a beszédét. Bevallom, nekem is nagyon kellett fülelnem, hogy a dialektusát megértsem, de csak részben sikerült, emiatt nem is tudtam minden szám címét kihallani. Ugyanakkor maga is meglepődik, hányan éneklik vele dalait. De ez talán nem is annyira fontos. Az éneke annál inkább. Természetesen jó, de hiába próbálok elvonatkoztatni, énekmodora valahogy mindig emlékeztet az amerikai countryénekesek modorára. A magasabb hangoknál váltóhangot használ, de „megfogásuk”

mindig tökéletes. Technikájának része a normál énekhangról váltóhangra váltás, majd onnan vissza a normálra, például a *Don't Know Why You Did It (Nem tudom, miért tetted)* esetében. Ez pedig tényleg a countryénekesekre jellemző. Futó emlékképként Joan Baez jutott eszembe, remélem, nem haragszanak rám ezért. Azonkívül, hogy nem is akar mást, és ezt jól teszi, mindenképpen a számlájára írható, hogy egyetlen tisztátlan hangot sem hallottam. Énekeljesítménye egyenletesen színvonalas. És fontos, hogy jó a hangzás, minden hangszer kristálytisztán hallható, arányuk megfelelő, ez meg a hangmérnök munkáját dicséri. Zenekarát tisztelettel mutatja be, nagy tapsot kér számukra, amit meg is kapnak. Természetesen jól teszik a dolgukat, de nagy feladat elé nincsenek állítva. Nem is hangszerelésről, inkább kísértről van szó, pedig hangszer aztán van bőven, egész gitárarzenált és vagy négy-öt billentyűs hangszert látni a színpadon. Az egyik számban például a skót dudát imitáló hangzást is hallani szintetizátoron, de ez is inkább csak színező elem, szólamértéke nincsen. Ez a stílus, ami a könnyed pop határain soha sem lép túl, nem kíván többet, mint pontos kíséretet. Itt-ott hallani egy-egy szintetizátor-, ukulele- vagy gitárszólamot, de ezek mind megírtak, nem fér bele a rögtönzés, nincs rá igény. A dalok egyszerű popdalok, vannak lassúbbak, gyorsabbak, egy szál gitárral kísérték, vagy éppen a zenekar tuttija szól, de sok a hasonló hangvételű, kevés változatosságot hordoznak, eljártsszák őket, és kész. Nincsenek benne olyan zenei mozzanatok, ritmusképletek vagy harmóniák, amikre felkapná a fejét az ember, minden kiszámítható. És a szövegek sem világot megváltók, szerelemről, vágyódásról, de mindenképpen emberi érzésekről szólnak. New York-i kalandzásairól mesél a *Forth Of July (Július 4.)* dalában, ahol közönséget meginterjúvolja, valaki járt-e már ott, tudják-e, miről beszél. Valószínűleg az érthetőség hiánya miatt reagálnak kevesen. A Magyarországon először fellépő énekesnő egy új dalt is hoz, *Woman Of The World (A világ asszonya)* címmel, amolyan „etetés” nóta, és veszi is a közönség. Felhangzik egy-egy rock and roll(szerű) kompozíció is, benne egy kis gitárszóval, vagy egy szál gitárral magát kísérve a *Hold my hand... (Fogd a kezem...)* kezdetű tétel, magányról dalolva, benne az a pár jazzre, bluesra jellemző *dirty tones* (piszkos intonáció), és egy kis „berekesztés”, ami mutatja, hogy birtokában van saját hangjának, tud mást is. Melankolikusan ütemes a *Down By The River (Lent a folyónál)*. Aranyosan vallja be az egyik számnál, hogy elfelejtette a szöveget. Senki sem haragszik rá, nevetéssel kísért taps a válasz. A ráadás számot zongorával indítja, hogy a hazatérésről történő álmódosítását elmesélhesse, majd igazi felfokozott popsonggal – R&B érzetű gitárszólo beékelése mellett – zárja a vas-tappsal jutalmazott koncertet.

Másfél óras volt a koncert, már kezdett hűvösödni a História kertben, elő is kerültek a pulóverek, és mintha fogyatkozott volna a közönség is. Az én figyelmem is olykor-olykor elkalandozott, és elnyomtam egy-egy ásítást. Hiába, rám – a közönséggel ellentétben – ez a stílus nem képes úgy hatni. Ez nem azt jelenti, hogy ne lenne jó, mert a maga nemében kerek egész volt a koncert Amy Macdonald telt, magabiztos éneklésével. A zenei érzékemet másfajta zene jobban stimulálja. Ám a lényeg, hogy a koncertre látogató közönség elégedett volt, azt kapta, amire számított, a VeszrémFest pedig ismét sikeres estét zárhatott.

Mezítláb a színpadon

Joss Stone koncertje. VeszprémFest, História kert, 2018. július 14.

Az az érzésem, hogy a Joss Stone-koncertre készültek a leginkább a szervezők a pop kategóriában. Csurig beszékezett nézőtér, még a csápolóknak sem hagytak helyet. És ez volt ez egyik bibi, mert ahová például az én jegyem szólt, onnan az énekesnő jobb oldalát kivéve semmit sem lehetett látni, és még kijebb is ültek. Azt hiszem, a szervezők nem tették volna zsebre azokat a mondatokat, amiket a nézőtér szélein hallani lehetett. Ilyet nem illik, hisz egy élő koncerthez hozzá tartozik a látvány is, attól lesz (lett volna) teljes az élmény, ettől pedig megfosztott bennünket a helyünk. Hiába a kivetítő, ami csak másodperces késéssel mutatja az eseményeket. Ez bizony baklövés volt. Ugyanakkor Joss Stone és csapatának teljesítményéből ez mit sem von le, mert ők aztán tényleg professzionális szinten adták a zenei élményt.

Leküzdtem a bennem fortyogó rossz érzést. A koncert kezdetekor viszont megijedtem, mert az első benyomásom az énekesnőről enyhe mesterkéltége volt (ez talán a színésznői énje), a felhangzó első dal meg csak átlagélményt ígért. Ez aztán hamar eltűnt, profizmusa meggyőzött. Tudni róla, hogy fenegyerek. Egyszer például egy nyilatkozatában nyomdafestéket nem tűrő szavakkal illette a kiejtését bírálókat, no meg ez a mezítlásos fellépés sem annyira jellemző napjainkban. Ő azonban ilyen személyiség, a tehetség sok mindent megenged. Neki pedig abból igazi van. A közönségével igazi frontemberként bánik, megénekelte, megtáncoltatja őket, közéjük megy, és még két puszi is elcsattan egyik rajongójával. Profi persze, de nem tartózkodó, és ez sokszor nagyon sokat jelent, hiszen a néző a színpadra mindig feltekint, és hálás, ha onnan letekinthet rá. A koncert végi virágosztogatás meg akár hálás gesztus is lehet, hiszen jólesően lereagálja, hogy szerették. Hál' Istennek, a jól megkomponált műsor, az egyre jobban fokozódó hangulat, a jó zenekar és mindenekelőtt Joss Stone hajlékony, sokszor soulós, sokszor bluesos hangja feloldotta bennem a feszültséget, és élvezetes, magas színvonalú koncertélménnyel térhettem haza, a telt házat biztosító közönséggel együtt. Jó este, jó koncert volt.

Stone nagyon fiatalon, egy tehetségkutató megnyerése után robban be – először leginkább a soul és az R&B világába. Ez utóbbi, úgy tűnik, szinte minden előadó számára kihagyhatatlan irányzat. Ennek persze megvan az oka, amit itt most nem fejthetek ki részletesen, legyen annyi elég, hogy a kötött harmóniavilág mellett nagyon szabad énekes és hangszeres játékot enged meg. Sokat, sokakkal együtt dolgozott, emberjogi partnerként Annie Lennox oldalán aktivizálta magát, számos nagyon neves előadóval zenélt, Grammy-t és Brit Awardsot is nyert. De, ha szabad így kifejeznem magam, ez csak egy dolog. A kontinuitás a lényeg, és Stone folyamatosan jelen van, keményen dolgozik, felépítette az imázsát, járja a világot a sok-sok zenei stílust felvonultató koncertjeivel, újabb és újabb albumai jelennek meg. Stabil, professzionális a kíséretcsapata is. Loise Bagan (vokál), Artia Lockett (vokál), Stephen Down, az ösztönös és „örült” gitáros, Ricky Jordan (dob), Christian Lohr (billentyűs hangszerek), Pete Lannacone (basszusgitár, zenekarvezető). Mindegyik jó, de külön kiemelem Stephen Down veszettül technikás gitárszólóit, improvizációit. Ez a srác szívből, intuícióból gitározik, öröm hallgatni, élvezet nézni (ja, igen, őt azért néha látom). A főnök, a basszusos is kap egy *uprise* technikás basszusszólóra lehetőséget (egyfajta játékmódor a basszusgitáron, amely a húrok felemelése és visszaengedése után egy éles, csattanó hangot eredményez), meg aztán jól is irányítja a zenekart. Tehát minden együtt van, hogy megszólaljanak a dalok.

Az első egy korai countrydal feldolgozása. Tiszta, magabiztos, erőteljes soul hang, a magas és mély lágé ugyanolyan erővel szól, és még transzpozíció is van. A második egy reggae, amiben zenekarát lehalkítva máris énekre kéri a közönségét, *love me, take me* (szeress, ragadj meg) szöveggel. Jók a magas fekvésű frazirozásai, a zongorabejátszásai ugyan effektesekek, de illenek az egyszerű dalba. Szerettem ezt a környezetet, mondja a következő dal előtt, és máris egy soul szól. Csak ne dumálnának folyamatosan a hátam mögött, mert a jellegzetes ének, kórus és az alap a leslie-

Hammond-hanggal annyira intim. Egy korty tea, és máris folytatódik a műsor, de előtte még magyarul megköszöni, hogy itt lehet. Kedvenc dalaként említi a felhangzó bossanovát, és ennek megfelelően lehetfinomsággal adja elő, egy szál gitár kísérete mellett. Ez már borzongató. A *Wild Flawing*hoz a zongorától kér hangot, hogy a két vokalistával *a capella* indítva egy tipikus countrydal szólalhasson meg. Erős *diminuendo* (halkítás), *crescendo* (erősítés) jellemző az énekére, de mögötte valahogy mindig ott van a blues is. Meglepetésemre a *No Women, No Cry* Bob Marley-dal akkordmenete hangzik fel gitáron, de a dallam már más, a slow-rock pedig egy időre átmeleg reggaebe az *I Wanna Give You So Good Love* (Annyira jó szerelmet akarok adni neked) című kompozícióban, majd visszatér a slow-rock, és ekkor a dallam magasra ívelésekor már-már a spirituálé hangzását idézi. Soul a következő téma és az énekmodor is, kiállással, hogy megénekeltesse a közönséget, „bár lehet, hogy még túl korai” mondja, de a közönség szívesen dúdol. Fantasztikusan ügyes a közvetlensége. Máris egy R&B hangzik fel, és ennek megfelelően zöngés blueshangokkal operál az ének. Forrósodik a hangulat. Igazi rock a következő szerzemény, kitarított orgona- és torzított gitárhangzással, és jön az első gitárszólo is. Odateszi a srác, az biztos, és vevő rá a közönség is. Az ének meg olyan, amilyenek egy rockdalban lennie kell. A következő dal egy régi szerzemény, *For God Sake* (Az Isten szerelmére) címmel, a rock és a funky határán. A zene hatalmáról beszél, majd következik a *New Born* (Újszülött) egy szál gitárkísérettel indítva, hogy egy 6/8-os popdalban teljesebben ki, a zenekar tuttija mellett. *Harry's Symphony* (Harry szimfóniája) a következő reggae-szerű dal, előtte azonban mesél bátyja jó zenei ízléséről, míg a magáéről kissé ironikusan: szeretem a Spice Girlst. 18 évesen írta következő dalt, amelyben lélekről, szerelemről és a zene kifejező erejéről énekel, először szellős kíséret és finom gitárbejátszások mellett, hogy a végén egy erőteljes rockdallal formálhassák. Ismét egy 6/8-os rock-blues – jó kis gitárbejátszásokkal és magas fekvésű, indulattal teli, rockos énekkel – az *I Can't Stand It* (Nem tudom elviselni). A gitáros ismét megcsillogtathatja improvizációs képességeit a Stratocasteren. Sikerült jól feldobni a hangulatot, ünnepel a közönség. Persze hogy nem engedik le a színpadról. Egy szál gitár kísérete mellett szól a bluesdal, szenvedélyes ének arról a fiatalemberről, aki nem volt hajlandó elhagyni a házat (*No I don't Want Your Love Any More*, nem akarom többé a szerelmed). Lány dallammal indul az utolsó nóta, egy-egy humormorzsával fűszerezve (senki se dohányozzon többet), *So Just Leave Me Alone* (Csak hagyj már békén), egy-egy indulatos hangzással fűszerezett ének mellett. Aztán már csak a fokozás marad hátra, a rock és a soul ünneplése a *Right To Be Wrong* (Jó rossznak lenni) szerzeményben.

Ez hát a dalok krónikája. A jubileumi VeszprémFest meg befejeződött Joss Stone koncertjével. A szervezők majd levonják a konzekvenciákat, az újságok megírják a kritikáikat, a látogatók pedig már készülnek a jövő évre. És ez így van jól.

Kovács Attila

A Temetőhegyről az Aranyos-völgybe vezető lejtőn, a Pajtakertből gyönyörű kilátás nyílik a várra. Az egykori püspöki nyaraló előtti téren, a História kert nagyszínpadán volt a 15. VeszprémFest egyik legrangosabb rendezvénye, nemzetközi operaszatárparádé, amelyen a Kossuth-, Liszt Ferenc- és Prima Primmissima-díjas Miklósa Erika és Rost Andrea, a világhírű argentin José Cura és a mexikói származású Ramón Vargas énekelt, a Magyar Állami Operaház zenekarát a zenei főigazgató, a Liszt-díjas érdemes művész Kocsár Balázs dirigálta. Az énekművészek mindegyike korábban már fellépett VeszprémFestben. Azonban a jelenlegi volt az első alkalom, hogy együtt szerepeltek a VeszprémFest színpadán.

Operavarázs a Pajtakertben

Nemzetközi operagála a 15. VeszprémFest (2010-ig Veszprémi Ünnepi Játékok), a História kert nagyszínpadán, 2018. július 13-án

A program az egész operairodalmat átfogta, és bőséges alkalmat biztosított a résztvevőknek arra, hogy a különböző korszakok eltérő stílusú népszerű mesterműveivel szórakoztassanak bennünket. A gála a *Bajazzók* (Leoncavallo) prologójával kezdődött. José Cura, aki 2004-es első veszprémi fellépte óta méltán a közönség egyik kedvence, a nézőtér felől jött a színpadra. Feltűnt, hogy az inkább hőstenor karakterű hangja milyen kiválóan szól baritonként is. (A koncert első felében csak baritonszerepeket – *Don Giovanni*, Canio – énekelt.)

A hangverseny valójában ez után, egy Mozart-blokkal kezdődött. Miklósa Erika előadásában *A varázsfuvolából* az Éj királynője II. felvonásbeli áriája remek nyitós szám volt. Ramón Vargas Mozart utolsó operája (*Titusz kegyelme*) II. felvonásának tenoráriájával (*Se all'impero*) mutatkozott be. Megcsodálhattuk muzikalitását, hibátlan énektechnikáját. A művész nemcsak a romantikus operákban otthonos, de a hangja Mozart zenei világában is tökéletesen szól. A *Don Giovanni* I. felvonásbeli Don Giovanni–Zerlina kettősében José Cura ideális partnere volt Miklósa Erika. Az ellenállhatatlan szívtipró és az ártatlan parasztlány inkább csak jelzésszerű színpadi játékkal előadott évődése kellemes színfolt volt. Ez után mutatkozott be a negyedik sztárvendég, Rost Andrea, Gounod *Romeo és Júlia* című operájából Júlia keringőjével. A VeszprémFestben mindenkor szeretettel várt művésznő igazolta, hogy tökéletes hanggal, finom zenei és színpadi gesztusokkal pillanatok alatt képes színpadra varázsolni egy-egy zenei világot: az első részben Júlia kislányos szerelmi boldogságát, majd a *Bajazzók* Neddájának kirobbanó szabadságvágyát, a koncert második felében Tosca imájában a hőssé vált szerelmes asszony lelki vergődését. A verista operajátszást ezen az estén Leoncavallo képviselte. A *Bajazzók* híres *Kacagj, Bajazzo (Vesti la giubba!)* áriát José Cura énekelt, a madárdalt (*Qual fiamma*) Rost Andrea. A 19. század eleji itáliai *bel canto* stílus (Rossini, Bellini, Donizetti kora)

Donizetti műveiben volt jelen: a *Szerelmi bájjal* című operájából Nemorino románctát Ramón Vargas énekelt, a II. felvonásból Adina és Nemorino kettősét Rost Andrea és Vargas adta elő.

A hangverseny a szünet után Verdi-részletekkel folytatódott. Először a *Rigoletto* I. felvonásából Gilda áriáját (Cardonome – *Zengje hát a lomb, az ág, szép nevednek dallamát*) énekelt Miklósa Erika, majd az I. felvonás duettje következett a Miklósa–Vargas kettős előadásában. Giuseppe Verdi korai (*Luisa Miller*, 1849) és késői (*Otello*, 1887) operájának bemutatója között közel 40 év telt el. Az előbbiből Rodolfo áriáját (*Quando la sera*) Vargas, az utóbbiból Otello halálát (*Niun mi tema*) Cura énekelt. Az átvezetésként Verdi muzsikájából a korszak másik csillagának, Puccininek zenei világába a kevésbé ismert Francesco Cileának 1896-ban bemutatott *Az arles-i lány* című operájából hangzott el Federico II. felvonásbeli áriája (*E la spoliastoria*). Ramón Vargas énekelt. És jöttek a Puccini-részletek. Először a *Toscából* az első felvonás kettőse (Rost–Cura), majd

Tosca imája (Rost Andrea) és a Levélária (José Cura). Végül, hogy teljes legyen az örömünk, Rost Andrea és Ramón Vargas előadták a *Bohéméletből* Mimi és Rodolph I. felvonásbeli kettősét.

Ezzel gyakorlatilag véget ért a kitűnő dramaturgiával összeállított, mintegy háromórás operaest. De következett még – szinte ráadásaként – egy könnyebb műfajú (20. századi operett-musical) folytatás: Leonard Bernstein két színpadi művének egy-egy részlete hangzott el. Miklósa Erika az 1956-ban bemutatott *Candide* című operettből Kunigunda bravúros áriáját énekelt, majd a négy művész a *West Side Story* Tonight-negyesevel búcsúzott.

Összességében a VeszprémFest operagálája emlékezetes zenei esemény volt. A négy világhírű vendégművész mellett elismerés illeti a Magyar Állami Operaház Kocsár Balázs által vezényelt zenekarát is. A különböző zenei stílusokhoz tartozó operarészletek zenekari kíséretét kiválóan játszották. Az est egésze során örömmel tapasztalhattuk, hogy valamennyi technikai kellék (hangerősítés, világítás, látványtervezés, kivetítés) hibátlanul működött, ami szabadtéri operaprodukció esetén különösen fontos. Mindez Mészáros Zoltán fesztiválígazgató és csapata munkáját dicséri.

A mostani koncert messze több volt, mint egy kellemes nyári, közönségszórakoztató este, nagy nevet felsorakoztató operagála. Tartalmában és formájában a világ valamennyi nagy zenei központjában megállta volna a helyét. A helyszín kiválasztásában, a lebonyolításban, a résztvevők megjelenésében az igényesség, a hozzáértés, vagyis az abszolút professzionalizmus jellemezte a produkciót. Ezen a szinten már nem engedhető meg a felszínesség, a talmi, az olcsó hatásadás, a baki, mert a hely, a név, az igényes és kritikus közönség kötelez. Remélhetőleg az ilyen és hasonlóan magas színvonalú rendezvényekkel halad a legjobb úton Veszprém a kultúra fővárosa cím elnyeréséhez vezető úton.

M. Tóth Antal

Elképzelt ismeretlen

Goldilocks Zone kiállítás. Dubniczay-palota – Várgaléria, Veszprém, Vár u. 29.

2018. június 23. – 2018. szeptember 16.

Az ismeretlen folyamatosan izgalomban tartja az emberiséget. A múltban új földrészek felfedezése, később testünk és tudatunk teljesítőképességének feszegetése, a 21. században pedig a világűr tartogat számunkra kihívásokat. Bódító gondolat, hogy létezik még élet rajtunk kívül a Mindenségben. Ennek alapvető feltétele – a tudomány mai állása szerint – az, hogy olyan távolságra legyen a bolygó a csillagoktól, hogy felszínén tartósan víz alakulhasson ki. Szaknyelven ezeket a területeket Goldilocks zone-nak hívják, tehát lakhatósági zónának. Ezeket a tudományosan még csak az 1990-es évektől vizsgált exobolygókat – naprendszerünkön kívül, vagyis idegen csillagok körül keringő, élet kialakulására alkalmas égitesteket – tűzte ki témájaként a Művészetek Háza 2017-es pályázatán. A jelen kiállítás első felvonásaként az országos pályázatra beérkezett alkotások közül nyolc mű már szerepelt a Szilágyi László Utcagalériában 2017 decemberében, ahol Martin Henrik nyerte el a nagydíjat. A Dubniczay-palotában most további művészek tudományos eredményekre reflektáló, néha a földi élet jelenségeit megkérdőjelező, a képzeletnek tág teret engedő alkotásaival kibővülve merülhetünk még mélyebbre az ismeretlen felkutatásában.

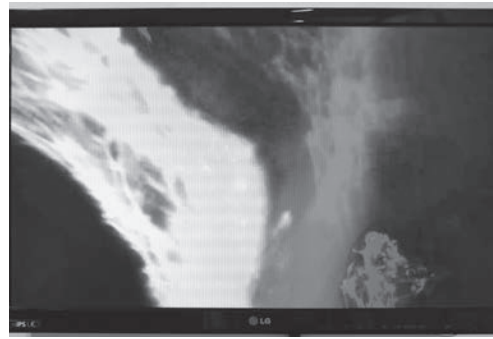
A világűr meghódítása a tudósok kezében van, a technika fejlődése szab csak határt a felfedezés ütemének. Azonban sokkal fontosabb kérdés, sőt talán a jövőnk kulcsa az, hogy hogyan viszonyulunk az ismeretlen feldolgozásának és megismerésének problémájához. Adná magát a lehetőség, hogy asztal alá bújjunk a felelősség elől, ahogy Debreczeni Imre alkotásának teljes védelmi öltözékbe bújt alakja teszi, másik végletként pedig akár isteni mivoltunk teljes tudatában higgyük, hogy nemcsak a Föld nevű bolygó, de az egész univerzum urává is avatott minket a Mindenható.

Az Ember azonban legtöbbször retteg az ismerentől, a Földön kívülitől. Ez a félelem évezredek óta ott lakozik bennünk, nem csak a sci-fi irodalom és filmek találmánya. Az ókori világ csak úgy hemzseg a mitikus lényektől. Egy olyan világ alakjai ezek, amelyet a képzelet teremt, de a való életből merít ihletet. Ezt az ősi világot idézi meg Boros Viola festményein, igaz, a mai világ esztétikai értékeit – és technikai eszközeit – felhasználva. A *Parallel universumban* minótaurosok és tündéri lények kavarognak a csillagos égbolton, az antik lényeket összemosva a sprayvel fújta 21. századi világunkkal. Védelmünk érdekében persze teremthetünk hősöket is, akik mágiikus, emberfeletti erejükkel megvédnek minket, mint Csernátony Lukács László animációinak szuperhőroszai. Emberszerűen, ám emberfeletti képességekkel.

A gigászokon túl a ránk leselkedő ismeretlen erők, az univerzumot betöltő életek sokszor mikrobiális méreteket öltenek, ahogy Murányi Marcell (*Radiolaria 07*) kartonkollázsának nyerspapír színű, de változatos textúrájú lényre remekül illusztrálja.

A lyukacsos természetű, csáppokkal közelítő entitás hátborzongató és egyben fenyegető hangulatával láncol a kép elé, ahogy Nagy Barbara éjfékete *Fény-képe* is inkább emlékeztethet minket egy intellektusunkat és létünket fenyegető mesterséges intelligenciára, mintsem a szép új világ zálogára.

A technikai és a tudományos ismeretek, bár nem mindig megnyugtató, de tárgyilagos és új nézőpontokat biztosítanak az ismeretlent megismerni vágyók számára. Lichner Barbara és Lisányi Endre az Amin bolygót vette szemügyre, melynek rezgései igencsak hasonlóak a Földéhez. A közös alkotás videójában a rezgések hanghatásként kísérik a bolygó felületét bemutató c-printeket. Furcsa érzécsalódást tartogat számunkra az Amin: a bolygó felszínét pásztázó képek mintha különböző szövetek lennének, melyeket a mikroszkóp lencsái alatt láthatunk; a kezdetben zavaró pulzáló hang pedig egy kis idő elteltével nyugodt, szinte meditatív állapotba ringatja a nézőjét. Hang és kép viszonyán alapul Oberfrank Luca *Lux Aeternája* is, amelynek Ligeti György zeneművének kottája adja a mű vizuális alapját. A Stanley Kubrick *2001: Űrodüsszeiájából* ismert zene varázsa megtörik: a kép, a kotta látványa nem adhatja vissza a zene hatását. A kotta hangjegyeinek repetitív ismétlődése, rendeződése a természet mikrovilágában és a világűr távlatában egyaránt uralkodó örök rendet és ritmust idézi. Farkas Imre *Red Square I-II.* c-printjei is egy láthatatlan információ vizuális leképezését adják: az exobolygók digitális rögzítése során a hibákat, azaz fotonzajokat is rögzítik, így a bolygók megismerése nem lehet tökéletes. Ennek a háttérzaj ihlette pixeles képei arra

emlékezetnek, hogy a megismerés mindannyiszor csak tökéletlen lehet.

Az ismeretlennel folytatott harcunkban kapaszkodót kínálnak ismert tárgyaink, ahogy mitikus isteneink is antropomorf alakot ölthetnek. Egykori használati tárgyak születnek újjá Karácsonyi László keze alatt, így válik a Rakéta porszívóból tényleges, kilövése pillanatában megfagyasztott rakéta és az egykori bogrács egy jövőbeli űreszközzé, melynek diorámája egy műholdat rejt magába. Bódító érzés beleszűnnünk a tárgyban megbúvó titkos világokba, melyek mintha jövőnket rejtenék. Ismerős lehet Süveges Rita festményének bolygója is. 1972 óta, az Apolló 17 misszió óta millió helyről köszönünk vissza ránk: falmatricák, naptárak, pólók díszévé vált a Föld. Az elkészített kép azonban jóval több volt, mint lehetőség arra, hogy a maga teljességében tekintsünk világunkra. Nézőpontváltást biztosított az emberiség számára, egy új perspektívát. Lehetőséget arra, hogy távolabb tekintsünk, és engedjünk az űr, a végtelen vonzásának. Az ismeretlen felé vágyódásunk közben azonban hátat fordítottunk a bolygónak. Annak reményében, hogy van másik, egy lecserélhető, eladható fogyasztási cikké

vált, ahogy a PET Planet sorozat Földjei is csak a reklámfotókon eladásra kínált olcsó bolygómásolatok.

Az ismeretlen feltérképezése és meghódítása tehát embert próbáló feladat. Csábításokkal teli út áll az emberiség előtt, ahol a végletek között sodródva, néhol a téboly határán a cél az (új) élet határának megtalálása. A Goldilocks Zone, ha nem is űrutazást kínál számunkra, de egy másfajta kalandot mindenképp: a végtelenbe révedve önmagunkba tekinthetünk, a képzeletbelit csodálva pedig vágyainkkal és félelmeinkkel találkozhatunk.

Somogyi-Rohonczy Zsófia

A *Goldilocks Zone* kiállító művészei: Bánkúti Gergő / Boros Viola / Csernátony Lukacs László / Debreczeni Imre / Fábián László / Farkas Imre / Feledy T. Balázs / Hecker Péter / Hegedűs 2 László / Jáger István / Karácsonyi László / Kulcsár Ágnes / Ladányi Tamás / Lendvai Péter / Lichner Barbara és Lisányi Endre / Martin Henrik / Mézes Tünde / Murányi Marcell / Nagy Barbara / Oberfrank Luca / S. Horváth Ildikó / Sós Gergő / Süveges Rita

A monokrómián túl

Sokszínűség és egyszínűség Lakner László művészetében

A kezemben tartom a Vass László Gyűjtemény nemzetközi részének pillanatnyi állapotát rögzítő *Konstruktív-konkrét* című vaskos kötetet. Lecövekelek az ír fenegyerek, Sean Scully 2009-es, nagyméretű olajképe előtt, ami a *Wall of Light Dark Blue* címet viseli. Scully egy olyan sorozat részeként festette meg, amelyben az absztrakt expresszionizmus festői eljárását idéző *all over* szemlélet jut érvényre. Egenrangú elemek egységes kompozíciója. Festője számára fontos inspirációs forrás a mexikói Yucatán-félszigeten látott épületek és romos falak, illetve a nagyvárosok közül elsősorban New York urbánus „tájai”, az épületek, utcák, hidak struktúrája és ritmusa.

Azt nem tudom, hogy a műgyűjtő Vass László járt-e már Mexikóban vagy New Yorkban, de azt tudom, hogy őrá is erős hatást gyakoroltak az ott fellelhető és Sean Scullyn átszűrte, szublimált színek, formák, fényhatások. Scully ezen a képen vörös, okker, barna, kék, szürke és fekete színkombinációkkal operál. Ha ezek közül a cipőkészítő mester Vass László bármelyik kettőt kiválasztja és felrakja egy cipőre, nyert ügye van: a lábbeli lábára kel, élővé válik, a világ különböző pontjain élők-ből rajongótáborra kovácsol, a fizetőképes kereslet pedig újabb inspirációkat hordozó műtárgyak megszerzéséhez biztosít keretet. Mi más a fenntartható fejlődés, ha nem ez?

Az igazán nagyvonalú gesztus persze az, hogy Vass László magángyűjteményének darabjai a veszprémi Modern Képtárban bárki által elérhetőek, megtoldva olyan világklasszis művészek időszaki kiállításával, mint a már említett Sean Scully, Günther Uecker, Reinhard Roy, Bob Bonies, Max, Jakob és David Bill vagy épp Bernar Venet. A Művészetek Háza igazgatójának, Hegyeshalmi Lászlónak a szavával élve: „Olyan ez, mintha itt énekelne

Placido Domingo, vagy itt koncertezne a U2”. Terített asztal, ahonnét bárki hazaviheti azt a gondolatot vagy érzést, ami továbblépést jelent az életében. Megéri? A kérdés költői.

„Lakner László 1972-ben megfestette *Yves Klein* kékjét. A *trompe l'oeil* festményen a fehér fal előtt egy kék színű táblakép lóg átkötözve. A kék felület árnyékot vet a festett falra. A festmény a művész átkötözött esztétikákat ábrázoló sorozatához kapcsolódik. A képeken az esztétikatörténet klasszikus köteteit festette meg felkötözve Lakner, mintegy a teória és a gyakorlat, a festészet és a művészetelmélet közötti komplex összefüggéseket vizsgálva, a gondolat szabadságára és a szabadság gondolatiságára kérdezve, a festészetben túlit keresve a festészet eszközeivel. Az *Yves Klein kékje* című festményen Lakner nem egy könyv festett képét, hanem egy kép festett képét ágyazza bele a képbe. A konceptuális gesztus visszavezethető a *trompe l'oeil* festészet hagyományaira, ám Yves Klein megidézése más dimenzióba helyezi az alkotást” – július 7-én ezekkel a gondolatokkal kezdte megnyitóbeszédét Lakner László veszprémi

kiállítása alkalmával Fehér Dávid művészettörténész.

A fiatal szakember alaposan kitért magáért. Felkészültségét azzal alapozta meg, hogy nagyjából tíz éve kutatja Lakner munkásságát, és helyenként az volt az ember érzése, hogy jobban ismeri azt, mint maga Lakner (egy 83 éves művésznek megengedhető, hogy ne emlékezzen mindenre...).

Fehér Dávid szinte Arvo Pärt-i zenei síkba helyezte Lakner hosszú ideje lapangó, korai festményét, ami az életmű egésze szempontjából emblematikusnak tekinthető: „A monokróm kék mező egyszerre üres, megfoghatatlan, lebegő és sűrű, érdes, anyagszerű. Beleképzelt egy ima-

ginárius tájkép: a kék égbolt, a határtalan víztükör, a kettő találkozása és összeolvadása – a mindent kitöltő és átható, kéknek látszó, ám valójában színtelen matéria, amely az ember kezei között szétfolyik, szertefoszlik. Yves Klein kékje az üresség, a semmi megérzésének, megtapintásának a tapasztalatát hívja elő. A tiszta pigment vibrál, a kép felülete érdes, ám a szín maga valójában megfoghatatlan és anyag-talan. A kép teste felkötözhető, ám a szín és a gondolat túlmutat a kötéllel megkötözött tárgyon.

Az egyszerre megfoghatatlan és megfogható semmi képe, a monokrómiaként felsejlő üresség a szabadságvágy sajátos kifejeződéseként jelenik meg, egyfajta ugrásként a semmibe. Yves Klein egy híres fényképén épp ezt teszi: leugrik egy ház párkányáról az ürességbe. Klein műve – amelyre Lakner többször is hivatkozott konceptuális műveinek előképeként – egy olyan gesztust ábrázol, amely egyszerre jelent önfelszabadítást és önmegsemmisítést. A párhuzamnak

Lakner korai művészetét tekintve politikai jelentőséget is tulajdoníthatunk – elvégre Lakner 1974-ben, amikor végleg elhagyta Magyarországot, valóban mintha a semmibe ugrott volna bele –, ám a semmibe ugrás gesztusának művészetelméleti aspektusai is vannak. A monokróm felület ugyanis egyszerre tekinthető a festészet önfelszabadításának és önfelszámolásának. Megszabadítja a festészetet minden stiláris és ikonográfiai kötöttségtől, ám kérdéses, hogy egyáltalán még festészetnek tekinthető-e.”

Lakner Lászlót nem tekinthetjük monokróm festőnek, ahogy Vass Lászlóról sem mondhatjuk, hogy monokróm-gyűjtő. A Lakner-életműnek azonban megkerülhetetlen – s máig feltáratlan – csoportját alkotják azok a monokróm alkotások, amelyek október 27-ig láthatók Veszprémben. Itt van például a monumentális *Kövek Netanjáról*: a sárga-fehér kettős kép monokróm fehér színmezőjén az izraeli Netanjáról származó izgalmas, amorf kövek függnék. De szép példákat

találunk a festett struktúrák tárgyi világgal való összekapcsolására, egy kínai esőkabátot társítva egy monokróm barna festmény barázdált felületével. Láthatók a *Duchamp-sorozat* darabjai, ahol a pasztó-zusan felvitt fehér festékek beborított képfelület felnagyított üres papírlapként kerül elénk. Lakner ebbe a fehér festékbe karcolta bele Marcel Duchamp *The Litanies of the Chariot* című, szabadvershez hasonlószerű szövegének részleteit. Később folytatta a Duchamp-képek sorozatát, egy ízben például egy vibrálóan intenzív kék felületet alkotott meg, ami most szintén Veszprémbe került.

Az inspirálódás ideális feltételeit ezúttal három László teremtette meg: Lakner, Vass és Hegyeshalmi. Az már rajtunk múlik, hogy az általuk megálmódott valóságból mit engedünk beszökni a lelkünkbe, a szívünkbe, s némi érdeklődő kutakodással az agyunkba is. Kalandra fel!

Mórocz Anikó

A minimalizmus mindig dimenziót nyit. Brutalitásával, finomságával, aszkézisével vagy játékoságával, a tapasztaltból való kitéptségével, karakteres esztétikai jelenlétével. Figyelmet fókuszál, kérdéseket dob, kontextusokat hagy el és kíván, asszociációkat hív elő. Ha négyzetre vagy köbre emelik, ha az alkotó egyszerre redukál motívumot, matériát, színt, az érzéki elvonatkoztatás kivételes intenzitása kezd működni.

...legmélyedbe szorulva...

Áttekintés/Monochromia – válogatás Lakner László életművéből. Művészetek Háza – Vass László Gyűjtemény. A kiállítás megtekinthető 2018. október 27-ig

Lakner László hazájának elhagyása után – az 1970-es évek közepétől – kezdett monokróm képeket készíteni, a Művészetek Háza kiállítása e szempontot kitüntetve komponál egymás mellé, egymással szembe a legkülönbözőbb korszakokból származó, másként-másként beszélő műveket. (Csak néhány alkotás nem illeszkedik a tematikába, közülük a legexpresszívabb az EXIT felirat alatt, két ajtó között, egy fűtőtest és egy poroltó majdnem ironikusan asszociatív társaságában elhelyezett társtalan kísérleti Petőfi-portré magánya; furcsa módon éppen ebben az átmeneti, szinte prózai térben él talán legjobban ez a vad pirosból kinéző, gyötört, „...árnyak súlyával” kék-zölden sovány, izzó szemű, sápadt arc.) A sokféle – sárga, kék, piros, lila, terrakotta, napsárga, szürke, fehér, mélybarna – monokromitás vibráló színvilágot teremt. „...Ami minket / egymáshoz csapott, / most szétesik...” A válogatás sokirányú, széttartó, pontosan közvetíti a művész hatalmas életművének domináns vonásait: a kísérletező, mindig újat kereső attitűdöt (Lakner Lászlótól saját bevallása szerint semmi nem áll távolabb, mint egy megtalált stílust egy életen át ragozni), a töredékek, nagytűsok, kivágatok segítségével a tapasztalati és imaginárius világban szabadon kalandozó, időpillanatokot, motívumokat összekötő művészi beszédet. Találkozunk több cím nélküli informel alkotással, hozzájuk hasonló, ugyanakkor betűkkel, szavakkal, idézetekkel intellektualizált képekkel (pl. *Duchamp-sorozat*, *Sator Arepo*, *Képzeltbeli / Képes levél*), figurális ábrázolással (pl. *Ima*, *Kettős fej*), megtalált tárgyakkal (pl. *Magyar furulya*, *Kínai esőkabát*), geometrikus és a szerkezeteket oldó kompozíciókkal.

Mintha Lakner László életére, életművére is igaz lenne az a zen történetmodell, amely így szól: „Seng-kuang kapálás közben kettévágott egy gilisztát. – Nézzétek – mondta a többieknek –, kettévágtam egy gilisztát, és mindkét vége mozog. Vajon melyikben van az élete? – Mestere, Ce-hu válaszul felemelte a kapáját, rábökött az egyik, majd a másik felére, végül a kettő közti közre is, azután visszaindult a kolostorba.” (Ford. Terebess Gábor.) Lakner László magyarországi pályája, művészi jelenléte ambivalensnek tűnik. Bár 1958-tól folyamatosan szerepelt kiállításokon – kiemelten pl. a társadalmi és művészeti életet megbolydító 1966-os Ernst Múzeum-beli Stúdió kiállításon, az Iparterv-tárlatokon, a Velencei Biennálén –, 1976-ig, külföldre költözéséig egyetlen önálló kiállítása volt 1969-ben, a Kultúrkapcsolatok Intézetében. Ismertebbek voltak plakátjai, mint festményei és „kombinált” képei (nemzetközi plakátpályázat nyertese is volt 1972-ben), s úgy érezhette, hogy – mint a „túrt” kategóriába sorolt alkotónak – festőként nem nyílik távlat előtte. A külhoni művészet felé számos élmény, tanulmányút, ösztöndíj nyitott közvetlenül utat (Olaszország, Bécs, Velence, az NSZK, Svájc), ébren tartva az igényt, hogy az itthoni közegben érthetón túl az egyetemes ars és ingéni-um világában is megtalálja otthonát. Az aacheni Ludwig Múzeum 1974-es meghívása, a berlini DAAD Künstler-program ösztöndíja lendítette át egy új életterbe új kihívások közé: miután az NSZK-ban letelepedett, azután lett egyetemi oktató, lépett tovább New Yorkba, kapott meghívásokat nemzetközi kiállításokra, s nem utolsósorban ezen választott világa hozta meg – ismét egy ismerős modell – a hazai figyelmet és kitüntető recepciót: a felkéréseket, a Kossuth-díjat, a Prima Primissima-díjat, a gyűjtők és a kanonizáló művészettörténészek érdeklődését.

Imponálóan gazdag életművének intellektuális frissességét jelzi a stílári és megközelítésbeli gazdagság, a szürnaturalizmus, szürrealizmus, dada, pop-art, hiperrealizmus, koncept art, combined painting, gesztusművészet körárama, és legfőképp az, ahogy

az öt megihlető zsenikre – Paul Celan, Marcel Duchamp, Robert Rauschenberg – reflektál, ahogy utat nyit feljűk. Lakner László vágyott egyedisége talán éppen az összképben érezhető, s nem feltétlenül abban, hogy *Önarckép önkioldóval* című képe megtalálható az Uffizi Galériában. Egy, az akadémikus realizmust szürrealis tartozékokkal, naturalizmust roncsolt intertextusokkal, hiperrealizmust iróniával, éles kontúrú, scriptorokat idéző formákat nyers, reliefszerű, kapart, mázolt felületekkel egybekapcsoló, műfajok között szabadon járó elme talán a megtalált igazságokat is a jelentések állandó mozgásában, új és új hálózatában érti és értelmezi.

A veszprémi kiállítás nagyjából az utóbbi három évtized anyagából válogatva született, a jelzett gazdagság egyes vonulatait kiemelve. Dominánsan vannak jelen a szinte durva festékalapba húzott, karistolt, nyomott szavak, szövegek; fiktív írásra, amorf háló(zato)kra, öngyógyító (?) mandalákra emlékeztető, réteget rétegre építő, sokszor szinte egyvonalas lendületűnek érezhető kompozíciók, az árnyalatok gazdagságát, felsejlő motívumokat „megevő”, magába simító rácsos felületek. Mintha egy belső szem látott világával találkoznánk, sokszorozó mantráival, finom játékaival. Szükszavúság, záruló tér a végtelen határolt jelzéseivel, artisztikus vonalrajzok, önmagukba forduló dallamok. „De zsugorodik már a hely, hol állsz: / Hova, most hova, te árnyéktalan? / Emelkedj. Tapogass fölfelé. Vékonyabb, elvéthetőbb, finomabb leszel.”

A rendezők a teremjárás közepébe, félútra helyeztek két önmagába zárt, a többi műtől néhány szempontból eltérő, egymással felhangjaikkal beszélő képet. A behunyt szemű, finom terrakottába simuló arcot ábrázoló *Ima* című alkotás alig látható élességgel bontja a monokróm érzetet könnyyszerű kékjeivel, míg mellette a Sator-négyzet, a híres talányos palindrom újraalkotása felidézzi a mindenfelől olvashatóság szépségét, a betűiből épített latin anagrammákat (O PATER, ORES, PRO AETATE NOSTRA / Ó, Atya, imádkozz korunkért! ORA, OPERARE, OSTENTA TE, PASTOR / Imádkozz, dolgozz, és mutasd magad, pásztor!), s a két kép együtt – s bizonyos értelemben a kiállítás egésze – számomra azt a gondolatot is előhívja, amely a Lakner Lászlónak oly fontos Paul Celan egyik költeményében szólal meg: „Te, legmélyedbe szorulva, / kilépsz magadból / mindörökre.”

Vondervisztne Kapor Ágnes

Az idézetek Paul Celan verseinek részletei Terebess Gábor, Kántás Balázs, Oravecz Imre, Lator László fordításában.

A Szent Jobb kENDŐJE

„...cui haec sacra reliquia inerat...” – *A kENDŐ, amely a Szent Jobbot takarta.* Kiállítás, Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, 2018. július 3. – december 31.

Időszaki kamarakiállítás megnyitójára vár-ták az érdeklődőket a Laczkó Dezső Múzeum munkatársai július 3-án. Újdonságot ígért a cím: *A kENDŐ, amely a Szent Jobbot takarta.* Kevesen lehettek, akik eddig láthat-ták, nagy volt tehát a várakozás. Az elő-csarnok ünnepi csendjében a Szent István Lovagrend egy-egy taláros tagja foglalta el helyét a lépcső két oldalán, a történeteket Hutvagner Erika és Sipos Balázs szakrális énekkel, zenével kísérte. S. Perémi Ágota, a múzeum igazgatója arra emlékeztetett, hogy a megnyíló tárlat az intézmény évek óta követett gyakorlata szerint kapcsolódik a magyar történelem jeles eseményeihez, évfordulóihoz, kimagasló egyéniségeihez fűződő megemlékezésekhez, legyenek azok országos vagy helyi vonatkozásúak. Ezúttal kettős célt szolgál a kiemelkedő esemény. Egyrészt megemlékezés a 980 évvel ezelőtt (1038. aug. 15-én) elhunyt Szent István királyunkra, akit 935 évvel ezelőtt, 1083. aug. 20-án avatott szentté László király. Az esemény során derült ki, hogy a korábban más sírhelyre újratemetett holttestről a mumifikálódott jobb kart leválasztották. Évtizedekig vigyáztak rá az őrzésére alapított szentjobb apátságban. Kalandos sorsa az 1540-es években Fehérvárra juttatta. Tudni lehet, hogy Boszniába került, majd a raguzai (ma dubrovnikai) dominikánus kolostorba. Sokáig nem volt hír az épen maradt kézereklyéről, a visszaszerzésére tett kísérlet Mária Teréziának sikerült. És itt lesz veszprémi is a történet. A hazahozatali ünnepségek keretében, 1771. április 16-án ugyanis előbb Schönbrunnba szállították, majd díszes kísérettel Magyarországra indították a Szent Jobbot. A későbbi veszprémi püspök, Bajzáth József felügyelte a szállítást, melynek során az ereklyét selyemkendővel is védték a sérüléstől. Bajzáth püspök kapta meg a kENDŐT, amit azóta is a mindenkori veszprémi püspökök őriztek. Veszprém-ben nyilvános kiállításon most először látható a becses darab, ami egyébként az érseki palota magánkézében lakik, leltári száma szerint pedig a Gizella Királyné Múzeum állományába tartozik.

Márfi Gyula érsek megjegyezte, hogy a kiállítás nem látványos, de hihetetlenül értékes tárgyakat vonultat fel Istvánnal kapcsolatban, akit a világon az első királyként avattak szentté. Ő volt az, aki tíz egyházmegyét, szerzetesrendeket alapított, templomokat építtetett, Rómában és Jeruzsálemben még zarándokházakat is a magyar zarándokoknak. Ő tette hazánkká Magyarországot, amit Mária oltalmába ajánlott. Nemcsak magyar, de európai is

volt, olyan államférfi, aki, mivel a pápától kapta a koronát, országát önállóként helyezhette a térképre.

A kiállítás valóban nem látványos, az intim, a meghitt, a titokzatos jelző jobban illik rá. A középső tárlóban látható a szenzáció, a nyers színű selyemkendő, amire a Szent Jobb ereklye képét festették, mellette Mária Terézia saját kézzel írt latin nyelvű tanúsítványa arról, hogy a kENDŐ valódi, ebben érkezett Bécsbe a Szent Jobb. Korabeli, 10–11. századi kisebb méretű tárgyak, régészeti emlékek kerültek a fali tárlókba, közülük a két legkisebb érmét Szent István verette. Ismereteinket felfrissíti, kiegészíti az írásos tájékoztató, ami pontos, kerek korrajz.

Örsi Ágnes

Az élhető város felé

A kulturális főváros felé: *Városfejlesztési kihívások a 21. században.* Jan Gehl konferencia-előadása. Veszprém, Hangvilla, 2018. május 7.

„Először mi formáljuk a városainkat, aztán a városok formálnak minket” – érdemes Jan Gehl mondását városunkra vonatkoztatva is végiggondolni.

A Koppenhágát „élhetővé” tevő és egyáltalán, az „élhető város” elnevezést és új várostervezési stratégiát bevezető és megvalósító dán sztárépítész azért került a Séd terítékére, mert volt egy, az újfajta városstratégiát képviselő építész előadásával kezdődő és más, építészettel foglalkozó szakemberek csatlakozó előadásaival együtt gondolkodásra ösztönző konferencia májusban.

Mitől lesz élhető egy város? A város-lakók és odalátogatók véleménye alapján egyszerű a válasz: jó ott lenni, jó ott élni, jó ott eltölteni a napokat, órákat, élhető az a város, ahol az emberek jól érzik magukat.

A múlt század nagyvárosainak modernizációjával elszaporodtak a magasházak, a lakótelepek, és a tervezők agyát átformálta az autózás és ennek következtében az autós közlekedésnek való megfelelés igénye. A dán építész másképpen látja a nagyvárosok önmagukat gerjesztő folyamatát, és példái is más igényeknek felelnek meg. Idevágó könyvei: *Life Between Buildings*, 1971, *Cities for People, Public Spaces, Public Life*, magyarul: *Élhető városok*, 2014). Jelmondata: tekerj az élhetőbb városért, és gyalogolj, sétálj minél többet! Közterekkel kapcsolatos kutatásait a világ számos pontján alkalmazta sikerrel: Koppenhága, Melbourne és a „rég” városstruktúrák közül Velence is kedvelt példái közé tartozik. Építészeti szellemiségének központi gondolata, hogy a technológiaközpontú tervezés helyét az emberközpontú tervezés vegye át. Az emberi dimenziókat veszi figyelembe, az érzékelés alapjául szolgáló léptékeket, a

„szemmagasságban” való élményeket figyeli, és elemzi a közterek fizikai kialakítását és társadalmi használatukat. Bár városstratégiai projektjei elsősorban metropoliszokhoz fűződnek, ha egy Veszprémhez hasonló nagyságrendű várost tekintünk, elveinek alkalmazásai itt is megváltoztatják életminőségünket, és segítenek tovább élénkíteni az építészet iránti érdeklődést. Ilyenek: az egyre szaporodó, a környező falvakat és a Balaton-partot megcélzó kerékpárutak. Az örökségünknek tekinthető, de nem csak bemutatást célzó, újraértelmezett jezsuita templom és környezete, a Séd-parti, veszprémvölgyi „kolostorok és kertek”, amelynek felújítása mintegy a régi Veszprémi Szépművészeti Egylet tevékenységét folytatta, és tíz percre, negyedóránnyira a város központjától párját ritkító, élvezhető zöldterületet alkotott, izgalmas, egyedi játszóterekkel. Veszprém különböző korokban különböző szerepeket kapó központjai is változás előtt állnak: a színház felújítása és a hangsúlyossá váló „kulturális negyed” átalakítása mindennapi életünkbe is változást hoz majd. Izgalmas átalakítást ígér a Kálvária-domb és környékének várható „bekapcsolása” a város életébe. A domb régi használatával érvényesült a város terepforma adta városképi szépsége: a várra orientált távlati városkép a Veszprém-ábrázolások egyik legszebbje (Slowikovsky színezett litográfiája). A domb aljának hajdani földszintes házait nem lenne érdemes visszahozni, de új építészeti megoldásokkal és új tartalommal megtölteni sokat ígérő változtatás, amely összekapcsolhatja a könyvtárat, a színházat és színházkeretet, a múzeumot és a ligetet – új közösségi tereket létrehozva. A tervbe vett új városi mobilitási terv is remélhetőleg az alkalmazott alternatív megoldásokkal és átalakított új tömegközlekedéssel teszi „élhetőbbé” Veszprémet.

Gehl szereti hangoztatni a svéd közmondást is: „A jó emberek oda mennek, ahol jó emberek vannak.” Reméljük, Veszprém-ben is így lesz.

Gopcsa Katalin

Az emberről egy órában

Usine 1.84: *Közelítés.* Koreográfia: Tókos Attila és ifj. Zsuráfszky Zoltán. A Tánc Fesztiválja, Veszprém, Játékszín, 2018. június 2.

A fesztiválon részt vevő, az Imre Zoltán Program keretein belül létrejövő előadások közül a legizgalmasabbnak a *Közelítés* című koreográfia ígérkezett, hiszen társ-koreográfusa a friss Harangozó-díjas Tókos Attila volt.

Az előadás a hagyományos táncelőadásoktól eltérően videóvetítéssel kezdődött, amelynek célja az volt, hogy kijelölje a koreográfia tematikáját. Egy emberi agy vizionált képe jelent meg, amelyben a neuronok

szépen lassan egyre nagyobb helyet töltenek ki a térben, míg végül egybekapcsolódnak, és fényükkel betöltik a színháztermet. Az egész előadás értelmezéshez azonban ez a film minimális segítséget nyújtott, így kénytelen voltam a címre és az előadás ajánlójára hagyatkozni.

Az ajánlóból kiderül, hogy a négy táncos nem egy összefüggő történetet szeretne felmutatni, hanem olyan kérdésekkel foglalkoznak, mint: „Ki vagyok én a világmindenségben, a kozmoszban, a bolygón, a társadalomban, a családban? A testemben?” Azon gondolkodtam az előadás alatt, hogy vajon ezek érvényes kérdésvetése-e a 21. században? Fel kell-e még tenni ezeket a kérdéseket, amelyeket előttük már megannyi ember feltett? Lehet ezzel újat mondani, új válaszokat adni? Az alkotók válasza erre nyilvánvalóan igen, érzésem szerint viszont, mivel ilyen tág témát próbáltak meg eltáncolni, kétfajta néző lehetett a nézőtérben: aki a téma adta szabadság miatt szabadon asszociál, és értelemmel képes felruházni a látottakat; vagy pedig olyan, aki a téma széttartó jellege és a görcsös értelmezési kényszer miatt leblokkol. Én sajnos az utóbbi tábor gyarapítom, mindenképpen igényeltem volna, ha az előadás több kapaszkodót kínál, és segítséget nyújt értelmezni a látottakat.

Az első jelenetben két férfi táncát láthatjuk, ahogy mértani pontosságú mozdulatokat tesznek. A táncra jellemző a szögletesség, már-már geometriai formákat idéző mozdulatok. A mozgás hangsúlyos eleme a két kéz feszesen kifeszülő tartása, amely a vitruviusi ember képét idézi fel. Vitruvius a római császárkor építésze és mérnöke volt, aki építészeti kötetében leírta az emberi test tökéletes arányait. Szerinte az emberi test tökéletesen illeszkedik egy kör (isten szimbólum) és egy négyzet (földi szimbólum) belsejéhez. Ez egy geometriai értelmezése annak az ősi felfogásnak, amely szerint az ember mikrokozmosz: az egész univerzum miniatúr megtestesülése. Ezt a logikát vitte tovább Leonardo da Vinci is híres antropometriai emberábrázolásával. A kultúrtörténeti kitekintés egyértelműen reflektál az előzetes kérdésvetésre, mely így hangzik: „Ki vagyok én a kozmoszban?” Ez a táncbetét tehát azt mondja, hogy az ember maga a kozmosz kivetülése.

A koreográfusok bátran használták az árnyékolás adta lehetőségeket. Voltak részek, melyek arra épültek, hogy a táncosokat nézve két embert láttunk, az árnyékuk azonban összeolvadt a falon. Én ezt a testvéri kötelék kifejeződéseként értelmeztem, de lehet, hogy a Tókos–Zsuráfszky páros tavalyi előadása dolgozik még bennem, ahol a testvéri viszonyt tematizálták. Ez a forma megismétlődik a két női táncossal is, a női testvéri viszonyokat megmutatva, amely egyébként teljesen más jellegű mozgás volt, sokkal konfliktusosabb, feszültebb. A férfivonalon megjelenik még a testvér elvesztésének feldolgozása. Nem először látjuk az élő-halott szerep felosztását a táncosok között a fesztivál előadásaiban. Az egyik test élettelenül engedelmessékedik a másik táncos mozdulatainak. Ebben a részben hangsúlyos szerepet kap az egyensúlyi álla-

pot megkeresésének lehetetlensége, amely később egy nő megjelenésével a férfiak közötti harc fizikai kifejeződésévé válik.

Az előadás dramaturgiai szerkesztésében megfigyelhető, hogy vissza-visszatérnek különböző mozdulatok, mozgásformák, amelyek az új helyzetben, új karakterekkel értelmeződnek újra. A mozgásokon kívül egy zenei betét is háromszor ismétlődött meg. Ehhez a zenei ismétlődéshez három mozgássor kapcsolódott, amelyben nekem egy megcsalástörténet állt össze a folyamatos párcserék miatt. Itt tehát az ember a másik emberhez való viszonyában értelmeződött.

A megértésben sajnos teljesen magamra hagyott az előadás, azonban az Imre Zoltán Program keretében készült előadásokat rangsorolva ez volt számomra a legizgalmasabb, mert a különböző mozdulatok variációi változatos értelmezéseknek adtak lehetőséget, valamint nagyon összeszokott, nagy tudású táncosokat láthattam a színpadon.

Hornok Máté

Carpe diem!

A XX. Tánc Fesztiválja gálaműsora. Magyar Táncművészeti Egyetem – A jövő csillagai. Koreográfusok: Fodor Antal (Bach – E-dúr hegedűverseny), Várnagy Kristóf, Nagy Emese (Dzsumbuj), Duda Éva (Dobbantó). Veszprém, Hangvilla, 2018. június 3.

A Tánc Fesztiválja díjátadó ünnepségére június 3-án, a Hangvilla színháztermében került sor. A díjátadót nagy várakozás előzte meg, hiszen idén is színvonalas koreográfiákat láthatott az, aki ellátogatott a fesztivál programjaira.

Azoknak azonban, akik a végeredményre voltak kíváncsiak, még egy kicsit várniuk kellett. Krámer György, a fesztivál művészeti igazgatója felkonferálása után megkezdődött a díjátadó előtti gála, melyen a főszerepet természetesen a tánc játszotta: a Magyar Táncművészeti Egyetem hallgatói örvendeztették meg a nézőket három koreográfiával. Az első a klasszikus balett, a második és harmadik pedig a modern tánc elemeiből építkezett.

Az első rész a Magyar Táncművészeti Egyetem táncművész szakos, klasszikus balett specializációt választó hallgatóinak előadása volt, amelyben csaknem negyven táncosnövendéket kellett mozgatnia Fodor Antal koreográfusnak. Érdekesség, hogy a koreográfia, amelynek alapja a Graham-technika, ugyanaz a koreográfia, amelyet Fodor a Magyar Állami Operaház együttese számára készített Johann Sebastian Bach E-dúr hegedűversenyére. A darab

ősbemutatója 1974-ben volt. A mostani szimfonikus koncertbalett egy teljesen steril, fehér térben valósult meg, fehér jelmezekkel, mosolygós táncosokkal. Az előadás során végig áradt a könnyedség, játékoság mind a zenéből, mind a táncosokból. A tánc teljesen követi a partitúrát, így nem beszélhetünk egységes történetmesélésről, sokkal inkább formákkal való játék történik a zene lüktetésére. Ilyen hangsúlyos forma az előadásban a szóló, amelyet Bounakova Krisztina táncol, és a körtánc, amelyben mindenki részt vesz. Az első és harmadik tételben változatos mozdulatkombinációkat és látványos ugrásokat láthatunk, a második tétel hangsúlyos eleme pedig a szólista mozgása, akinek a színpadi jelenléte rendkívül átütő volt.

Az ünnepélyes díjátadó után folytatódott a Magyar Táncművészeti Egyetem műsora. További két koreográfiát láthattunk, méghozzá a táncművész szak modern tánc specializáció végzős hallgatóinak előadásában, akik Lőrinc Katalin évfolyamvezető tanár kezei alatt formálódtak.

Várnagy Kristóf és Nagy Emese közös munkája, a *Dzsumbuj* igazi zűrzavart varázsolt a színpadra – a lehető legjobb értelemben. A fiatal táncosok energiái hatalmas intenzitással áramlottak a levegőben. Érezhetően kiforrottabb mozgással és arcjátékkal dolgoztak, mint az este elején szereplő fiatalabb társaik. Öröm volt nézni a színes ruhába öltözött növendékeket, ahogy mindnyájan megcsillantják saját személyiségüket a kavalkádban. A dinamikus koreográfia lehetőséget adott a tizen-négy táncosnak, hogy ne csak együtt, de különböző variációkban is kipróbálhassák magukat, megmutathassák tehetségüket. A tablószerű jelenetekben felbukkant a játékoság, a szenvedély, a szabadság, a férfi-nő kapcsolat, a tánc szeretete, az itt és most életérzés és mindenekelőtt a fiatalság. Jónás Vera Experiment zenéje pedig megfelelő alapot adott a lendületes mozdulatoknak.

A fesztivál utolsóként előadott koreográfiája, a *Dobbantó* remekül visszaadta a nagy lehetőségek előtt álló fiatalokban kavargó érzéseket. A Duda Éva által megkomponált könnyed mozgások, emelések kiegészítőjeként megjelentek a legkülönbözőbb mimikák: elszántság, bizonytalanság, kétely, bátorság. És a vágy az önmegvalósításra, kiteljesedésre, szárnyalásra. Tulajdonképpen erről szól az egész táncművészet, így megfelelő lezárást nyújtott a fesztiválnak. Elképesztően lelkes és energikus táncosok kitartó munkájába nyerhettünk betekintést, minden bizonnyal megvan bennük a kellő eltökéltség ahhoz, hogy ők legyenek a jövő csillagai. Hogy ez kinek fog sikerülni, majd idővel elvlik...

Hornok Máté, Farkas Dóra

Ismerős ismeretlen

Vad Balaton. Természetfilm.
Rendezte: Mosonyi Szabolcs,
forgatókönyvíró-producer:
Bagladi Erika, Bemutató:
2018. április 19. (Forgalmazó:
Pannonia Entertainment Ltd.)

Közép-Európa legnagyobb sekély vizű tava. Nyáron a partjait nyaralók, strandolók lepik el, ám az emberi nyüzsgés mögött a tó és környezete rendkívül változatos természeti kincseket tartogat. A geológia, a vadvilág és az ember együttműködése teremtette ezt a tájat. A tó partjait szegélyező vulkáni kúpok és barlangok, mésztufa lépcsők és szurdokvölgyek, mocsarak és berkek olyan csodákat tárnak elénk, amelyek csak erre a vidékre jellemzők. Űrge és vadmacska, vándorsólyom, gyurgyalag és holló, tömegesen fészkelő kócsagok és gémek, éjszakai kalandra induló pelék, násztáncot járó balinok és keszegek elevenednek meg többek között a látványos víz alatti és légi felvételeket is felvonultató filmben, amelyet kitűnő képminőséget nyújtó 4K kamerákkal, speciális víz alatti technikával, rejtett vadkamerákkal és drónnal mozgatott felvevőkkel forgattak, közel három éven át. Örömmel nyugtázzhatjuk, hogy film megállja a helyét bármilyen nemzetközi mezőnyben, akár a technikáját, akár a hatásosságát összemérve a műfajban élen járó versenytársakkal. A *Vad Szigetköz* és a *Vad Kunság* rendezőjeként és operatőröként ismert, Balázs Béla-díjas Mosonyi Szabolcs és alkotótársa, Bagladi Erika forgatókönyvíró-producer legújabb természetfilmje a televíziós változathoz kiharadt jelenetekkel bővített, hosszabb és széles vásznú (cinemascope) kivitelben érkezett országszerte a mozikba.

A ráérős, ismeretterjesztő tempó helyett játékfilmes eszközök bevetésével érnek el érzelmi hatásokat az alkotók, mint például a külön a jelenetekhez komponált filmzenével, dramatizált narrációval, feszült vagy akár drámai hatást keltő vágási ritmussal és plánozással. Hangsúlyosak a dramaturgiai elemek, különböző állatszereplők szemszögéből követjük az eseményeket, konfliktusokat, válságos situációkat, vagy akár szívmengető érzelmeket élhetünk át. Külön érdeme a filmnek, hogy annak ellenére, hogy a Balaton mennyire emberlakta, zsúfolt és terhelt természeti környezet, mégsem látunk ebből szinte semmit, csak annyit, amennyit az alkotók szándékosan állítanak kontrasztba a vadvilág ősi törvényeivel. Ennek eredménye lehet akár az is, hogy ha egy külföldi néző a film láttán kap kedvet a Balatonhoz ellátogatni, valószínűleg azt hiszi majd, rossz helyen jár, ez nem lehet az a vidék, amit a film képsorai bemutatnak. Nemcsak az itt élő lények, hanem maga a tájkép is főszereplő. Az évszakok váltakozása, a születés és halál mellett az egykor itt elterülő, a jelenlegi arculat megformálásában

részes ósóceánok, tengerek, tavak, vulkánok és sivatagok is beleszövődnek a történetbe. Ahogy a tavaszról haladunk a télbe, úgy megyünk vissza a földtörténeti korokban, így a bő egy órába belesűrítve nemcsak a növényekkel és állatokkal, hanem a kőzetekkel és rajtuk keresztül az őstörténettel is megismertetik a nézőt. A tóban és a környéken élő állatok és növények fontos szereplők, hiszen az ő történeteiken keresztül érnek bennünket különböző érzelmi hatások, de a film főszereplője a Balaton maga.

Talán ritkán gondolunk arra az ilyen filmek láttán, hogy milyen elképesztő türelem és kitartás eredménye az a sok ellopott pillanat, ami számunkra is betekintést enged a vadvilág intim szférájába. Ajánlom kipróbálni kiránduláson vagy akár otthon a kertben, milyen nehéz akár csak éles és felismerhető állóképet készíteni a csigánál gyorsabban mozgó élőlényekről. A tizedik sikertelen kísérlet után már más szemmel nézzük majd a természetfilmeket. Itt nem csupán a technikai felkészültség a döntő, a végtelenségig elszánt és kötéldegzetű filmkészítők áldozatkészsége és odaadása sokkal inkább.

A „vad” divat 2011-ben érte el Magyarországot, ekkor készítette el német kezdeményezésre a Svédországban élő magyar természetfilmes, Török Zoltán a *Vad Magyarország* című filmet. Mindenki rácsodálkozott, hogy tényleg nemcsak afrikai, ázsiai vagy amazóniai tematikával lehet lebilincselő természetfilmet forgatni. Nemzetközi fesztiválokon és forgalmazásban is sikeres lett a *Vad Magyarország*. Ráadásul a magyar nézők szívét megmelengette az élmény, hogy milyen szép országban is élünk, még ha gyakran elfeledkezünk is erről. Az ember sajnálatos módon hajlamos azt gondolni, hogy mindennapi környezetében semmi érdekes nincsen, holott pusztán arról van szó, hogy az ismertnek vélt környékeken nem nézünk olyan alaposan körül, ahogy idegen tájakon. Lehet szó urbánus vagy természeti közegről, megszokásaink nyomán, a nyomtató lovak tompaságával rójuk köreinket, és nem vesszük a fáradságot, hogy kinyissuk a szemünket. Mosonyi Szabolcs megtette ezt helyettünk. Korábban operatőrként dolgozott a *Vad Magyarország* című film munkálataiban. Mivel látta, hogy van rá a közönségigény, a Nemzeti Média- és Hírközlési Tanács mecénatúra programja pedig megfelelő támogatást biztosított, belekezdett az egy-egy magyar tájegységet bemutató „vad” sorozatba. Szerette volna, ha az emberek nemcsak a halsütők pultjain látnának keszeget. Minap döbbenet olvas-tam, hogy egy magyar falu határában valaki purhabbal tömítette el a gyurgyalagok löszfalba épített fészkeit. Ha az illető látta volna a filmet, talán nem okozta volna több fészeknyi fióka és madárszülő fulladásos halálát. Ez persze csak hipotézis, de abból a meggyőződésből ered, hogy érdemes megmutatni az embereknek, hogy rajtuk kívül mennyi minden él még az ismertnek hitt közvetlen környezetben. Hátha némi empátia ébred az önhietségében sokszor rendkívül kártékonyvá váló Sapiensben.

Rohonyi Gábor

ÉSTE – Én igen!

Az ÉSTE formáció koncertje.
Veszprém, Agóra, 2018. június 27.

Az eső elől az Agórába szorult koncertjével az ÉSTE formáció. Jó hangulatú estjüket majdnem telt házas teremmel hálálta meg közönségük. Ez a hála teljesen megérdemelt. Nemcsak szórakoztattak, de adtak is valamit. Trócsányi Gergely és Süle Zsolt találkozásuk szerencsés, kompozícióik tartalmat hordoznak, a megvalósítás pedig hangulatteremtő. Ez pedig nem kevés.

Már a formáció nevében is csavar van. Trócsányi Gergely ötlete volt a Süle és Trócsányi vezetéknév első betűinek kiejtett hangzóiban az ékezetcsere, így lett ES TÉből ÉSTE. Már ez is kreativitást és humort takar. Trócsányi szövegei eszméletlenül jók. Erős mondanivalót hordoznak, születésről, halálról, emberségről, társadalom(kritiká)ról, ha úgy tetszik, az életünkről, sokszor nyersen, meghökkenítően, szókimondóan, de mindig magas minőségben. Trócsányi érdekes ember, a mélyben rejtőző igazi embert hiába akarja takargatni, elfedni – hál’ Istennek – nem sikerül, hiszen abban a pillanatban, hogy dalszövegeiben, verseiben megszólal, kiteszi elénk a lelkét, fájdalmait, örömeit, vagyis a sokat megélt önmagát, és vele a mieinket is. A produktumunk mindig minket tükröz, felfedi az érzelmeinket, mert ha nem, akkor az nem művészet. Márpedig Trócsányi művészember, ez nem kétséges. Érdekes, hogy mennyire más alkatú a dalokat alkotó páros (a szövegek egy-kettő kivételével Trócsányi-szövegek) személyisége. Süle Zsolt egyénisége, érzékenysége a felszínen vibrál, szinte reszeltő izgalma a jó értelemben vett sikerért, egyáltalán nem tettett zavartsága – ami zongorázás közben teljesen eltűnik – szenvedélyről, belső feszültségről, azaz érzelméről tanúskodik. Biztos vagyok benne, hogy szenzibilis alkat. Egy zárkózottabb és valamivel kitarukozóbb alkatú személyiség talált tehát egymásra, ezzel együtt nagyon jól tudják kezelni a közönséget, szinte rutinnak tűnik, ahogy örömteli tapsra készítenek, nevetetnek, ahogy látszólagos konfliktusokat teremtenek, hogy aztán humorral vagy anélkül feloldják. A közönséggel való közvetlen viszonyuk példás. Nemcsak alkotók, gyakorlott koncertzenészek is.

Az ÉSTE formáció többi tagja Bar-don Ivett (ének), Dobosi Gergely (gitár), Marton Zoltán (trombita), Kulics Ádám (dob), Kiss Gergő (basszus), Ruha Arnold (hegedű, harmonika). Nagyon szimpatikus csapat, emberileg is és zeneileg is, alázattal szolgálják a két frontembert. Nekem az est folyamán a trombita- és a hegedűjáték kiemelkedett az együttesből. Nem arról van szó, hogy a többiek nem tették volna jól a dolgukat, de ez a stílus nem az egyéni teljesítményt hangsúlyozza. Az összhatás mégis mozgalmas és élénk. A trombita viszont

sok szólólehetőséget kap. Szeretem ezt a hangot, ahogy fúj, és azt is, hogy mindezt intelligensen teszi, a hangokon, a zenén van a hangsúly, és nem akarja – az amúgy meglévő – technikai tudását fitogtatni. Én magam is szívesen zenélnék vele! Ruha Arnold hegedűje és harmonikája (a vokálokban is részt vesz) remek variációkkal élénkíti a muzsikát, ő amolyan Jolly Joker lehet a csapatban. A gitár inkább kísérettel van jelen, de az pontos, és a pár szóló pedig mutatja, hogy tud ez a srác. Kiss Gergő basszusa a stílushoz alkalmazkodva lágy tónusú, itt-ott egy-egy poposabb felfogású dalban azért előjön az a bizonyos „röfögős”, keményebb basszushangzás, de mindenképp stabil alapot ad. A dobra talán a semleges jelző illik. Ott van, teszi a dolgát, tudja, hogy neki ez a feladata, nem is akar többet. És akkor az ének! Süle Zsolt nekem elsősorban dalszerző és (ebben a zsánerben jó) énekes, erőteljesen szól az orgánuma. Neki a dal a fontos, zongorajátéka talán Presser Gábor „sűrű” textúrájára emlékeztet, szóló eszébe sem jut, de minnek is, mikor olyan szépen szólnak azok a harmóniák. Bardón Ivett kellemes hanggal és swinges érzettel, stabil intonációval operál, de tud nagyon lágy és érzelmes is lenni. Üde színfolt külsőleg, belsőleg. Trócsányi Gergő énekét a legnehezebb megítélni. Abban az értelemben talán nem énekes, mint Süle Zsolt, mégis van benne szuggesztivitás. Vannak kevésbé tisztán intonált hangjai, de valahogy mégis átjön, amit énekelni akar, mert – igen, ezt akarom mondani – éneke azonosul a szövegével, tudja, mit közvetít. Persze, hogy vannak hibák, ritmikailag és hangbeliek is a zenekar játékában. Néha látszik egy kis tanácstalanság, egy kis szétcsúszás, a zenészek hamiskás összekacsintása, de az összteljesítmény – ne felejtsük, unplugged koncert – feltétlenül pozitív. Persze ez Süle Zsolt zenéjének és az igazi összmunkának is köszönhető. Egyéni teljesítmények adódnak össze, hogy a hangulatos végső hangzás megszülessen.

Nos, maga a zene sokféle stílusból merít. Ahogy hallgattam, a swingtől a szaxofonon, a country, az esztrádon, a balladán, távolról a funkyn, a popon, a rockon, a népdalon át minden rezonált bennem. Az biztos, hogy Presser Gábort nagyon tiszteli a szerző, mert néha fordulataiban közvetlen a hatás, és énekében is megszólal az a rekedtes zöngé. Dallamai érdekesekek, ha kell, nagyon szépek, érzelmesek, és biztos vagyok benne, hogy belülről szólnak, ez a legnagyobb erénye. A harmóniastrukturák követik a stílusjegyeket, van, ahol nagyon ismert fordulatok jönnek elő, van, ahol egyedibbek. Talált magának egy olyan zenei formát, amely sokak zenéjét magába fogadva alakul át egyéni hangzásvilággá. Ez a megszólalás szélesebb körben értelmezhető és szerethető. Az, hogy Trócsányival így egymásra találtak, és a súlyos, sokszor komor, sokszor szarkasztikus, szókimondó mondanivalót megértette a közönség, az a zene erényeként is értelmezendő. Nem azt akarom mondani, hogy a fajsúlyos szöveghez könnyű a zene, hanem hogy Süle képes volt ehhez a letaglózó mondanivalóhoz szélesebb körben befogadható zenét

alkotni. Aztán a könnyedebb formákkal akarva-akaratlanul belopózik a tudatba a mondanivaló, és lenyomatot hagyva észrevétlenül további gondolatokra sarkall. Ha ez volt a cél, telibe talált!

Kovács Attila

Veszprém 56-os hőse

Új kötetek
Bruznyai Árpádról

Egy-egy nemzetet a hőseire való emlékeztetése és ennek kultúrája tartja össze. Ennek mélységét nem csupán a történelemőrök adják, hanem sokkal inkább egy olyan szétágazó, a világunkat sajátosan behálózó nemzettudat-építő és -fenntartó struktúra, amelyben az iskola mellett fontos szerepe van a családnak, a kis- és nagyközösségeknek, a művészeteknek, de az általános nemzeti közbeszédnek, valamint az ezt megvalósító nemzeti tömegkommunikációnak is. Ez olyan rendszer, amelyben a tények és a róluk alkotott gondolatok érzésekké alakulnak át: a szívek megnyílnak, a lelkek felemelkednek, a könnyecseppek a szemekbe tódulnak. A művészek ennek világát igyekeznek megragadni már évszázadok óta, sokszor sikerrel, s ezáltal a nemzeti érzés nem csupán szimbolikus marad, hanem remek katarziselemekkel együtt tárgyiasul. Így a művek és műalkotások fontos, nemzedékeken átívelő, megkérdőjelezhetetlen tudati közvetítőkké is válnak. Építői annak a nemzeti vertikumnak, amely egyrésztől gerincoszlopa a nemzet testének, másrésztől pedig olyan Thomas Mann-i Jákob-kút részei, amelyben a múlt szeletei mélységbe vesző, de velünk élő – jól-rosszul látszó – kútgyűrűk vagy annak csupán építőkövei.

Nincsenek minden kornak hősei. Nem azért, mert egyes korok emberei rosszabbak lennének másokénál. A múlt idő többnyire nem kívánja meg a kemény helytállást vagy az élet odadobását. Tudjuk, hogy ezek az időszakok boldog korok. De a „boldogság” forrása mindenképp a hősi múlt, s hősiességre való készség annak fenntartásának záloga. Erről a magyarságnak, miként más népek múltba vesző kollektív tudatának is, természetes és átörökített tapasztalata van ősidők óta. A 19. század elején ennek kezelése és ápolása a modern társadalmi tudatosság nemzetegegyesítő alapja lett, s ezáltal létrehozta a nemzetállamiságot, amelynek a 21. század elején sincs vége, annak ellenére sem, hogy már régóta sokan kongtják a vészharangokat, mások meg épp ezt ünnepeve járnak vidám táncot. Az elmúlt két évszázadban a nemzeti érzés megélése számos vonatkozásban sokat változott, miként a társadalmak és azok tagjai között fennálló kommunikációs viszonyok is. A békeidőkben elhalványul a nemzeti hév, mert nem kétséges, hogy a nemzet fontosságát leginkább azok

tudják szívükön viselni, akik megélték ennek korlátozását.

Hazánk idősebb lakói, akik felnőtként éltek meg a pártállami Magyarország világát, jól tudják, hogy egy politikai rezsim (ami esetünkben a Kádár-rendszer) hogyan tudja a nemzeti érzést és összetartozást kiforgatni, önmaga gyászává és időnként önmaga tragikomédiájává átfordítani, saját legitimációs szolgálatába állítani. Nekünk a rendszerváltozás azt jelentette, hogy a társadalmi nemzeti értékrend visszatérhetett egy eltérített folyamhoz. Ám azt is, hogy nemzetünk bármely tagja szabadon – de persze méltósággal – fogalmazhatta meg a magyar összetartozás lényegét, amelyben nem kétséges, hogy kiemelt és meghatározó szerepet kapott a magyar hősiesség, illetve annak újraértelmezése az 1990-es években újjáalakított történelmi talapzaton.

A Kádár-rendszer lényege kezdetétől utolsó órájáig 1956 elvetése és tagadása volt: annak a boldog pár hétnek a kiiktatása a magyar gondolkodásból, amely meghatározó élménye volt az akkor élőknek, még akkor is, ha az végső eredményében bánatot hozott sokuknak. A Kádár-rendszer tette ezt terrorral, a megfélemlítés különböző eszközeivel, lekenyerezéssel és masszív felejtetéssel. De 1956 őszének emléke erősebb volt, mint Kádár emberei gondolták. Amikor a nemzetközi helyzet lehetővé tette, s a pártállam mögül elkezdtek visszavonni a szovjet szuronyokat, elemi erővel tört fel: alapzata lett mindannak, ami 1990 óta megvalósult hazánkban. Mindannyian, akik ott álltunk 1989. június 16-án a Hősök terén, Nagy Imre és mártírtársainak temetési szertartásán, nagyon jól tudtuk és éreztük, hogy bár az 1956-os hősöknek adjuk meg a végtisztességet, de valójában a Kádár-rendszert temetjük, és részesei vagyunk valami újnak, ami az előzőnél csak jobb és igazabb lehet. A tabuk kora megtört, a nemzet minden bugyrából előtört a megélt történelem, s megkezdődött 1956 feltárása, hőseinek bemutatása.

A veszprémi 1956 hőse és áldozata Dr. Bruznyai Árpád, a Lovassy László gimnázium latintanára. Nagy Imre temetésekor neki még csak egy üres koporsó jutott, más mártírtársaival egyetemben. Holttestét csak 1990 májusában találta meg a rákoskeresztúri Új köztemetőben az exhumálást végző régész-antropológus házaspár: Kralovics Alán és Éry Kinga. Az ellene 1958. január 7-én hozott halálos ítéletet pedig a Győri Katonai Bíróság 1990. április 5-én tette semmissé. Az utókor elégtételt szolgáltatott, de a kedvelt latintanárt nem tudta feltámasztani, és a múltat, valamint családját több mint három évtizedes szenvedését sem tudta semmissé tenni.

Dr. Bruznyai Árpád mártírhalálának 60. évfordulójára odaadóan készült a veszprémi Bruznyai Árpád Alapítvány. Az évforduló előestéjén – még 2017-es impresszummal – három meghatározó és igaz kötet hagyta el a nyomdát. Az egyik egy dokumentumkötet, a *Bruznyai dokumentumok*, amelyet Nagy András szerkesztett. A második kiadvány – szintén az ő szerkesztésében – a *Bruznyai tanulmányok*. A harmadik pedig özvegy Dr. Bruznyai

Árpádné Honti Ilona megrázó naplója, amelyet 1957. július 29-től 1958. január 2-ig vezetett.

A három kötetből olyan kép áll össze a veszprémi latintanáról, amelyből meg tudhatjuk ki is volt ő mint gondolkodó, tudós, tanár, férj, apa és forradalmár – vagy csupán egy adott helyzetben cselekvő ember. Dr. Brusznai Árpád tartását és magyarságát családjából hozta. A klasszika-filológiával minden bizonnyal már a szentesi gimnáziumban el kellett köteleződnie, mert ez nyitotta meg előtte az Eötvös Collegium kapuját. Ott szerezte meg azt a tudást, amellyel egy boldogabb korban egyetemi vagy akadémiai karriert futhatott volna be. Rákosi Mátyás rendszere azonban már 1949-ben megbélyegezte, és még az egyetemi demonstrációságból is kivetette. Pap testvére segítségével a váci püspökség intézményeiben húzhatta meg magát, majd csodával határos módon 1952 őszétől a veszprémi Lovassy László Gimnázium tanára lett. Honti Ilonával Vácott ismerkedett meg, kislányuk már Veszprémben született. Életük tulajdonképp a maga medrében folyt volna tovább, ha 1956 tavasza és nyara nem hoz változásokat a magyar politikában, s nem tör ki a forradalom.

Dr. Brusznai Árpád 1956-ban nagyon jól tudta, mi zajlik Magyarországon, mily embertelen és hazug rendszerben kellett élnie. De minden bizonnyal bízott abban, hogy egyszer vége lesz. Hiszen az elmúlt évtizedben látott már fordulatokat és kurzusváltozásokat eleget. Ám azt is tudta, hogy a változásért tenni is kell, de nem hebehurgyán, hanem ésszel. Akik ismerték őt, úgy nyilatkoztak róla, hogy határozott, éles eszű ember volt, szarkasztikus humorral. Útja Veszprémben szinte magától értetődő volt a forradalmi napokban: előbb-utóbb ő válik a veszprémi, illetve a Veszprém megyei forradalom vezetőjévé. Ha valaki átnézi e hetek dokumentumait, megbizonyosodhat, hogy a latintanár jó szervező volt. Veszprém megyében nem csupán a hatalomátvétel zajlott le, hanem megkezdődött az új élet szervezése is, amelyet a november 4-i szovjet invázió kerébe tört. Ezért a két hétért Dr. Brusznai Árpád az életével fizetett. Miért? Főleg azért, mert nemcsak ügyes vezető volt, hanem karizmatikus képességekkel is rendelkezett. Minden tekintetben a kommunista világ fölé kerekedett. Nyilvánvalóvá tette a veszprémi kommunista vezetés alkalmatlanságát. A legyőzöttek azonban a szovjet hadsereg beavatkozásával ismét visszanyerték hatalmukat, és korlátok nélkül élhették ki bosszúvágyukat.

A klasszika-filológus Dr. Brusznai Árpád nagyon jól tudta: „Jaj a legyőzötteknek!” Homérosz műveinek kutatójaként elég volt csak arra gondolnia, hogy a Trójában győztes achájok mily kegyetlenek voltak Priamosz király népével. Gondolhatta azt, hogy a szovjetek fegyvereivel megtámadott Kádár-rendszer más lesz? Aligha, legfeljebb azt, hogy akinek nem tapad vér a kezéhez, arra börtön és nem akasztófa vár. Tévedett, mert a pufajkavilág tobzódni és megfélemlíteni kívánt, miként Neoptolemosz, Akhilleusz fia, aki apja ellenségének,

Hektornak kisleányát, Asztüanaxot is ledobatta a trójai várfalról. Persze arról hosszasan el lehet gondolkozni, hogy Kádár Jánost és Pap Jánost mennyiben járta át a mediterrán bosszúvágy, s mennyiben Dzsingisz kán vagy Sztálin átgondolt és könyörtelen megfélemlítéspolitikája vezette őket. Dr. Brusznai Árpád, amikor 1957. október 19-én meghallotta első perének ítélethirdetésekor, hogy életfogytiglan börtönbüntetésre ítélték, valamiképp megnyugodhatott. De Pap Jánosnak ez nem volt elég, s elvtársával kikényszerítette a második, a halálos verdiktet. A forradalmár latintanár éppúgy emelt fővel ment a verpadra, mint az aradi vértanúk vagy az oszmánokra Szigetvárott kirohanó Zrínyi Miklós. A tudósból, a tanárból, a férjből, az apából hős lett. 1989-ben eljött az ideje annak is, hogy bevonhatott több mártírtársával együtt a Magyar Hősök eszmei Pantheonjába. Dr. Brusznai Árpád '56-os cselekvő ereje és tartása a 21. századi magyarság egyik formáló ereje. A három kötet ennek erősítését szolgálja nemcsak Veszprémben, hanem az egész országban. Dr. Brusznai Árpádné Honti Ilona naplója a maga életszerűségével s benne a tragédia árnyával való küzdelemmel színpadi feldolgozást igényel: veretes és igaz mondataival nem csupán napló, hanem monodráma is.

A recenzens úgy véli, hogy a Brusznai Árpád-bibliográfia annál teljesebb, mint ami a kötetekben szerepel.

Az Eötvös József Kollégium Baráti Köre Dr. Brusznai Árpádot saját halottjának tekinti, osztózik a család és a barátok gyászában; a maga eszközeivel küzd azért, hogy az egykori kollégista megkapja a nemzeti hősnak járó méltó tiszteletet, s cselekvő ereje és tartása példa legyen az eljövendő korok magyarságának.

Hóvári János

Kiszabadulni a fogságból

Csaba Lilla: *Rögzített fogság* című verseskötetének bemutatója. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2018. június 28.

A művészet gyógyító erejét bizonyítják Csaba Lilla versei, melyeknek tárgyát a sclerosis multiplex betegség keltette érzések képezik. A fiatal költőnőnek a napokban jelent meg első kötete *Rögzített fogság* címmel, bemutatójára júniusban került sor az Eötvös Károly Megyei Könyvtárban. A könyvbemutatón Imre Piroska neurológus főorvos, valamint Ladányi István irodalmár beszélgettek a szerzővel.

Csaba Lilla a Pannon Egyetem egykori magyar szakos hallgatójaként, átlagon felüli teljesítményével nemcsak értője, hanem művelője is a szépirodalomnak. Gyerekkora óta foglalkoztatja a költészet, első versét 12

évesen írta. A gimnáziumban létkérdésekről gondolkodott írás közben, de az alkotói tevékenységre való hajlam akkor kezdett el igazán kibontakozni benne, amikor 2012-ben szklerózis multiplexet állapítottak meg nála. „Olyan mély rétegemhez, csatornához tudtam elérni magamban, ami a betegség nélkül nem történt volna meg. Engem az alkotás mentett meg, ugyanis míg nagyon sokan képtelenek kiszabadulni a betegség keltette trauma fogságából, én nem akartam ebbe az állapotba beleragadni – mondta el a fiatal költő. Lilla a kötetbemutatón mesélt az ezerarcú betegség kialakulásáról, a diagnosztizálás utáni, félelmekkel és szorongásokkal teli küzdelmekről, és arról, hogy az írás által miképp sikerült magát újra felépítenie.

Ez a felépítettség a kötet szerkezetén is visszatükröződik: rendhagyó és különleges módon megszerkesztett könyv a *Rögzített fogság*, melynek gerincén – azaz a betegség tüneteiről, fázisairól és azok feldolgozásáról szóló verseken – kívül a két margón is találunk szövegeket. Egyfajta lábjegyzet funkciót betöltve az egyik oldalon orvos-szakmai információkat, a másik oldalon pedig további irodalmi utalásokat, kitekintéseket találunk. „Ösztönszerűen élnek bennem a versek. Ahogy íródtak a szövegek, akarva-akaratlanul is bekapcsolódtak más verssorok.” – vallott Lilla.

Az agy hálózatszerűségének leképződését láthatjuk ezzel a különös kötet szerkesztéssel, ami, bár a címmel is megjelölt korlátozottságról beszél, mégis kimozdul önmagából, párbeszédbe kezd más művekkel. Mindez arra készteti az olvasót, hogy ne rohanjon végig a szövegen, olyan technikát épít be, ami munkát ad a befogadónak, és nem engedi könnyen át a verseken. Ladányi István a performanszot említi, mint Lilla eljárás módjának tágabb értelemben vett rokon műfaját, hiszen a színház is folyamatosan azzal játszik, hogy a művészi közeget kinyissa a közönség felé, például úgy, hogy a saját testét viszi a vásárra az alkotó. „Fontos volt számomra, hogy tudják, mit akarok mondani” – árulta el kötet szerkesztésével kapcsolatban a költőnő, majd hozzáfűzte, hogy ez a könyv nem állta volna meg a helyét, ha csak a versek jelennek meg a lapokon. Szerencsére a kijelentéssel senki nem értett egyet, hiszen Lilla költeményei önmagukban, a margókon szereplő értelmezések nélkül is teljesekek.

Rengeteg lelki és fizikai munkára volt szüksége Lillának, hogy elinduljon az öngyógyítás útján, melynek gyümölcseként végül megszületett a kötet. A szerző célja az, hogy a különböző állapotok gyökeréig hatoljon, hogy ne nyomja el magában az érzelmeit. „Ha félek, legyek a félelem, ha szorongok, akkor legyek a szorongás, ha pedig valami fáj, akkor legyek a fájdalom” – vallott Lilla, majd elmesélte, hogy valójában az alkotás folyamata is így zajlott nála. Számára az írás olyan, mint mikor az ember egy mély kútból próbálja magát kihúzni. A költőnő szerint hagyni kell, hogy az olykor szélsőséges érzések szabadon járjanak át bennünket, érdemes megengedni, hogy a különböző folyamatok lezajlódjanak. „Bizo-

nyos helyzeteket elfogadással és belátással kell kezelni” – tette hozzá Lilla.

A kötet egyes sorai több ponton arra irányulnak, hogy a test egyszerre támasza és árulója is az embernek. A testhez való ellentmondásos viszony részletgazdagon, nyíltan, őszintén, nyersen és mégis finoman együtt beleivódik a szövegekbe. „Talán mégiscsak a test az egyetlen szövetségese[n]k” – olvassuk a versek mottójaként feltüntetett idézetet, amely a „mégiscsak” kiemelésével azt fejezi ki, hogy egy hosszú gondolkodási folyamat után eljutott oda, hogy a testén kívül nincs más, akivel a betegség kapcsán érdemi dialógust tudna folytatni, nincs senki más, aki ennyire ismerné őt. Test és lélek tehát összetartozik, kölcsönösen építik egymást, éppen úgy, ahogy a kötet szöveg-hálói teszik.

Lilla ösztönösen jól ír, de a legtöbb alkotóhoz hasonlóan ő sem tud választ adni arra, hogy születnek meg a fejében a sorok. „Az alkotásnak van egy misztikuma, amit nem tudok magamnak sem megmagyarázni: hogy a semmiből a nyelv segítségével valami megszületik. Valami, ami tűpontos, olyan, akár egy matematikailag levezethető képlet, melyben nincsenek felesleges dolgok, vagy maszatolások. Még nem tudtam megfejtetni, mindez bennem miképp működik” – mondta el a költő.

A *Rögzített fogság* című kötet nehéz élethelyzet termése, de éppen azáltal, hogy szerzője versekbe szedte küzdelmeit, elindult a gyógyulás útján. A korlátok, melyekbe a lány az elmúlt néhány év során ütközött, végül kapaszkodókká váltak számára, s nemcsak egy nagyszerű kötet, hanem egy új Csaba Lilla is megszületett általa.

Éltető Erzsébet

Fától az erdőt

Kilián László: *A fa mítosza*, Kalota Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest, 2017.

Kilián László egy trilógia első köteteként jelentette meg *A fa mítosza* című művét, amelynek tehát nemcsak különálló alkotásként kell érvényesülnie, de egy sorozatot is meggyőző lendülettel kell elindítania. A 2017-es kiadvány befogadása azonban önmagában is kimerítő feladat, aligha marad az olvasónak energiája a trilógia többi darabjára gondolni.

A kötet címben szereplő *mítosz* rendkívül összetett műfaj, s nehéz felfejteni, Kilián melyik értelmezésében próbálta megvalósítani saját művének keretein belül. *A fa mítosza* inkább az archaikus formát idézi, semmint az epikus, modernebb műfajváltozatot. A szövegben is ősi mítoszokra vonatkozó utalásokat találhat az olvasó, a főszereplőnek tekinthető figura Pán (aki valódi karakterisztikával nemigen rendelkezik Kilián művében belül), s csillaggal jelölt lapalji jegyzetek formá-

jában is olyan előzményekre utal a szerző, amelyek abból a szempontból mindenképp bonyolítják és zavarják az értelmezést, hogy ellene hatnak a *saját mítosz* felépítését célzó vélhető írói szándéknak. A 37. oldalon szereplő Físzhez kiegészítésül szolgál, hogy „ismertebb nevén Gangesz”, a 43. oldalon pedig a Smyrna cserjéhez az a meglehetősen elnagyolt utalás kapcsolódik, miszerint „Ld. a mirha görög mitológiai vonatkozásait.” Kilián irodalmi elődöket is említ: „A korábbi mítoszban Xer, Flag, Xix és Szüsz az alvilág folyói. Dante szerint ezek az emberi sírásból fakadnak.” (33.) A *korábbi mítoszokként* hivatkozott szövegek ugyancsak rontják annak esélyét, hogy *A fa mítosza* egy sajátos rend felépítését megvalósító műként értelmeződjön. A Kilián által megjelenített világ határai nehezen megragadhatók, ennél fogva a szöveg sem egészen „világos”. Igaz, vannak benne olyan rövid részletek, melyek kimondottan szép képet jelenítenek meg, és sejtetni engednek annak a valóságnak a kereteit, amelyek közé *A fa mítosza* született. Ilyen például az a mítosznak a szóban, illetve dalban való létét megfogalmazó kép, amelyben „a dal leér egészen az ég fenekéig” (6.).

Azt, hogy Kilián László egy saját világ magyarázatának, felépítésének szánhatta *A fa mítosza* című trilógianyitányt, sejteti, hogy a kötetet alkotó tizenkét fejezet címét minden esetben a legelemibb, legősibb alkotóelemek egyike adja (például *Ég, Víz, Szél, Föld, Levegő, Szó* stb.), azt a hatást keltve, mintha ezeknek a Kilián művében megalkotott jelentését, jelentőségét és magyarázatát lehetne megismerni. Csakhogy hiába lenne szó a legalapvetőbb jelenségekről, a róluk szóló szövegrészek rendkívüli mértékben túlbonyolítottak, így Kilián műve nem annyira mítosznak tűnik, inkább egy túlon túl misztikus, ködös mondattömegnek. „A szeleket a fák fűjják. Az oltárfa. A bálványfa. Pán int, és már minden bálványfa, de minden fa oltárfa.” (45.) A befogadást nem egy helyen nehezíti a modoros, elnagyolt vagy esetenként ténylegesen rossz mondatszerkezet. „Fája állandónak, fája a határokat túlhaladónak sokaságos leveleivel zsendül. Zsendül fánk levelet.” (99.) Az amúgy is komoly koncentrációt igénylő szöveg befogadását tovább nehezíti a helytelen vagy épp hiányzó központosítás, holott egy nyelvtanilag helyes tagolás nagyban megkönnyíthette volna *A fa mítosza* című alkotás értelmezését. De a kötet utolsó oldalain sem kap efféle segítséget az olvasó. „Pán vége az és a fa mítoszának kipányvázása az, hogy minden, mi a fa mítoszának idején-időtleniségében valamilyen erénnyel, keccsel és kegyvel bírt az ember új világa, a félelem az ellenkezőjébe magyarázza át.” (277.)

Ilyen mértékű nehezítettséget látva majdhogynem annak is felmerül a lehetősége, hátha egy meglehetősen kontra-reaktív írói szándéknak megfelelően lett ennyire nehezen befogadható *A fa mítosza* lapjain leírt szöveg és világ. Erre utal a hátsó borítón az olvasóhoz intézett szerzői útmutató is: „arra szándékozik rávenni e könyv – magadért találd meg a szöveg

megfejtéseit; [...] a benne megmutatott jelentések értelmezése gondolkodtat, érzékeket ajz, érzelmeiddel tud szembesíteni! [...] A titkok egyszerre nyílnak meg, de derekas szorgalommal itt rávehető erre. E titkok a te titkaid – magadban keresd hát, mi az, amit itt olvasol!” Ellentmondásosnak tűnhet, mégis azt gondolom, ha a szerzői szándék az elgondolkodtatás volt, mindenképp szükséges lett volna útjelzőket is hagynia a szövegben, olyan, az olvasó világával összekapcsolódó pontokat, amelyek *A fa mítoszá*nak keretein belül tartják a befogadót. Ezek nélkül ugyanis a küzdelem hiábavalónak hat, s nem azért, mert az olvasó ne lenne kellőképp türelmes, vagy a gyors válaszokat hajszolná, hanem mert nem alakul ki kapcsolat a szöveggel.

A mítosz műfajának eredetmagyarázó jellegét olyannyira felerősítette Kilián, és a leírtakat annyira eltávolította a ma ismerhető környezettől és viszonyoktól, hogy épp ezáltal válik már torzzá a címbe is beemelt műfaji keret. Vagyis a túlzottan bonyolult nyelvi megvalósítás miatt olvasói kihívás megismerni *A fa mítoszá*t. A szöveg több helyen is úgynevezett (a kötetben csupa nagybetűvel szedett) „apokrif szöszedetet” tartalmaz, melyek nem szavakat magyarázó listák, inkább tárgyakat, a világ elemeit leíró szócikkek sorozata. Ami ugyancsak nehezen magyarázható, de éppen emiatt érdekes szerzői döntések közé tartozik, az ezeknek a szöszedeteknek a dátummal ellátottsága. Az ominózus évszám pedig 2013. Az olvasó ennek szerepeltetésére sem kap magyarázatot. A szócikkek egy egyszerű, a hétköznapi életben talán meg sem élt (ilyen részleteiben egészen biztosan ritkán észlelt) élményekről számolnak be. „Eper. Ezt minden szájhelyen, fenn, lenn és oldalt; a nyelven, a szájpaddlason, a nyelvölgyben egyaránt kell enni és ízlelni. Leve először akkor mutatkozik meg, ha nyállal keverem össze, aztán akkor, amikor összerágom az egyes szemek színén tülekvő magokat, ekként, amikor örölnök kell a gyümölcsöt.” (71.) *A fa mítosza* rendkívül természetközeli világot fest le.

Kilián László műve jelenlegi formájában egy kevésbé sikerült prózai kiadványnak tekinthető, annak ellenére, hogy láthatóan sok munka eredménye – s még csak nem is kizárólag a szerzőé: a fejezetekhez rajzolt, nem egy esetben ténylegesen létező szimbólumot idéző piktogramok, melyek sokat adnak a kötet esztétikájához, Guath Viktória művei. *A fa mítosza* egy jó és szép mű alapja lehetne, ha a szerző a saját maga mondandója és merev elképzelései helyett – némi önfegyelmekkel – kicsit a befogadhatóságra is gondolva dolgozott volna a szövegen. A trilógia további darabjaiban hátha jut hely az olvasónak is.

Szarvas Melinda

Szigeten múlni

Géczi János: *Sziget, este hét és hét tíz között*. Tiszatáj könyvek, Szeged, 2018. Szerk.: Reményi József Tamás

Párhuzamos színsávok húzódnak a csontfém borító terében. Az alakzat fentről zárt, alul, nem törődve a szegéllyel, lefut a kötetről. Végtelen, mégis mutatja a beláthatóság határait. Megsokszorozott forma, egymásra rétegelt azúr. Absztrakt tenger. Színt önt el a szín, tériesül, hullámot vet a sík. Egyszerre érinthetetlen, egyszerre bevehető. *Halmi-Horváth István* festménye megelőzve minden szót, így válik Géczi-verssé. Sokáig nem lehet lapozni, ez a borító magának követeli a tekintetet. Nézni kell, belemélyedni.

Sziget, este hét és hét tíz között. A cím azonnal felrajzolja a tengelyeket: tér és idő. Persze, a sziget önmagára záruló alakja is idő, és az este hét és hét tíz közötti rés is tér. A kötetet olvasva Csáth Géza egyik mondata jut eszembe: *Nem az idő múlik, hanem mi*. Megrázó gondolat, de mintha valami nagyon hasonlót akarnának közölni Géczi János „szigetversei” is. „Ebben a korában az embernek narratívája lesz / elkezd felfűzni az idő fonálára a napokat, / emlegeti, melyik a hétfő, és melyik a péntek, / de mindannak az akarásától, ami végtelen és örök, megszabadul.” (...forrást) „Sebezhető, emberi perspektívában találjuk magunkat. Így bekerített hajmező hullt ki a fejéből kezdetként.” (...szakba) „Elvette saját mozdulataimat tőlem a zsidóság.” (...zsidóság)

A természet és a humán ideje kerül egymás mellé. Nem harcos egymásnak feszülés ez, sokkal inkább egy tárgyilagos, elfogadó biccentés a szubjektum részéről. Alázatnak mondhatnánk, de a kötet nem patetikus, nem hívja elő ezt a fogalmat. A versbeszélő számvető igénye megkérdőjelezhetetlen, viszont nem hagyományos létösszegzésről van szó. Nincsenek lajstromok, sztoikus tekintet a leltárra, alig van egy-egy visszatekintés. „Idővel arra ébredsz, katalogi- / zálni sem a veszteséget, sem a / gyarapodást nem érdemes.” (*Hűség*) Sem magát, sem az olvasót nem szembe-síti a múlttal, nem alakítja ki a számvetés történeti kifutópályáit. Helyette rengeteg az üres hely, az elhallgatás, megnyúlnak a szóközök, a sortávok. Tematikailag, tipográfiai, grammatikailag ömlik a csend a versterekbe. Külön működik a nem-beszéd. Ettől annyira izgalmas. Ettől annyira fájdalmas. Mert nem enged közel, nem nyitja meg magát, közben pedig mégis minden látható lesz, olvashatóvá válik az is, ami nem-mondódik. Ez a líra a legkevésbé sem dialogikus, nem áll szóba az olvasóval, magába zárul – fogalmaz Kocziszkó Éva. A kötetben ezt a burkot termeli újra a cím és szöveg viszonya. (A versek utolsó szavai válnak címmé.) Három (vers)pillér (*Hűség* – *Titánia* – *Apolló*) között elhangzó végszavak. Két irány sejlik fel az olvasó előtt.

Ákárha utolsó szó jogán elhangzó szövegek, várja kezdetét a befejezés. Inverz

aktualitás: a vég felől létesülni, meghaladni a múlt idő látszatlinearitását. Elmosni a kezdet és a vég közé húzható vonalat. Komoly költői játék. Kharón ladikja megzavarodik. Ide-oda. Oda-ide.

De olvashatjuk egy grandiózus öneszmélés-ként is a kötetet, a látványban konzerválódott vers újra megtalálásaként. „Léteznek költemények, amelyek a megírtság / előtti lét lakói.” (...voltak) Vagyis a színházi gyakorlatból vett végszavazás mnemotechnikai gyakorlataként. A világot manuscriptumként felfogó költő a versként felmutatható létezés alaphangulatából hozza létre szövegeit. Megismétli (verssé teszi) a világban konstrukcióként, mintáztaként előtűnő alakzatokat. A kíváncsiság, a rátalálás, valamint a felmutatás avantgárd gesztusa motoszkal a sorok között.

S bár a líra, története szerint elsődlegesen hangzásra termett, Géczinél mintha a versszavak plasztikussága, az írásban rögzítés, majd a rögzített anyaggal való manuális foglalatosság, csiszolás, faragás, törlés, alakítás, áthúzott, de ott-maradó szavak, betűdarabok, szócsokrok, mondatfördékek jelenléte sokkal fontosabbá válna. A látványból itt „kalligram” lesz, nem a hangzás uralja ezt a költészetet. A tekintet dominanciája kikezdehetetlen. A térélmény primér. „A megkezdett költeményt betűről betűre silabizálom. / Hátramaradt fél mondat, / amelyben a hely, ahol élni lehetett, néma marad, / a fölötté kitélt, köpetnyi teleholddal, a széttaposott fűben lenyomatoként néhány szeretkezés is.” (...mulandó) Addig néz egy-egy objektumot, addig tartja szemét egy-egy kiválasztott ponton, ameddig nem találkozik benne saját történetével. A versekben a hangot is előbb érzékíti meg a szem számára, előbb érzékeljük megszemélyesített tulajdonságait, mint hogy akusztikai képzetársításaink lehetnének. A kép szavakra, betűkre esik szét. Az írásaktusában lel egzisztenciális párhuzamokra. „A szőlőt a levelek, / a ragok a szótöt takarják.” (...között) „Mígnem, közetből a fémek, / kiolvadnak az ik, az ók, az uk és az ok / vagyis hát a szimbólumok.” (...alkémista) „A dolgok eltűnnek, és a mondat éléről a majd.” (...semmi) „s a megbi- / csakló mondat, amelyben nem kezd, hanem / elmúlik az év.” (...örökkévalóságban)

A látott megnevezése, minél pontosabb körülírása, tudás általi körbekerítése válik fontossá. A versbeszélőnek a megnevezés otthon-teremtés. Ahogy az Édenkertben Ádám első dolga volt nevet adni a létezőknek, úgy Géczi János verseiben is a megnevezéstől függ a lét megnyilvánulásának olvasására/látására tett kísérlet sikeressége vagy épp sikertelensége. A név birtoklása, a név tudása egyfajta részesülés az univerzumból, a világban-benne-lét autentikus formája a tudós ember számára. *Én olyan helyen nem tudok élni, ahol nem tudom megnevezni az élőlénytársaimat. Ahol én csak azt ismerem, hogy az gaz, az nem az otthonom* – hangzik el a Szegedi Ünnepi Könyvhéten.

A kötet melankolikus hangvételét tovább fokozza, hogy a szemlélő, vagyis a versbeszélő végig kívül van azon, amit lát. Igaz, hozzáadódik a látványhoz, mégis pont a szemlélés az, ami miatt lecsúszik róla,

elkülönöződik attól, amit néz. A sziget-versekben a beszélő nem tesz kísérletet egyfajta rituális egylényegűvé válásra, nem érzékelteti a szubjektivitás meghaladását a tájban szemlélődő én meditatív gyakorlataival. „Én vagyok, akinek a szeme egybefogja őket? Aki az értelműkhöz hozzá nem járul.” (...járul) Csupán jelzi, nincs közömbös szemlélés. A költő a sziget része, ugyanakkor maga a sziget is, mégsem mondható ki, hogy a kettő azonos.

Az utolsó vers (*Apolló*) utolsó mondatában megsérül a kötetet addig konzisztensen egybetartó látószerv. A vizuális abúzus elnémítja a hangot: „Elmozdítja a gallyat a kísérő mozdulat, / szemembe csap a Nap.” A fehér lapot elöntő üresség nem is lehetne vakítóbb...

Pintér Viktória

Mackó

A Megyeház téren lévő Mackó cukrászda évtizedek óta folyamatosan ellátja a város lakóit finomabbnál finomabb süteményekkel, pohárkrémekkel, fagyaltokkal. Mitől tudott ez a hely megmaradni? Talán az elkötelezett és folyamatos megújulásra kész csapatának tudható be.

Itt kapható a *VeszKrémes*, mely városi kezdeményezésre készült el, újragondolva a hagyományos és a franciakermes ízvilágát karamellás krémmel és kapucsinós tejszínhabjával. Vagy a már öt éve kapható *Petőfi szelet*, mely párizsi krémes, meggyes sütemény. Ez a Petőfi Színház kérésére készült. De a Laczkó Dezső Múzeumnak is létrehoztak egy újdonságot, a *Múzeum szeletet*, amely mandulalisztból készült kávé süssi. Végül tavaly tavasszal Brányi Mária alpolgármester asszony felkeresése után a *Gizella sör* kísérőjének szánt sörkorcsolya, a rozslisztes, füstölt sajtos *Gizella kifli* is felkerült az igazán veszpréminek mondható desszertkülönlegességek közé. De a sor még nem zárult le a Mackónál mindezekkel. A *Gizella desszert*, mely tortaként is rendelhető, kapható, mely barackkrémből, trüffelből ésogyorókrémből álló ízkalvá. Vagy a csak ebben a cukiban kapható *Málnapárna*, amely csokis brownie, amiben a töltelék málnavelő.

De gondolnak azokra is, akik valamiféle ételallergiában szenvednek, ezért nagy választék áll a rendelkezésre a mentes termékekből is. Kapható mindenmentes süti is, mely mandulalisztes mimózaszelet, melynek krémje kókusztejjel készül, lehetőleg idénygyümölcs hozzáadásával.

De a sós sütemények közül megemlíthetem személyes kedvencemet, a burgonyás pogácsát. Receptjét egy mára már nyugdíjba vonult cukrász alkotta meg, és kapható ma is.

Rendkívül nagy a választék, emiatt hét közben sok cukrásztermék nem is vásárolható, csak a hétvégeken például a *VeszKrémes*, a *Gizella desszert*, a *Múzeum szelet*.

Mindezeket a csodákat 8 cukrász, 12 pultos és üzletvezetők, valamint 12 cuk-

rásztanuló alkotja nap mint nap, mindig frissen, friss és ellenőrzött alapanyagokból. Augusztus végétől, szeptember elejétől tovább bővül a Mackó cukrászda szolgáltatásainak száma, ugyanis online rendeléssel otthonunkból tudjuk majd a helyi finomságokat megrendelni.

Palkóné Jády Melitta

Hegyeshalmi László *A fény útja* című kiállítása

Galeria Arcis, Nádasdy-kastély, Sárvár, 2018. június 10. – július 1.

A sárvári Nádasdy Kastély nagyon szép látvánnyal fogadja Hegyeshalmi László festőművész kiállítás megnyitójára érkező barátokat, a szép számú érdeklődőt, művésztársakat. A napsütés, a kastély, a park harmóniája már felkészíti a kiállítás élményére, hisz a cím is, a *A fény útja* sejteti, hogy érdekes művészi élményben lesz része az ideérkezőknek. Hegyeshalmi László festőművész, „civilben” a veszprémi Művészetek Háza igazgatója, régen mutatkozott be saját alkotásaival önálló kiállításon. Ez nagy örömet és várakozást jelentett mindazoknak, akik ott voltak, és azoknak is, akik majd később nézik meg a műveket.

Többen korábban érkeztek a megnyitóra, így békés nyugalomban lehetett elmerülni a fények, a színek különleges élményt nyújtó harmóniájában.

A kiállítás Takács Zoltán, a Nádasdy Kulturális Központ igazgatója köszöntőjével kezdődött, amely nemcsak a művészhez szólt, hanem a régi várpalotai Thury Gimnázium és a Szombathelyi Tanárképző Főiskola diáktársához is – hiszen mindketten ugyanabba a középiskolába és főiskolára jártak; szó esett a sok közös élményről, amely az idők folyamán barátsággá alakult.

Dohnál Szonja művészettörténész tartotta a szakmai megnyitót. A tőle megszokott színvonalú, nagyon közvetlen hangvételű, nagyon értékes gondolatokkal teli értékelést, megnyitót mondott: „*A színeket a fény hozza létre, a szín: élet. A szín létrejöttéhez fényre van szükség. Meghatározó a fény jelenléte, a napsütötte nyár vibrálása.*”

A látogatóknak nagy élményt jelentett, hogy a minden teremben a képeken más szín volt a meghatározó. Az egyikben a vörös, a másikban halványzöld, a harmadikban a kék, és majd minden alkotáson a vakító fehér, amely a kiemelte a színeket. Nem lehetett csak úgy végigszaladni a termeken, a színek szépsége ott marasztalta a látogatót. Meg-megállva a képek előtt a művész a fantáziánkra hat, arra, hogy mit érez, gondol a látogató.

Az akvarell könnyedségével papírra festett *Veszprémi felhők* című alkotást a színek (halványrózsaszín, almazöld, világoskék) is erősítik. A színek érdekes módon

terülnek szét, lágyan, szinte észrevétlenül érzi a látogató az égbolt szemmel szinte láthatatlan, végtelen mozgását.

A *Kék kép* sorozat művein, ahol a kék szín különböző árnyalatai mellett megjelenik a vörös, továbbá más színek egymásra festésével különleges hatást ér el, szinte látszik a festő spaklija, keze nyoma. Itt nemcsak a tér, hanem az idő is szinte láthatóvá válik.

A *Ragyogás* és a *Fény útja* sorozat megint egy más élményt ad, a lecsöppenő festékfoltok, a színek erőssége és egyben tisztasága magát a képek látványát felerősíti: frisséget és koncentrátságot sugároz, de a művész tudatosságát is kifejezi.

A *Tizenhét szín Gébártnak* című festmény összegzés művészetének sokszínűségéről, a monokrómától a színek játékosságát bemutató művekig, amely Hegyeshalmi László egy teljesen új művészi arcát mutatja be.

Dohnál Szonja nagyon érdekes művészettörténeti elemzésének tárgya volt a színek jelentése, amelynek során a közönség Hegyeshalmi László kiállított képei megidézésével megismerhette a színek szerepét az életünkben.

Valószínűleg minden jelenlévő számára az is nagyon különleges volt, hogy a művészettörténész a színek és a zene, a hangok kapcsolatáról szóló gondolataival egy olyan világot mutatott be, amelyre talán a hétköznapi életünkben nem is gondolnánk. Hiszen a színek megszámlálhatatlan változatát látjuk a természetben, találkozunk velük a mindennapjainkban, de nemigen gondolunk a színek és a hangok kapcsolatára; harmóniájára vagy éppen diszharmóniájára. Az összefüggéseket talán csak belül érezzük, de megfogalmazni már nem tudjuk, vagy nem is gondolunk rá.

„*Hegyeshalmi Lászlót is a figuralitás helyett inkább a színélmények – de nevezhetjük akár tájélménynek is – és a művészet saját eszközei érdeklik. Nem beszélhetünk ábrázolásról, inkább színekkel való párbeszédéről, színhangzatokról, dallamokról, lírai kifejezésmódról. A tájélmény nem kell hogy konkrét helyhez kapcsolódjon. Bár az alkotások címei megsúgják nekünk, hogy milyen tájon járunk, a képek előtt állva valójában mindenki a saját belső tájaira figyel és azokra kalandozik. Saját belső zenéjét hallgatja, melyet az esszenciális színek vezetnek.*” – zárta megnyitóját a művészettörténész.

A kiállítás megnyitó befejezéseként Kovács Attila zeneszerző *A zene útja* című improvizációját hallgathatta a közönség, amelyet kifejezetten Hegyeshalmi László festőművész képei ihlettek.

Veres B. Zsuzsanna

Záróra előtt Rozé-, rizling- és jazznapok

Óváros tér, 2018. július 6–15.

Július 15-e a veszprémiek egy részének nagyon várt vasárnap volt; na, igen, a foci-vb döntőjét nézték délután valahol máshol. Mi, többiek, akik nem voltunk kihegyezve a jeles eseményre, aggódva értünk a térre; attól tartottunk, túl kevesen leszünk, amikor a veszprémi zenekar, a Swing-swing következik. Nem így lett, az első számok után kezdtek betelni a padok, de még mindig tartott a sutyorgás, hogy miért ilyen lehetetlen időpontokat kap (vagy kér?) az immár huszonhat éve együtt zenélő csapat, amely ráadásul a miénk, veszprémi. Teljes létszámban, friss örömmel léptek elénk, Bélafi László, az együttes vezetője (ének, szaxofon), Bankó Móni, Kapor Ági, Dely Viki (ének), Gömbös Károly (zongora), Nyakas Krisztián (basszusgitár), Palkovics György (dob), Vecsey Ervin (klarinét) és Vonderviszt Lajos (zongora). Az élmény olyan volt, mintha a legkedvesebb baráttal, barátnővel futottunk volna össze, folytatni egy félbeszakadt beszélgetést. Önmagukról azt tartják, a zenekar stílusa a táncolható tánczene és a klasszikus jazz határán mozog. Nos, a varázslat ezúttal is kiválóan működött.

Vége a szünetnek, készülődik a sorban utolsó előtti zenekar, a Kamilka & Pesti Sikk. Saját hiányosságom, de bevallom, még nem kerültek a látómezőmbé. Amit hallok, a stílus kissé vegyes, Kamilkának szuper a hangja, a fiúk pedig láthatóan nagy örömmel zenélnék. Szívesen hagyatkozom egy hozzáértőre: a jól ismert DJ, Selector Emka, azaz civilben Klausz Melinda közösségimédia-szakértő a formáció teljes műsora alatt ott táncol a színpad előtt, és minden számot végigénekel. Tőle hallok, hogy Kamilka nem csupán énekművész (szövegíró stb.), hanem egy országos zenei tehetségkutató döntőbe jutott fiatal énekesinek tanára, „trénere” is.

Igazi tumultust a fesztivál utolsó fellépője kelt, pillanatok alatt táncoló párok lepik el a színpad előtti négyzetmétereket. Foglaltak az állóhelyek, tele minden pad, nem túlzás, de még kétévesek is ropják így, éjfél tájt. Az elegáns, energikus, saját zenekarral érkezett, kiváló hangú Gájer Bálint, aki részben veszprémi is, és akire nagyon illik a *swing hercege* titulus, vidám hangulattal búcsúztatta az idei Rozé-, Rizling- és Jazznapokat, őket pedig szünni nem akaró taps az Óváros téren.

Veszprém kiváló hely, alig csúszott le a rozé és a rizling, a város utcái újra zenével, fiatalokkal teltek meg, kezdődött az Utcazene-fesztivál. Megint láttam Melindát, ott táncolt a Funk You duó színpada előtt. Ők, a Stephanie Semeniuc énekesnő és Bogáti-Bokor Ákos gitáros alkotta páros nyerte szombaton az Utcazene-fesztivál szakmai díját. Selector Emka vajon ezt is tudta?

Órsi Ágnes

Mindenki itt van?

Utcazene-fesztivál, Veszprém, 2018. július 18–21.

Nem tudok más olyan kisvárosról, mint Veszprém, ahol május elejétől augusztusig szinte folyamatosan lenne valamilyen komolyabb zenei rendezvény, ahol ennyire kihasználnák az utcákat, és ahol mindezt ennyire jól viselné a lakosság. Van ebben a városban valami, amiért ez kialakulhatott. Szeretettel fogadják a belváros nyüzsgését, a hangos dübörgést, és a legkülönbözőbb zenei stílusok is megférnek egymással.

Séd, 2017. ősz. 28. old.

Séd, 2017. ősz. 30. old.

Jazz, punk, komolyzene, nagy klasszikusok, utcazenészek, reggae. A Gizella-napokkal kezdődik, majd nagyjából a Művészetek Völgyével zárul a környék kínálata. Közben *Táncfesztivál, Punkfesztivál, Rozé-, rizling- és jazznapok, Veszprém-Fest, Utcazene, IMU* és rengeteg egyéb kulturális esemény várja a nyáron is Veszprém maradókat, valamint a városba érkezőket.

Jönnek is sokan. A télen üres utcák, ahol többnyire csak menyétek sétálnak este tíztől, ebben az időszakban különféle korosztályú és stílusú emberekkel telnek meg.

A 2000 óta megrendezett *Utcazene-fesztivál* kiegészül az Íródeák helyi zenészeket felvonultató udvarával, ahol a zenészek már kedden elkezdik a muzsikálást. A *Hangfogláló* könnyűzenét (sok esetben nemcsak könnyűzenét, hanem alternatív és folkzenekarokat is) támogató programsorozatával, ahol jelen esetben külön színpadot kaptak a támogatásban részesülő zenekarok a Vár utcában, valamint a már sok helyen divatos és fesztiválkísérő *Food Truck Show*-val. Három éve a helyi alternatív zenei ízlést széles körűen kiszolgáló Szigony Bár Pankterasa is színesíti a programot. A Bliss nevű szórakozóhely, az Expresszó és a Mythos pedig DJ-ivel hajnalig ontják a diszkósabb, tán-

colósabb számokat a koncertek után afterzeni vágyók számára.

Ilyenkor hazajönnek az elszármazottak Budapestről, külföldről, így az egyik legnagyobb baráti és rokoni találkozó is ez a fesztivál, hiszen bárki, aki vett már részt valamelyik korábbi év eseményén, tudja, ha másért nem, ezért érdemes visszatérni Veszprémbe. A kollégiumok és szálláshelyek hónapokkal korábban elfogynak, lakásunk is többnyire ismeretlen ismerősök random, egy szobában alvós színterévé válik, de ebbe a négy napba még ez is belefér.

Idén sem voltak kevesebben az utcákon, mint a korábbi években. Idén is meglett a néhány, mostantól kedvencé vált zenész vagy együttes. Most sem maradtunk vihar és megázás nélkül.

Az első nap mindig finoman indul. Az idő szeles volt, így valamivel a szokásosnál talán kevesebben rótták az utcákat, de szerda lévén, a legtöbben csak belekóstolnak a fesztiválba, hogy maradjon erő és kitartás végigjárni a négy napot a Kossuthon fel és le, és mindezt ismételve napokon át, úgy százszor fel és le a kövezeten.

A program (véltetően a rengeteg zenekarral való egyeztetés miatt) általában nem sokkal a kezdés előtt kerül fel a honlapra, de így is van az embernek egy hete ismerkedni a majdnem minden évben más zenekarokkal, akiknek a kiválogatását igazán nem irigylem a szervezőktől. A felhozatal tekintve alapos munkát végeznek.

Ebben az évben az első napra az Echo Town és No money kids zenekarokat írtam fel magamnak, mint „feltétlenül szükséges

hallani” zenekarokat, a többi időt azonban nem szerveztem túl, hiszen ezen a fesztiválon érdemes és szükséges is hagyni lehetőséget a helyszínről helyszínre sétálásra, miközben tízszer áll meg az ember ötszáz méteren az ismerősökkel beszélgetni, vagy éppen olyan zenekarokba botlik, hogy eredeti céljáról is megfeledkezve élvezi a pillanatot, hogy aztán újabb random zseniális élménybe botoljon húsz méter megtétele után. Az utcazene erről szól. Az ember útját járva keresztezi néhány dallam, ami némelykor feledhetetlen érzésekkel és hangulattal ajándékozza meg őt.

Az Echo town zenekar nem okozott csalódást. Ügyes kezű gitáros és dobos testvérpár, dzsidzseridival, djembével és harmonikával kiegészülve. Egyedi, energikus hangzást hoztak Angliából a Vár áruháza előtti színpadra. Mind gitárjátékban, mind ritmusban erős, és ami az utcazenészeknél kívül kevés zenészre jellemző, örömteli, de tartalmas dallamokkal dolgoznak.

Első koncert után a szokásos találkozóhely felé vettem az irányt, ami esetünkben a Pankterasz. Előbb-utóbb mindenki odakeveredik az este folyamán. A rossz időre való tekintettel a korábban napokon keresztül épített teraszt lebontották a szervezők, és a koncerteket a pinchehelyiségben rendezték meg, ami nem sokat rontott a látogatottságon. A többi napon ismét a terasz szolgáltatta az erősebb hangzás kedvelői számára a színteret.

A következő, éjjel tizenegykor kezdődő francia No money kids zenekar felülmúlta az elvárásokat. A Fortuna udvar,

ahol felléptek, az egyik legkellemesebb helyszín a maga zárt, chilles, gumikerekekből berendezett félkörében. Ahogyan ebben a környezetben megszólalt egy tökéletes férfihang, szintetizátor, gitár és basszgitár az ehhez a zenéhez igencsak passzoló időpontban, az embernek csak hátra kellett dőlnie, és úszhatott a zenével. Annyira megtetszett ez a formáció, hogy másnap majdnem ennyire jólesett ismét megnézni más barátokkal, más helyen a koncertjüket. Előnyére írom az Utcazenének, hogy lehet duplázni, ha valami megragadja az embert, mégis mást kínál minden alkalommal egy-egy koncert.

A késői esemény ezen a napon a Noble Jacks lett az Óváros téren. Klasszikus, sok gitáros, harmonikás író hangulat, ugyan kivetni való nem volt a zenészekben, talán a nagyszínpad az oka, hogy a hangulat nem ragadott magával. Sok ismerőstől is lehetett hallani, magam is tapasztaltam, hogy ugyanaz a zenekar gyakran tetszetősebb volt kisszínpadon. Hiába, a műfaj esszenciája a közvetlenség, az, hogy nem nagyszínpadra termett.

Két koncertet sikerült ezen a napon még elcsípni a Pankteraszon. Aentropy, akik csellóval és az ott megszokott zúzdához képest kellemes dallamokkal szólaltak meg. Különleges és egyedi hangzást hozott a zenekar, kis bandához képest érett megszólalás jellemezte őket. Az ezt követő mexikói Joliette zenekar a számomra kevésbé felfogható zúzdával és kiabálással borította be a színpadot, a hozzáértők szerint kiválóan. Felvételen hallgatva én sem kételkedem, de a kis helyek és koncertek hátránya a nem tökéletes hangtechnika, amin nagyobb részt átsiklunk, néha azonban jól esne, ha jobban kijönne a sok beletett munka a számokból. A hangulat a teraszon a szokásos, összezokott kemény mag, és rengeteg új arc, ami üdítő ilyenkor. Hajnalig beszélgetések, sörök számolatlanul...

Harmadik napon az ugyancsak előre kinézett francia Gunwood került terítékre. Bár a koncert lassan indult; hosszú hangolás, felejthető számok (noha hibátlan játékkal), a koncert közepén és végén beszúrt számok közötti elszállós jamelés annyira nagy élményt nyújtott, hogy egészen kiváló élményben részesültünk végül

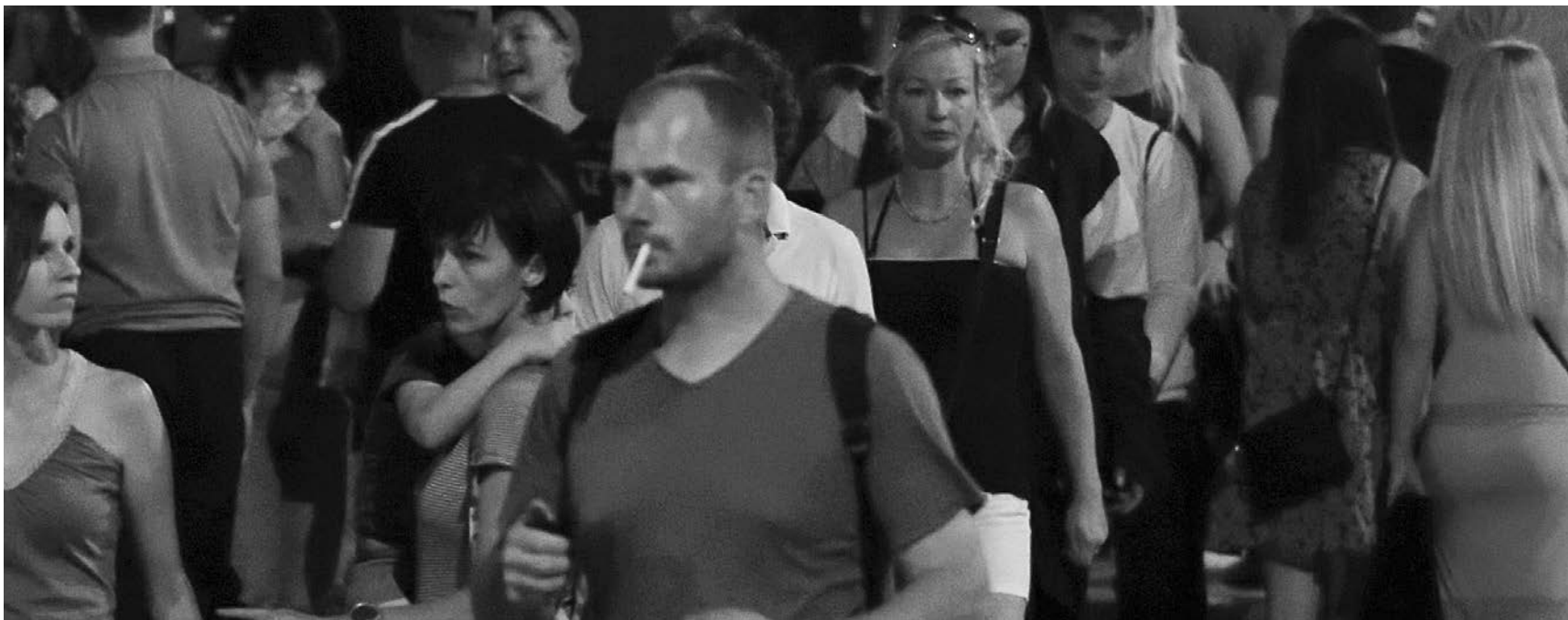
a Hangvilla előtti téren. Jó fények, jó hangosítás és jó időpont (este tizenegykor). Másnap az előző napi élményen felbuzdulva duplázni gondoltam, de az Óváros téren a koncert hangulata kilenc órákor egészen különböző volt, így az utolsó napon inkább körsétát tettünk a helyszínek között. A kora délutáni sétán az Innergarden zenekar ötörai koncertjét néztük meg, akik néhány nagyon eltalált és jó érzéssel összerakott, népzeneből indult számmal lelkesítettek fel minket az aznap esti áramlásra. Hogy ezt kellő energiával bírjuk, kipróbáltuk az egyik street food truck kínálatát, a Las Vegan's burgereit, hárman háromfélét választva, és nagyon nem bántuk meg. A burgerek ötletesek, kicsit sem szárazak (mint sok esetben a vega burgereknél) és nagyon ízletesek voltak.

A koncerteket folytatva népzenei vonalon haladtunk tovább, az erős kodályos

alapokon nyugvó, népzenei dalokkal dolgozó Kölyök performanszába botlottunk, aki rendkívül tehetséges és szerény fiatalember gitárral, looperrel, dzsidzseridúval és kellemes énekhanggal ellátva.

Felsétálva a várba, néhány, slágereket eltrombitáló, gitározó alakulat mellett elhaladva megnéztük a Hangfogaló helyszínét, a várban a Dungaree zenekarba belehallgatva. A régi Közgáz kihalt épületének kietlensége fokozta a zene zordságát, ami jelen esetben túl sok volt a negyedik napra érzékennyé vált fülünk számára, ezért tovább kerestük helyünket a fesztiválon. A keresésnek az eső vetett véget, elmosva ezzel az Aranyakkordot Kiss Tibivel, amit szívesen megnéztünk volna, de úgy tűnik, a 2018-as Utcazene Kiss Tibiék nélkül, sok esővel zárult.

Hud Janka

zítúrában arcát eltakarva, fejét kezével leszorítja. A – mondhatni – shakespeare-i karakter, aki új-Hamletként a sors-fájdalmaktól lesújtott ember allegóriája – önmaga lényébe kapaszkodik.

Marton László vésője nyomán a márványban ható erők gömbszerű kompozíciót érzékeltetnek. Gondosan kidolgozott anatómiai részletekben folytatódnak; tükrözve az itáliai érett reneszánsz nagymesterének, Michelangelónak (1475–1564) drámai pátoszformáját. „Michelangelo elgondolkozva áll a kötömb előtt. Körüljárja a márványt, felületeit tanulmányozza. [...] Megállt, és mindkét tenyerét a márványkőre fektette. [...] Titokzatos, indulatokkal telt, lázas élet viharzott ott valahol a sötét anyag mélyén, hallotta, mint szólongatja, kiált érte a kő, hogy megszabadítsa, hogy formába öntse és megszólaltassa. A kő rejtélyes élete utat tört feléje, láthatatlan, kitapintható hullámai behatoltak kezének bőre alá.” (Karel Schulz: *Kőbe zárt fájdalom*, 1942)

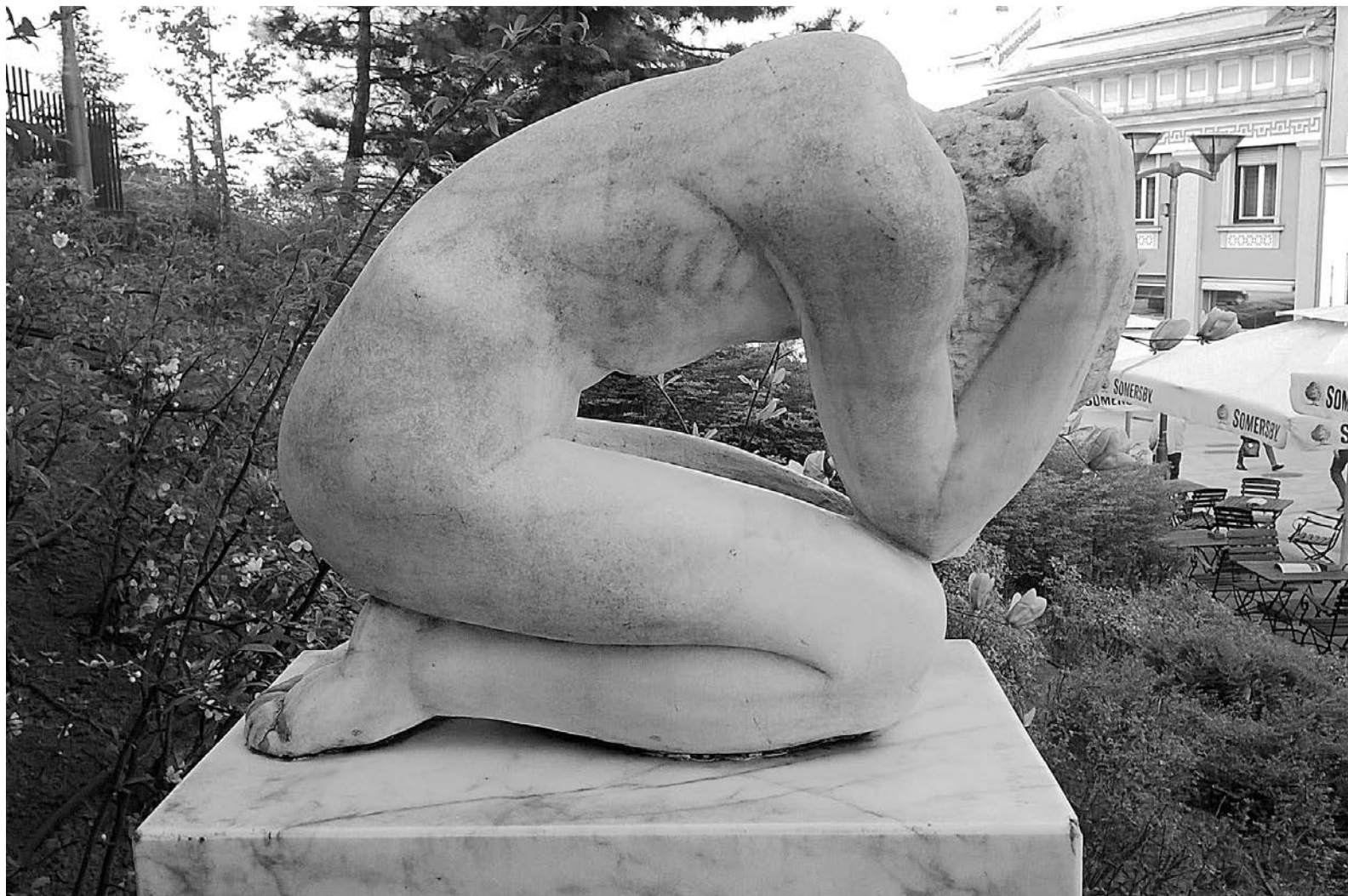
A puha terméskő, a márvány mesteri megformálása, a *marmarein*-effektus érzékeltetése mindig *hommage* az antikvitás szobrászatának. Marton László *Nagy Bánat* plasztikája méltó párja lehetne Auguste Rodin (1840–1917) *La Danaïde* című márványszobrának (1889, Musée Rodin, Párizs), melyek így külön-külön is szoborgalériák igazgyöngyei. Rodin műhelygyakorlata szerint márványszobrainak megmunkálását segédjeire bízta, így a *La Danaïde* kivitelezője tulajdonképpen Jean Escoüla (1851–1911). A szecesszió stílusjegyeit is tükröző mestermű nőalakját a márványkőzet mintegy kagylóba zárja.

A *Nagy Bánat* plasztika Marton László egykori budapesti műtermének értékes gyűjteményi darabja. Egy napon – talán a közeli jövőben – érkezik egy meghívás az újonnan felépülő városligeti Múzeum-negyedből – esetleg még korábban, a Magyar Nemzeti Galériából egy monografikus emlékkiállításon való megjelenésre. Ajánlott „dress code”: márvány.

Üdvözlendő a szép, rózsaszín zárványokkal átszőtt, a hazai klimatikus viszonyokat jobban kedvelő ruszkcikai márvány, és üdvözlendő a finom, hófehér, szürke erezetekkel mintázott, a Mediterráneum fényét hirdető carrarai márvány.

A városunknak ajándékozott, a Laczkó Dezső Múzeum tulajdonát képező, carrarai márványból készült *Nagy Bánat* szobor muzeális értékű műtárgy, s a művész kifejezett kívánságára, a városképet nemesítve, a veszprémi polgárok és a városunkba érkezők örömeire szabadon látható.

Huber Lilla Mária

A kockás abroszokba ivódott múlt

Vad Fruttik – Likó Marcell – Géczi János – Vándorfi László: *Béke presszó*. Sajtóbemutató: Veszprém, Hangvilla, 2018. június 29.

Kortárs ősbemutatóval készült a Pannon Várszínház, ahol egy vidéki presszóban játszódó történet különös eseményeibe csöppenünk. A palotai Vad Fruttik zenekar frontemberéhez, Likó Marcellhez kötődő *A bunkerrajzoló* folytatásaként is értelmezhető *Béke presszó*ban szöveg, tánc és ének mentén fogalmazódik meg a '80-as, '90-es évek keserédes nosztalgiája.

Egyszer egy Vad Fruttik-koncerten Likó Marci a következő mondattal nyitott: „Tegyed fel a kezét, aki Várpalotáról érkezett!” A veszprémi Expresszóban voltunk, nagyjából 20 kilométerre a várostól, ahol az énekes felnőtt, így elég sok kéz lendült a magasba. „Részvétem” – mondta Marci, s a zenekar egyből belekezdett a *Tudom, milyen* című dalba, mely „egy lakóteleppé pofozott ruszki laktanya” képével indul, és a refrénben arról beszél, milyen „végignézni, ahogy minden szépen lassan szétesik...”

Érdekes, milyen sokszor hallok másoktól negatív jelzőket a településről. Többen csak porfészeknek emlegetik, vannak, akik szerint elátkozott város. Aki elköltözik máshova, keserűséggel és rossz szájjal gondol vissza. A szintén várpalotai születésű M. Nagy Miklós, a Helikon Kiadó főszerkesztője a *Ha nem is egy bomba nő...* című könyvében írja: „Mindent megbocsátottam már Várpalotának, a bányász-lakótelepnek, az apámnak.”

Várpalotaiaként én is tudom, milyen az egykori bányászvárosban élni. Igaz, az én gyerekkorom a '80-as évek helyett a '90-es évek kisvárosában játszódott, ami később, 2000-ben sem lett sokkal másabb (ja, bocs, a várunk egyre csinosabb), mint előtte tíz vagy húsz évvel ezelőtt volt. Ezért érzem át a várpalotai filinget, amely áthatja a Vad Fruttik-dalokat, az énekes élettörténet-rekonstrukcióját, a Géczi János által írt *A Bunkerrajzoló*t, Vándorfi László ugyanazzal a címmel bemutatott előadását és a most, a Hangvillában először előadott *Béke presszó* című zenés játékot is.

A darab zárt körű főpróbájára sokan kíváncsiak voltak, alig maradt üres szék a nagyteremben, ami nemcsak a zenekar népszerűségét, hanem az előadás előzményeként tekinthető *A Bunkerrajzoló* című színpadi adaptációnak a sikerét is mutatta. Siker, mert mind a könyv, mind az előadás a megkonstruáltságán túl aktuális, hiteles és őszinte képet fest egy korról, egy korosztályról. Mindazokról, akik a rendszerváltás után egy szürke iparváros lakótelepén nőttek fel, egy elvesztett nemzedék részeként. Ebből a nyomasztó, fojtó légkörből pedig menekülni kell ismét, el kell nyomni valahogy, mint ahogy a fájdalmat tompítja egy gyógyszer. A mindenki által ismert Fluimucil szirup reklámszövegének átirata – mely a darab elején hangzik el, éppen ezt vetíti elő a még sötét színpadon. Kis-

jánosnak (Szelle Dávid) is be kell venni a gyógyszert „mert ilyenkor letapad az, amit fel kell oldani.” „Hogy láss, hallj, ízleld a pillanatot, és tapintsd meg azt is, ami nem megragadható. Érzékeld a gyönyörű világot!” – halljuk Claudia (Pap Lívია) hangját a háttérből.

Minden, ami *A Bunkerrajzoló*ban egy generáció élettörténeteként kirajzolódott, az a *Béke presszó*ban csúcsosodik ki és zárul le, megmutatja az okokat, közelebbről láttatja az életteret, amelyben játszódnak az események. Már a nyitójelenetben elénk tárul Várpalota keleti városrésze, Inota. A háttérben egy kivetítőn fekete-fehérben látjuk a három inotai hűtőtornyot, a színpadon pedig a Béke Művelődési Ház néhány évvel ezelőtt még működő presszójának, valamint környékének hangulatát idéző kellékeit: a kockás abroszos asztalokat, az olcsó italosüvegeket, sakktáblát, műanyag kukát és a régi játszóterek elengedhetetlen darabját: a gömb alakú vas mászókát, a háttérben pedig WC-felirattal az ajtót. Ebben a környezetbe lépnek be a szereplők, a pusztuló szocialista nagyipar hatásait elszenvedő hősök. Az összkép nagyon retró, ugyanakkor mégsem annak a kellemes, nosztalgikus hangulatot árasztó életérzése, hanem épp ellenkezője. Azt láttatja, hogy ami nagyobb városokban a retró-filing kellékének számít egy-egy helyen, az itt, ebben a városban maga a hétköznapi valóság. Látjuk a gyárépület előtt elterülő szocreál környezetet, benne egy átlagos fiatalet: a főhőst, Kisjánost, a haját törölközőbe csavart, gumipapucsban és melegítőben flangáló Claudiát, a kommersz italokkal koccintó törzsvendégeket és az unott arcú pincérlányokat. A színpadi képpel tökéletes összhangban felcsendül a *Béke presszó* című Vad Fruttik-sláger, s ezzel ténylegesen is kezdetét veszi a történet, melynek gerincét a párbeszédre felfűzve továbbra is a zenekar egyes dalai adják, többnyire énekelve, élőzenei kísérettel megszólaltatva, sok-sok táncsal megbolondítva (a koreográfus a darabban is szereplő Krámer György). Zseniális az összhang, nemcsak jó színészeket, de kiváló énekeseket és táncosokat látunk a színpadon.

A kezdeti kocsmái jelenetek szándékosan rájátszanak a kisvárosi életérzésre, rengeteg iróniával és paródiával mutatva rá a kiüresedett, leépült környezetre. Mi

magunk is keserűen felnevetünk, hiszen ismerős érzéseket váltanak ki belőlünk. A darabban megjelenő figurák a mai napig szembe jönnek velünk az utcán, lakótelepi galambok zavarják fel a panelrengeteg közé beszorult csendet, a szomszéd Józsi bácsi már 30 éve minden nap ugyanabba a sarki kocsmába jár délutánonként. Ilyen inger-szegény légkörben persze hogy mindenki felkapja a fejét a hírre, és egy hónapig arról beszél, hogy valamelyik hollywoodi sztár (legutóbb például Jennifer Lawrence) a környéken forgat.

Kisjános „utazása” is végül egy ilyen esemény kapcsán indul el a Béke presszóban. Amerikai filmek forgatásra készülnek az egykori, üresen hagyott erőműben, melyhez azonban szükséges az egyik óriás-torony felrobbantása. Ez a robbantás nyitja meg a negyedik dimenziót, ahol szabad lesz az átjárás mennyország és pokol között. Felszakadnak a régi sebek, s akárcsak *A Bunkerrajzolóban*, emlékek törnek fel a múltból, családi tragédiák, azon túl pedig generációs traumák körvonalazódnak. Amivel többet ad ez a „folytatás”, hogy míg

A Bunkerrajzolónál egy konkrét személy élettörténetének felépítésével kaptunk képet a '80-as, '90-es évek kisvárosi létéről, addig a *Béke presszó* Kisjánosa akárki lehet. Persze, vannak egyértelmű párhuzamok és utalások, ami alapján azonosíthatjuk Kisjánost *A Bunkerrajzó* főszereplőjével, vagy az *Idegent* (Krámer György) a mű írójával, Géczi Jánossal, de sokkal inkább egy egész közösség és azon túl egy társadalom történetét látom kibomlani. Olyan életek jeleit, amelyeket a keserűség, a kiüresedés és az ingerszegény környezet határoz meg, és a megrendült állapotból olykor kikölkenti a beszűkült városlakót némi történet, legyen az valós esemény vagy képzelt látomás. Azért írom, hogy vagy-vagy, mert a torony felrobbantása és az azt követő események is szimbolikusan, amolyan költői homállyal jelennek meg. A robaj után ugyanis végig az az érzésem, mint a lázálomba csöppennék. Különös figurák érkeznek: Winnetou (Kékesi Gábor), aki Kisjános alteregója, a westernfilmbe illő hős, Ezüst John (Gazdag Tibor), Jurij Gagarin (Szente Árpád Csaba), Kisjános anyja (Pap Livia) Claudia Cardinalévá változik át, a pultoslányok pedig démoni lényekké alakulnak. Minden a feje tetejére áll, miközben az élményt tovább fokozza a Vad Fruttik közismert dalainak előadása.

A hol felkavaró, hol tragikomikus jelenetek végén ugyanoda jutunk vissza, ahonnan a cselekmény elindult, az inotai Béke Művelődési Ház kocszmájába. Eltűnnek a szürreális látomások, Kisjános felébred, és kótyagos fejjel rájön, hogy ott van, ahol előző nap este: az alumínium hamutartós, kockás abroszos jelenben. Aztán felcsendül az utolsó dal, az új albumról a *Vége* című, amire kedvem lenne felugrani és énekelni, de mivel mégiscsak színházban vagyok, így inkább csak szimplán vörösre tapsolom a tenyerem a függöny behúzása után.

Éltető Erzsébet

Likó Marcell és a Vad Fruttik tizenhat dalára szabadon asszociálva született a *Béke presszó* szövegkönyve, *A Bunkerrajzoló* című dráma folytatásaként, ahol már felbukkan ez a metaforikus jelentésű inotai vendéglátóegység, mint a haldokló nagymama vágyainak, élete szép emlékeinek netovábbja. Az autonóm nyelvi és kulturális világot teremtő dráma, *A Bunkerrajzoló* sikere egyértelműen jelezte, hogy több van ebben a témában, mint ami egy előadásba befér.

Drámaobszervatórium: második kilövés

Vad Fruttik – Likó Marcell – Géczy János – Vándorfi László: *Béke presszó*.

Musical-ősbemutató Vándorfi László rendezésében, a Pannon Várszínház előadásában.

Sajtóbemutató: Veszprém, Hangvilla, 2018. június 29.

Szociográfiailag rendkívül érdekes környezet: Várpalota-Inota, a bányászváros, a szocialista nagyipar fellekvára, az egész országból odaköltözött különös emberek tömegével – a '80-as évek végén, '90-es évek idején, a rendszerváltáskor, plusz Likó Marcell és a Vad Fruttik filozofikus rock-számai és Géczy János költői világa, amely abszolút nyitott a szociográfia felé (a legendás *Vadnarancsok* szociográfiája óta tudható). És mindehhez társul Vándorfi László rendező, valamint Krámer György koreográfus, táncos a mára kompakttá érett fiatal társulattal. Ezért mondható kis túlzással, hogy drámaobszervatóriumot hoztak létre ők négyen a társulattal, aminek *A Bunkerrajzoló* volt az első kilövése, a *Béke presszó* pedig a második. Drámaobszervatóriumot, olyan színházi műhelyt, ami magába olvasztja és nézhetővé teszi az avantgárd színjátszás eredményeit. Az inotai *Béke presszó* az elhagyott erőművi művelődési házban ideális színházi játszótér, ideális tere lehet ennek a drámaobszervatóriumnak. A hírek szerint valójában ott kint, a gyártelepen lesz majd az előadás igazi bemutatója, az erőmű tornyainak tövében. A Hangvilla csak a sajtóbemutató színhelye volt.

A műfaját tekintve musicalnek nevezett előadás több annál, hiszen nemcsak szórakoztatni akar, hanem társadalmi és egyéni egzisztenciákat érintő kérdéseket feszeget. Ezeket nem szépíti meg, mint a zenés spektakulumokban szokás, hanem kíméletlen paródia tárgyává teszi. Itt nincs hisztérikus eufória, inkább valami olyasmi, ami az őszinteséghez közelít. Kegyetlen igazmondás érvényesül, mint Likó Marcell és a Vad Fruttik dalaiban. A „mi végigszívjuk a dekkeket, mert Isten minket nem szeret” szellemében. Ugyanakkor, miközben a környezet bemutatásában brutális, a hőseivel szemben nagyon humanus és becsületes ez az előadás.

Kik a hősei? Egy bánya nélkül maradt bányászváros lecsúszott lumpenjei a rendszerváltás idején. Illetve talán nem is kell okvetlenül megnevezni a cselekmény helyét és idejét. Transzhistorikusnak is értelmezhető az előadás, történelmen túlinak, de ha csak így tekintenénk rá, akkor elveszne egyik gazdag, reflektált rétege, a várpalota-

szociográfiai utalásháló. A szövegkönyv elejére odaírták ugyan a szerzők, hogy a valósággal való minden egybeesés a véletlen műve, de azért mégiscsak izgalmas ennek a „tragical-comical-historical-pastoral”-nak ez a lokális dimenziója. Magyar bányászváros a rendszerváltás idején, amikor már talán látni a fényt az alagút végén. Amikor a változás szele megcsapta az embereket, akik tanúi lehetnek egy rezsim összeomlásának és egy új kialakulásának, amiről nem lehet tudni, hogy majd hova vezet.

Az előadás középpontja a nagy robbanás, az erőmű kéményének berobbanása – egy amerikai filmforgatás kedvéért. Szombatról vasárnapra virradóra felrobbantják a *Béke presszó* szomszédságában lévő nagy kéményt. A presszó utolsó vendégei ezért bentragadnak az épületben. Kiváló szituáció ez ahhoz, hogy Vándorfi László rendező és Krámer György koreográfus belelásson ezeknek az embereknek az életébe, hiszen az emberekben lévő falak is hirtelen leomlanak, és kiderülnek a titkok, sorsok részletei. Leomlanak a személyiség határai, és láthatóvá válnak az elfojtott vágyak, félelmek, rettegések – a tudattalan. A fragmentumokból, beszéd-

töredékekből szerveződő szövegfolyamot mozgásszínházi jelenetek, dalok szabdallják szét vagy inkább tartják össze. Mert a *Béke presszó* arról szól, amiről a Vad Frut-tik énekelnek.

Laza montázs szerkesztésről beszélhetünk. A szövegek könyv epizodikus felépítése dramaturgiai szinten szinte bármilyen kitérőt lehetővé tesz, mint a presszóban szokás, folyik a mellébeszélés, a süketelés, akár egy Tarantino-filmben, ami mindemellett hogy bemutatja, ki is figurázza ezeket a lumpeneket, akik itt rekedtek szombat este a Béke presszóban, a nagy robbantás idején. Képregényszerűen sorakoztatja fel a rendezés a 25 éves főhős, Kisjános életének önkínzó képeit. Még két éve maradt, hogy bekerülhessen a 27-esek klubjába, mint Kurt Cobain, Jim Morrison, Janis Joplin... Modern kálvária, stáció. A Szelle Dávid által szenzációsan alakított Kisjánosnak nemcsak a meg nem értettség fáj, hanem *en bloc* a világ brutalitása. A nyitóképben Hamletként látjuk, amint egy almát néz maga elé tartva mereven, akár egy koponyát vagy egy földgömböt, a szerzői utasítás szerint. Később inkább Oidipuszt véljük felfedezni benne, akinek saját apjával lenne elszámolnivalója. Apja pedig Gazdag Tibor alakításában olyan rejtélyes

alak, akár egy argonauta, aki ki-be jár időből, térből. Gonosz szerető, aki használja, majd eldobja gyermeke anyját? Claudia, Kisjános anyja, Pap Livia megformálásában pedig igazi Penelopé, az örök asszony, aki hazavárja urát, de igazából már nem tud mit kezdeni vele.

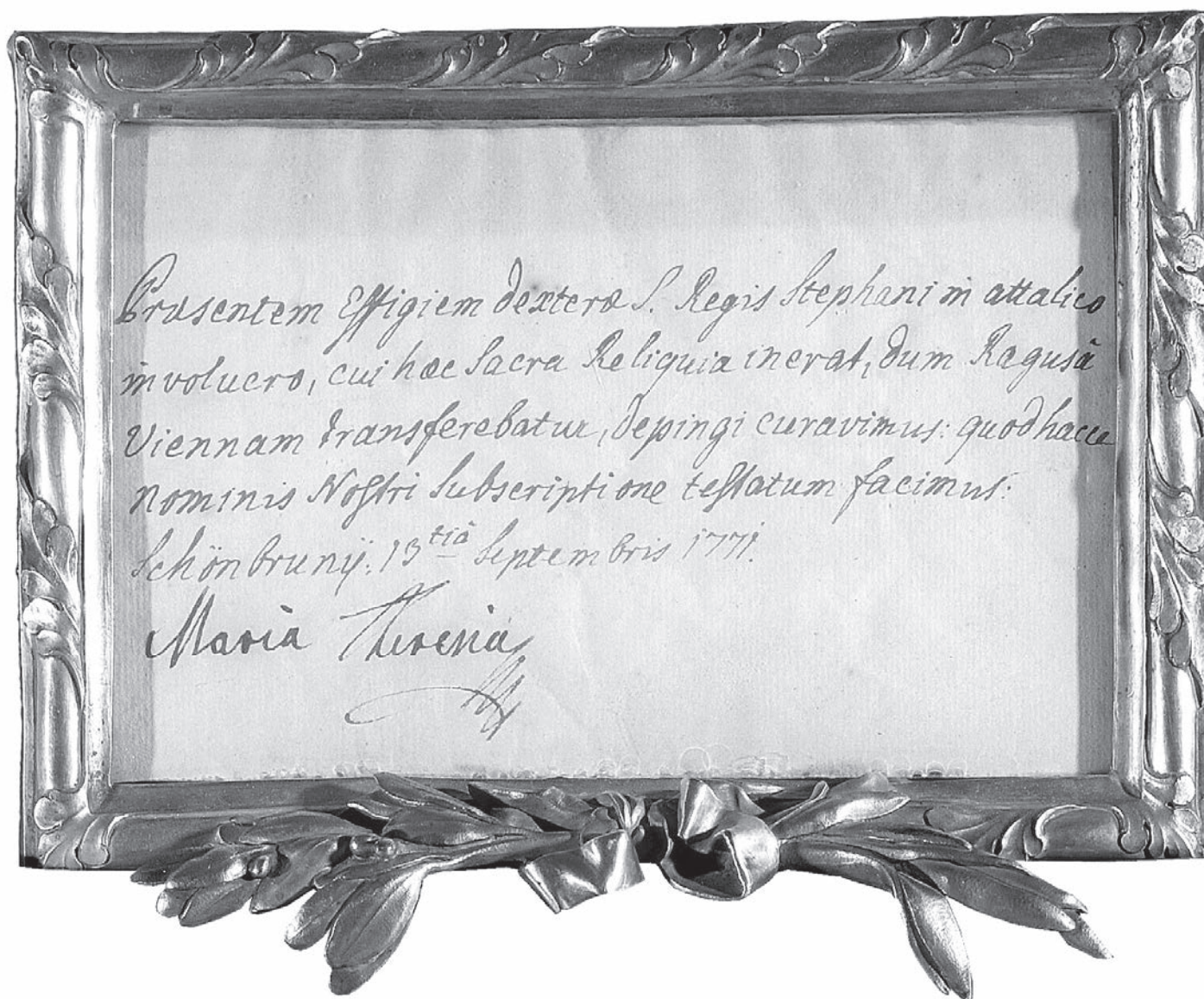
Kisjános igazából csak sejthető története nemcsak a világ brutalitásáról szól, hanem az emberi gyengeség/túlérzékenység metaforája is lehet, valamiféle tehetetlenségé. Ugyanakkor univerzális történetként is felfogható, mint a megsemmisíthetetlen emberi vágy, vágyakozás, hogy a gének, a neveltetés, a környezet, az objektív körülmények, az istenek, a sors ellenére az ember soha nem adja fel a reményt, hogy lehet ő is, miért ne lehetne ő az egyetlen, hogy Likó Marcell dalát idézzük. Az önazonosság keresése a történet, ami elválaszthatatlan a kollektív krízistől, ami az előadás fontos jelentésrétege, annak ellenére, hogy az egyén identitásproblémáira koncentrál elsősorban.

A szerzők és a rendező különösen gyengéden bánnak hőseikkel, a Béke presszó népével – a meg nem értett zsenikkel, skizofrénekkal, depressziósokkal, pszichopatákkal, kemény fiúkkal, kurvákkal – még akkor is, amikor valójában saját paródiájukat játszatják el velük. Kézenfekvő dramaturgiai megoldásként közéjük cseppen egy író, akinek éppen az inotai erőmű előtt robban le a kocsija, és éppen aznap éjjel, amikor lendületbe jön a hollywoodi produkció forgatása. Így lesz hollywoodi produkció a várpalotai nagy robbantásból, a világvégéből. És a nagy robbantással leomlanak a szerzők amúgy is gazdag fantáziájának utolsó falai. A porfelhőből nem más jön be a színpadra, mint Winnetou, alias Gojko Mitics, Kisjános kedvenc regényalakja, alteregója,

hát ezen tényleg nevetni kell, ugyanakkor meg is lehet könnyezni. Összekeverednek a dimenziók: én vagyok te, vagy te vagy én, kérdezi Kisjános Winnetou-tól? Már *A Bunkerrajzolóban* is jól működött a Szelle Dávid–Kékesi Gábor tandem. De szinte az összes szereplőben megvan ez a megsokszorozott személyiség, kivéve talán a Koscsisák András által megszemélyesített Leopoldot, aki végigsakkozza rezzenetlen arccal ezt az egész felfordulást, mondhatni az életét. Pap Livia hol a repedsarkú lumpen nő erotikájával, hol a múzsa szárnyalásával hódít. Gazdag Tibor cowboy és gonosz argonauta egyben, Izabella (Kovács Ágnes Magdolna) a pocakos pultos néni, mindenki anyja, de egyszer csak levedli a jelmezét, és zombivá válik. A kórus, a bábmeszködők előbb szimpla köznapiságosok, majd a fal leomlása után moirákká, a görög mitológia sorsokat irányító lényekévé válnak. Mindannyian hatalmas energiával, mindent beleadván játszanak. Többek között az ő életre-halálra szóló játékuktól is lesz az egész produkció több, mint musical.

Sokat lehetne erről még írni, fogynak is nyilván az ősre tervezett inotai bemutatónak, hiszen a *Béke presszó* több, mint bravúros stílusgyakorlat, létrehozta a modern kori ember szorongásainak atmoszféráját, szöveggel, látvánnyal, mozgással, énekkel. A bőrünkön érezzük a letaglózó kiszolgáltatottságot és a vad szabadságvágyat. „Gyűjtsd fel mind a fényeket, hadd égjenek!” Éljen a költészet, a rockzene és a mozgásszínház! A musical, mint korunk minden művészete, fel kell hogy vállalja a kockázatot, a meg nem értés veszélyét is, ha nem akar végelgyengülésben, szenilisen kiszervenéni.

Bartuc Gabriella

Praesentem effigiem dexterae S. Regis Stephani in attalico involuero, cui haec sacra reliquia inerat, dum Ragusa Viennam transferebatur, depingi curavimus: quod hacce nominis Nostri subscriptione testatum facimus. Schönbrunii 13-tia Septembris 1771. Maria Theresia.

Szent István király jobbjának ezen képét arra a drága lepelre festettük, melyben a szent ereklye volt, amikor Raguzából Bécsbe szállították, s ezt nevünk aláírásával is tanúsítjuk. Schönbrunn, 1771. szeptember 13-án, Mária Terézia.

A donatiót megerősítő igazolás, Mária Terézia adományozólevele
Schönbrunn, 1771. szeptember 13.

Veszprémi Főegyházmegye

Fotó: Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjtemény